xPărintele duhovnicesc este arhetipul veşnicului şi marelui Dumnezeu şi al Mântuitorului nostru al tuturor »Iisus Hristos. El este strălucirea însuşirii părinteşti a Aceluia. şi este gata prin jertfire de sine să poarte de grijă să mântuiască să tămăduiască şi să readucă în stare oaia care s-a rătăcit oaia cea „pierdută.

Paternitatea duhovnicească este o prelungire a prezenţei Domnului nostru pe pământ şi împreuna cu Iisus adevereşte ca nu va trece cu vederea moartea păcătosului.

Colecţia „Călăuze duhovniceşti
Gheronda Iosif Vatopedinul
Dialoguri la Athos
Traducere realizată după originalul din limba greacă cu titlul rspovToq Icjcnfy BaTOTTCtiSivou Zu Trjcreiţ CTTOV AOcova
Ediţia apare cu acordul şi binecuvântarea Sfintei Mari Mănăstiri Vatoped care deţine şi drepturile duhovniceşti asupra textului.
 ISBN: 978-606-8271-49-1

Gheronda Iosif Vatopedinul

DIALOGURI LA ATHOS

Traducere din limba greacă şi note de Nicuşor Deciu
Carte tipărită cu binecuvântarea înaltpreasfinţitului TEOFAN Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei DOXOLOGIA Iaşi, 2012

Cuprins

PROLOG

Pentru monahi tăcerea este dreptar al vieţii. îi păzeşte de vorbirea neîncetată şi neînfrânată, de judecarea aproapelui şi de clevetire, care este moartea sufletului. îi izbăveşte de conflicte şi de certuri şi le menţine necesara linişte lăuntrică pentru nevoinţa luării aminte la sine. Tăcerea este rodul isihiei, o stare interioară

din care se naşte cuvântul duhovnicesc.

Când tace monahul şi când vorbeşte?

Avva Pimen dezleagă cu discernământ această problemă:

„Un frate l-a întrebat pe Avva Pimen, zicând: Mai bine este a vorbi sau a tăcea? I-a răspuns lui bătrânul: Cel ce vorbeşte pentru Dumnezeu bine face şi cel ce tace pentru Dumnezeu, asemenea."

Tăcerea nu este un scop, ci un mijloc. Este folosită fie ca să se apropie cineva de Dumnezeu, fie ca să vorbească despre El.

Bătrânii, vechi şi foarte cercaţi luptători ai duhului, se silesc să se facă învăţători duhovniceşti şi călăuzitori ai creştinilor, care se apropie de ei fie din curiozitate, fie din interes, fie mişcaţi de o nevoie duhovnicească mai adâncă. Lor li se adresează întrebări stăruitoare, care privesc probleme serioase şi

fundamentale ale vieţii duhovniceşti. „Părinte, spune-mi un cuvânt cum să mă mântuiesc?" „Spune-mi un cuvânt!" „Ce să fac pentru patimi?" „Dâ-mi o poruncă şi o voi păzi pe aceasta!" „Ce să păzesc ca să fiu plăcut lui Dumnezeu?"

De obicei Bătrânii răspund scurt, cuprinzător şi apoftegmatic. Cuvântul lor nu este unul ce ţine de gândire, rezultat al unui proces intelectual. Este un cuvânt matur şi împreunat cu durere, direct, puternic, sobru, care pătrunde în adâncul sufletului celui ce întreabă.

Într-un limbaj simplu, fără figuri retorice meşteşugite, arată comoara ascunsă a vieţii duhovniceşti. Bătrânii oferă înţelesuri totdeauna actuale. în acest fel ei devin faruri pentru cei ce navighează pe marea întunecată a confuziei şi a înşelării.

Bătrânii, nevoitori smeriţi, neînsemnaţi şi nearătaţi lumii, prin străvederea lor pătrund în sufletul celor cu care grăiesc, iar răspunsurile lor corespund nevoilor reale ale acelora din urmă. Scopul cuvântului lor este „zidirea cea de trebuinţă, ca să dea har celor ce ascultă" (Efeseni 4, 29).

Ei evită să răspundă, dacă cei ce întreabă văd pilda şi lucrarea lor. Odată, când l-au rugat un frate pe Avva Sisoe: „Spune-mi un cuvânt", acesta a răspuns: „De ce mă sileşti să vorbesc în zadar? Iată, ce vezi, fă".

Cuvântul Bătrânilor este practic şi urmăreşte scopuri practice, adică să ajute la izbândirea desăvârşirii şi sfinţirii „în Hristos". Acesta este un cuvânt plin de dragoste. După cum vedem în tradiţia Bisericii, Bătrânii mărturisesc că: „A da şi a lua dragoste mie îmi era".

Când Avva Theodor al Fermei s-a apropiat şi a cerut sfat de la Avva Pamvo, acesta a răspuns: „Du-te, mila ta să o ai peste toţi, căci mila a aflat îndrăzneală înaintea lui Dumnezeu".

Mişcat de dragoste, Preacuviosul nostru Bătrân Iosif Vatopedinul a răspuns de-a lungul timpului la diferite întrebări şi problematizări ale închinătorilor Mănăstirii noastre. în prima parte a acestei mici cărţi sunt adunate o parte din aceste cuvinte. în partea a doua, cu titlul „Culegere filocalică", se face traducerea din limba greacă veche în neogreacă a unor texte scurte din Filocalie şi din Sfinţii Părinţi, care au legătură cu întrebările din prima parte.

Ne rugăm smerit ca şi această carte să-i ajute pe fraţii noştri binecredincioşi din lume să făptuiască o viaţă de sfinţenie „fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul".

Arhimandritul Efrem, Egumenul Sfintei şi Marii Mănăstiri Vatoped

Duminica Mironosiţelor 2003

ZIDIREA ŞI CĂDEREA OMULUI

1. De ce a zidit Dumnezeu lumea şi pe om?

Iubirea lui Dumnezeu, una dintre însuşirile Sale dumnezeieşti, este şi cauza zidirii. Din pricina atotiubirii Sale, Dumnezeu a voit să zidească făpturi, ca să le transmită acestora din bunătatea şi din frumuseţea Sa. De aceea cu dreptate se scrie că cele create erau „foarte frumoase" (Facerea 1,31).

Rezumând învăţătura Părinţilor Bisericii, Sfântul Ioan Damaschin scrie despre pricina zidirii:

„întrucât Dumnezeu Cel bun şi mai presus de bunătate nu S-a mulţumit cu contemplarea propriului Sine, ci din negrăita Sa bunătate a binevoit să zidească făpturi care să primească binefaceri şi să participe la bunătatea Sa, din cele ce nu sunt, aduce la existenţă şi zideşte toate cele văzute şi nevăzute —, şi pe om, care este alcătuit din parte văzută şi nevăzută. El gândeşte şi zideşte, iar gândul se realizează în lucrare, care este plinită prin Cuvântul şi desăvârşită prin Duhul."

11

Reaua folosire a libertăţii unor făpturi raţionale, a lui Lucifer şi a lui Adam, a adus stricăciunea şi moartea, ca lucrări împotriva firii. Acum noi aşteptăm renaşterea, când arhitectul Dumnezeu Cuvântul va readuce sănătatea şi echilibrul în firea stricată a făpturilor şi va desfiinţa cu totul stricăciunea, nestatornicia firii şi moartea.

2. Cum trăia omul în Rai?

Raiul a fost un loc dumnezeiesc, o locuinţă pentru omul plăsmuit „după chipul şi după asemănarea” lui Dumnezeu. Acolo trăia în fericirea partăşiei cu însuşirile dumnezeieşti, pe care le cuprindea firea sa. Avea simţirea supremaţiei şi a proprietăţii asupra tuturor făpturilor. Omul era nepătimaş, fără vreo preocupare, grijă şi muncă pentru viaţa sa. Nu-l apăsa nici o nevoie. Avea o singură lucrare, lucrarea îngerilor. Să-L laude neîncetat şi neîntrerupt pe Ziditor. Plinătatea asemănării cu Dumnezeu pe care o poseda nu-i îngăduia să aibă nedumeriri şi semne de întrebare, iar plinătatea atotiubirii dumnezeieşti era desfătarea sa dumnezeiască. Omul „petrecea într-un loc înalt şi incomparabil de frumos. Dumnezeu, Care locuia în el, era casa lui şi îmbrăcămintea lui strălucitoare; harul lui Dumnezeu îl înveşmânta; se desfăta ca un alt fel de înger cu singurul fruct prea dulce al contemplării lui Dumnezeu” (Sfântul Ioan Damaschin).

Există, oare, o desfătare mai înaltă, când simţi că ţii şi posezi ceea ce iubeşti şi, desigur, când acesta este Dumnezeu?

3. Care a fost cauza căderii omului?

Căderea s-a datorat necercării şi lipsei de atenţie a omului zidit de Dumnezeu. Acestea l-au condus la a

12

neglija şi a trăda practic unirea personală şi lipirea de Dumnezeu Tatăl, crezând că poate el singur să ajungă la fericire.

Este considerată şi se numeşte cădere tăierea şi despărţirea oricărei existenţe zidite de prima cauză a creaţiei, care este Dumnezeu.

Făpturile toate, potrivit revelaţiei dumnezeieşti, în calitate de rezultate ale cauzei (cauzate), nu pot exista de la sine, ci numai „prin participare” la lucrarea şi pronia dumnezeiască. Prin urmare, dacă se taie de la puterea şi lucrarea ţiitoare a lui Dumnezeu, se strică şi mor.

Apostazia făpturilor de la Dumnezeu a atras cu sine două catastrofe de putere egală. Prima este

13

obrăznicirea şi îndepărtarea de Ziditorul şi Părintele, iar cealaltă, tăierea din rădăcina vieţii veşnice, Dumnezeu, unica pricină a existenţei şi a susţinerii creaţiei.

Şi în firea îngerească, şi în cea omenească aceeaşi greşeală a provocat catastrofa. îngerii, din îngâmfarea lor egoistă, şi-au închipuit că pot deveni autonomi fără Dumnezeu şi au pierdut nu numai locul de cinste şi luminarea, ci şi-au schimbat şi înfăţişarea, din chipuri luminoase şi preafrumoase, devenind monştri înfiorători, născători ai groazei şi ai fricii, fără intenţie de pocăinţă şi întoarcere la Dumnezeu.

Omul, victimă a răutăţii diavoleşti, chiar dacă şi-a pierdut locul de făptură asemănătoare cu Dumnezeu şi a fost exilat aici, în această vale a plângerii, nu a fost lipsit de binefacerea pocăinţei, care îl poate conduce la revenirea în locul de unde a căzut.

4. De ce s-a dat prima poruncă protopărinţilor?

Porunca lui Dumnezeu dată primilor oameni zidiţi nu avea scopul de a-i lipsi de libertatea specifică persoanei. Aşa cum am consemnat mai înainte, toate cele zidite, în calitate de „cauzate”, nu sunt de sine existente şi, prin urmare, nu doar că nu posedă de la sine pe „a fi” (existenţa), ci nici „existenţa bună” şi nici „existenţa veşnică” nu o pot dobândi prin propria lor putere. Acestea o primesc de la Ziditorul lor. Modul lor de legătură şi de relaţie cu El este ţinerea poruncii. Acest fapt constituie o necesitate ontologică. în poruncă vedem negrăita iubire de oameni a lui Dumnezeu, care doreşte să-l ţină pe om lângă Sine. Căderea nu a fost provocată de Dumnezeu, ci de apostazia făpturilor de la Viaţa în Sine. Sfânta Scriptură descoperă cu dreptate că: „Dumnezeu nu a făcut moartea şi nu se bucură de pieirea celor vii” (înţelepciunea lui Solomon 1,13).

5. De ce Dumnezeu, de vreme ce a cunoscut căderea lui Adam, nu a împiedicat-o?

Dacă ar fi împiedicat-o, ar fi intervenit şi ar fi desfiinţat libertatea omului, pe care El însuşi i-a dat-o drept harismă. Dacă i-ar fi luat libertatea, atunci comportamentul, dar şi mântuirea omului ar fi fost silite. Omul şi-ar fi pierdut personalitatea şi ar fi fost o făptură fără voinţă. Dumnezeu a preferat sâ-Şi schimbe

planurile Sale cu privire la om, decât să-i ia principalul element al personalităţii libertatea.
14
Un al doilea element, binefăcător pentru om, care a fost adăugat de Dumnezeu, este îndreptăţirea sa în faţa răutăţii şi invidiei diavoleşti. Diavolul credea că prin înşelarea omului va împiedica planul dumnezeiesc şi va distruge chipul dumnezeiesc al omului, astfel încât şi pe Dumnezeu să se răzbune, şi pe om să-l lipsească de locul său de cinste. Aşadar, Dumnezeu nu l-a împiedicat pe diavol să-şi pună în practică răutatea, pentru ca acesta să fie zdrobit cu totul prin viitoarea asumare a firii omeneşti de către Dumnezeu prin întruparea Sa. în acest fel omul, considerat victimă a răutăţii diavoleşti, să fie ridicat „mai presus decât toată începătoria şi stăpânia şi puterea şi decât tot numele ce se numeşte" (Efeseni 1,21) şi în prezent, şi în veşnicie. Prin urmare, împiedicarea căderii omului de către Dumnezeu l-ar fi lipsit de locul de cinste pe care l-a moştenit acum prin unirea sa ipostatică cu Dumnezeu însuşi, prin mijlocirea înomenirii Cuvântului.
6. Ce este păcatul strămoşesc şi care sunt urmările lui?
Este păcatul pe care l-a săvârşit protopă rin tele în grădina Edenului, acolo unde l-a aşezat Ziditorul. Omul, care nu avea simţul păcatului, era drept şi lipsit de răutate; el trebuia să fie încercat, în calitatea sa de existenţă liberă şi raţională, ca să hotărască în mod conştient relaţia sa cu Dumnezeu. Iar pentru a dovedi aceasta, trebuia să asculte de porunca de a nu mânca din rodul lemnului[1] (pomului) cunoştinţei binelui şi răului. Omul a încălcat porunca şi a trădat încrederea sa în voia lui Dumnezeu.
Această faptă a provocat o triplă vinovăţie a protopărinţilor. Prima, neascultarea de Cel ce a dat porunca; a doua, fapta nedreaptă de nesăbuinţă sau obrăznicie, de nerecunoştinţă şi nemulţumire faţă de binefăcătorul
15
Ziditor; a treia, lucrarea iraţională, de vreme ce cunoşteau că din călcarea poruncii se va ivi moartea. Motivul principal al apostaziei omului este dorinţa de independenţă, dorinţa de egalitate cu Dumnezeu, care cu viclenie a fost sugerată de diavol. Au crezut că vor ajunge ei înşişi dumnezei şi, prin urmare, de sine stătători. însă au devenit asemenea cu Satan, care i-a înşelat. Astfel s-a adeverit cuvântul Ziditorului: „Căci în ziua în care veţi mânca din el (din fruct) veţi muri negreşit" (Facerea 2,17).
Prin păcatul său omul a căzut foarte de sus. Consecinţele au fost tragice. A pierdut darurile harului Sfântului Duh, pe care îl avea „chipul lui Dumnezeu" din om şi prin care ar fi putut să-şi împlinească scopul existenţei sale, asemănarea cu Dumnezeu. Prin tăierea sa de la izvorul vieţii veşnice a pierdut posibilitatea nemuririi, a nestricăciunii şi a neschimbabilităţii. „După chip"-ul s-a înnegrit, s-a întunecat
[1] Septuaginta, în original, întâlnim termenul „lemn", iar nu „pom", termen ce posedă o încărcătură simbolică aparte, pusă în valoare de comentariile exegete ale Părinţilor. să amintim aici doar de paralela dintre lemnul cunoştinţei binelui şi răului cu lemnul crucii Mântuitorului.
16
şi s-a îmbolnăvit. Nu a fost distrus în întregime, aşa cum învaţă protestanţii, nici nu a rămas neatins, aşa cum învaţă romano-catolicii. După căderea sa, omul are în sine noţiunea de bine şi poate să lucreze virtutea.
Firea adamică s-a pervertit în întregime. A căzut în silnicia (necesitatea) stricăciunii şi a morţii. Patimile, poftele şi pornirile l-au invadat pe om. Mintea, lipsită de izvorul luminii celei adevărate, s-a întunecat, a căzut în înşelare şi s-a închinat „făpturii în locul Făcătorului". Sau, ca să-l citām pe psalmist: „Omul, în cinste fiind, n-a priceput; alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte şi s-a asemănat lor" (Psalmi 48,12).
Fiecare om, prin naşterea sa, este legat de firea primului om. Poartă, aşadar, firea stricată a lui Adam, care a fost predată morţii. Din pricina acestei unităţi a firii omeneşti se transmite prin moştenire păcatul strămoşesc.
Apostolul Pavel descrie propria noastră tragedie spunând: „Prin neascultarea unui om s-au făcut păcătoşi cei mulţi" (Romani 5,19). Şi iarăşi scrie în altă parte: „Printr-un om a intrat păcatul în lume şi prin păcat moartea" (Romani 5,12). Iar descriind pervertirea firii de după cădere spune: „Pentru că ceea ce fac
17
nu ştiu; căci nu săvârşesc ceea ce voiesc, ci fac ceea ce urăsc [...]. Dar acum nu eu fac acestea, ci păcatul care locuieşte în mine" (Romani 7,15.17). Mica descriere făcută prin cuvintele Apostolului Pavel dovedeşte întreaga pervertire pe care a provocat-o greşeala protopârinţilor şi pe care a vindecat-o Domnul nostru prin prezenţa Sa aici pe pământ.
7. Care sunt însuşirile specifice şi puterile sufletului omenesc?

Cea mai importantă dintre însuşirile sufletului este, potrivit Scripturii, asemănarea cu Fiinţa dumnezeiască. Această încredinţare că firea omenească a fost zidită „după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu” este cea mai înaltă demnitate, care s-a dat vreunei făpturi zidite de Dumnezeu.

în nici un alt moment al întregii lucrări de zidire a făpturii nu Şi-a descoperit Dumnezeu Făcătorul într-atât mulţumirea Sa ca la zidirea omului, care, în chip paradoxal, nu a fost făcut prin poruncă, precum restul făpturilor, pentru care „a zis şi s-au făcut” (Psalmi 32,9); şi nici locuinţa omului nu a fost făcută prin poruncă, de vreme ce „Domnul Dumnezeu a sădit o grădină în Eden, spre răsărit” (Facerea 2,8). Aşadar, însuşirea definitorie a sufletului omenesc, „suflarea” dumnezeiască, este asemănarea cu Ziditorul său. Aceasta înseamnă că sufletul este capabil să primească însuşirile dumnezeieşti. Exact acest lucru ne încredinţează Dumnezeu Cuvântul, după întruparea Sa, numindu-ne pe noi prieteni şi fraţi, moştenitori ai Tatălui Său şi împreună-moştenitori cu El. Ce altceva mai înalt sau mai demn poate exista decât aceasta, adică să fie omul părtaş în mod ipostatic al înrudirii cu Dumnezeu? Dumnezeu ne-a dăruit

bunătăţi „spre care şi îngerii doresc să privească” (Petru 1,12), potrivit Apostolului Petru.

În acord cu învăţătura de-Dumnezeu-purtătorilor noştri Părinţi, puterile sufletului sunt patru. Chibzuinţă, cumpătarea, bărbăţia şi dreptatea. Acestea se mişcă în cele trei părţi ale sufletului, partea raţională, partea irascibilă şi partea poftitoare. Lucrarea chibzuinţei este aceea de a impulsiona partea irascibilă, a cumpătării sau a înţelepciunii să mişte partea raţională spre trezvie şi dreapta judecată, a dreptăţii să mişte partea poftitoare spre virtute şi spre Dumnezeu, iar a bărbăţiei să rânduiască cele cinci simţuri spre mişcări raţionale.

8. Ce este vederea duhovnicească a lui Dumnezeu?

Vederea duhovnicească a lui Dumnezeu nu aparţine sferei sentimentelor (simţirilor), nici planurilor optice, ci este unire ipostatică şi legătură a făpturii zidite cu „Existenţa” nezidită a lui Dumnezeu, nu cu firea sau fiinţa Sa, ci cu lucrările sau energiile dumnezeieşti, potrivit cu capacitatea celui ce „pătimeşte” vederea duhovnicească. Atunci când Moise a cerut sâ-L vadă pe Dumnezeu, aşa cum îşi închipuia el, a auzit de la El însuşi că acest lucru este cu neputinţă şi a putut să-i privească numai „spatele”, care înseamnă lucrările sau însuşirile dumnezeieşti. Cel ce se află în vederea duhovnicească a lui Dumnezeu mărturiseşte că între zidit şi nezidit nu există nici o asemănare şi că „a-L exprima pe Dumnezeu este cu neputinţă, iar a-L gândi este mai cu neputinţă” (Sfântul Grigorie Teologul).

9. Cine este diavolul şi cum lucrează?

Sfânta Scriptură ne spune că diavolul este „Luceafărul cel căzut”. De aceea Domnul ne spune: „Am văzut pe satana ca un fulger căzând din cer” (Luca 10,18). Este începătorul şi conducătorul cetei îngerilor căzuţi din cer, atunci când au voit să apostazieze de la voia dumnezeiască. Atunci în mod automat au fost zdrobiţi şi au căzut din demnitatea şi din locul lor. Ei au pierdut în acelaşi timp şi frumuseţea uimitoare şi luminoasă a chipului lor. Au devenit monştri îngrozitori, fie şi numai pomenirea lor fiind respingătoare. Nu există în ipostasul lor diavolesc nimic bun, nimic frumos, nimic drept, nimic cinstit, nimic raţional, nimic adevărat.

Diavolul, cel ce altădată era purtător al luminii dreptăţii, al iubirii şi al sfinţeniei, s-a transformat deodată prin răzvrătirea împotriva lui Dumnezeu în unealta absolută a întunericului, a urii, a minciunii, a întregului rău şi a celor ce contribuie la dezastrul stricăciunii şi al morţii. Acesta a devenit şi va rămâne totdeauna întuneric, minciună şi pierzanie, chiar cu un anume scop vădit împotrivirea faţă de tot ce aparţine lui Dumnezeu şi faţă de tot ce Dumnezeu proniază, în special pe om. A devenit şi va rămâne pentru totdeauna moştenitorul morţii şi locuitorul iadului, cu principalul scop de a înşela şi de a atrage de partea sa pe cât mai mulţi cu putinţă.

Principala ţintă urmărită de diavol este omul, care păşeşte pe calea unirii cu Dumnezeu. Diavolul nu suportă să-l vadă că urcă mai sus de demnitatea cea dintâi, pe care a avut-o înainte de cădere, şi din această pricină aruncă asupra lui săgeţile sale cele mai turbate. A devenit şi a rămas după intenţie ucigaş de oameni.

în calitate de minciună, viclenie şi răutate, diavolul nu se înfăţişează în chip vădit. Doar prin sugestii el întărâtă mintea şi simţurile prin pretexte viclene, pentru ca să înşele gândirea şi voinţa, să atragă spre consimţire opinia şi astfel să-şi împingă victima totdeauna prin viclenie, ipocrizie şi înşelăciune. Omul se

mişcă şi lucrează mai mult prin simţuri şi prin sentimente. Vrăjmaşul cunoaşte acest lucru. Din această pricină el întărâtă simţurile prin pretexte aparent bune şi astfel fură mai uşor consimţământul omului. Vedeţi, el ne pune înainte necesitatea biologică. Aceasta se întâmplă şi în lumea trupească, şi în cea sufletească.

Dacă omul este slobod de patimi şi de obişnuinţele rele, cu uşurinţă se izbăveşte de lupta şi de uneltirea diavolească. Dacă, însă, este prizonier al obiceiurilor viclene, lupta este dură şi plină de agonie. Negreşit, împotrivirea noastră, care are drept fundament scopul existenţei noastre şi al poruncilor dumnezeieşti devine cu putinţă (realizabilă) prin alianţa cu harul, care coexistă împreună cu noi.

îndemnul apostolic: „Staţi împotriva diavolului şi el va fugi de la voi” (Iacov 4,7), este adevărat şi sigur. Şi „dacă duhul stăpânitorului se ridică împotriva ta, nu te clinti din locul tău” (Ecclesiastul 10,4). Diavolul
21
nu are stăpânire directă sau în chip simţit ca să-l ispitească pe om. Provoacă doar prin închipuire, prin imagini, pe care le proiectează pe ecranul cugetării, şi prin noţiuni (idei), prin intermediul minţii. Atunci omul singur hotărăşte să primească provocarea (atacul) sau să o respingă. Acesta este principalul mod al celui viclean de a intra în legătură cu omul. De acum continuarea depinde de voinţa omului. Fie să se supună, fie să se împotrivească.

Cel mai direct mod de apărare şi de împotrivire al nostru este dumnezeiasca chemare (rugăciunea) şi aducerea aminte de scopul şi de propăşirea noastră. Pilda Domnului nostru, atunci când S-a aflat în pustie, ne-a trasat modul practic de luptă împotriva vrăjmaşului, precum şi cele care contribuie la realizarea acestuia.

Diavolul nu are capacitatea înainte-vederii, nici nu cunoaşte ce gândeşte omul. El deduce din mişcările simţirilor şi întărâtă în chip analog mădularele şi simţurile prin înţelesuri pătimaşe. Atunci când vede că dispoziţia sufletului înclină spre imaginea lucrului sau a înţelesului, prin care a atacat (învăluit) închipuirea, înţelege că la aceasta sunt dorinţa şi intenţia omului şi aduce pricinile potrivite pentru a-şi supune victima.

în ceea ce priveşte firea sa, diavolul este asemenea cu firea minţii omeneşti. Este foarte rapid, neobosit, neadormit şi neşovăielnic, neschimbabil în viclenie şi
22
răutate. Se schimbă şi se transformă imediat în diferite figuri şi forme, dacă aceasta ajută scopului său viclean. Se deplasează totdeauna foarte rapid în orice loc şi se foloseşte de orice mijloc cu scopul principal de a împiedica voia dumnezeiască.

10. Ce este dreptatea dumnezeiască şi cum se aplică aceasta?

Una din cele mai înalte şi mai neasemuite însuşiri, puteri sau lucrări dumnezeieşti este dreptatea pe care o oferă Dumnezeu făpturilor Sale, potrivit cu nevoile pe care le au, pentru buna lucrare şi alcătuire a acestora.
23

Dumnezeu susţine şi înrâureşte zidirea în două moduri. Primul este puterea Sa creatoare: „El a zis şi s-au făcut, El a poruncit şi s-au zidit”. Al doilea mod este puterea Sa susţinătoare şi pronia, care împreună-ţine toate şi le „face să înainteze” potrivit cu scopul fiecărei făpturi în parte. Aşadar, dreptatea dumnezeiască oferă fiecărei făpturi pronia potrivită, astfel încât să izbândească atingerea scopului pentru care a fost creată. în acest fel se reuşeşte realizarea armoniei firii. De câte ori pentru un motiv oarecare armonia este tulburată, dreptatea dumnezeiască readuce echilibrul şi astfel continuă sau, mai bine zis, se prelungeşte buna lucrare a zidirii în acord cu voia dumnezeiască.

După căderea ambelor firi raţionale a îngerilor şi a oamenilor —, care a tras după sine şi restul
24
zidirii în stricăciune, au devenit vădite puterile şi lucrările dumnezeieşti, şi în special dreptatea dumnezeiască, care readuce elementele neascultătoare în starea şi în ordinea lor firească, fie izolat, fie în cadrul întregului, aşa cum au fost hotărnicit dintru început de Ziditor.

Dreptatea dumnezeiască ţine împreună făpturile în bună rânduială şi nici un factor nu poate să se impună şi să denatureze planurile ei. Şi în ceea ce priveşte elementele neînsufleţite tot aşa stau lucrurile. însă pentru făpturile raţionale şi în special pentru om, chiar dacă dreptatea dumnezeiască se pune în lucrare în chip absolut, pentru o anume raţiune „a iconomiei”, se aplică în moduri variate pentru folosul fiecăruia. Ea are atât de multe aspecte de impunere a dreptăţii dumnezeieşti, încât doar puţini şi aleşi, „cei luminaţi de

Dumnezeu”, pot înţelege criteriile ei. Un îndemn al Apostolului Pavel ne convinge de acest lucru atunci când spune: „Căci de ne-am fi judecat noi înşine, nu am mai fi judecaţi. Dar fiind judecaţi de Domnul, suntem pedepsiţi ca să nu fim osândiţi împreună cu lumea” (1 Corinteni 11,31-32). întrucât Dumnezeu cârmuieşte toate fără de greşeală şi cu mare cuviinţă, dreptatea dumnezeiască intervine în chip neînduplecat pentru restabilirea lucrurilor şi a ordinii, de vreme ce nu a existat greşeală la crearea lor.

Dacă dreptatea dumnezeiască nu ar restabili echilibrul, s-ar da impresia greşită că crearea făpturii a provocat de la sine greşeala, iar nu fărădelegea şi

reaua întrebuinţare a lucrurilor. Dreptatea dumnezeiască, fiind desăvârşită şi de mare cuviinţă, aşa cum de altfel sunt toate îndreptările dumnezeieşti, este recunoscută în două lucrări: în armonie şi echilibru şi în prelungirea concretă a atotiubirii dumnezeieşti. Chiar dacă ne încălcăm locul şi datoria noastră, Dumnezeu nu-Şi retrage iubirea Sa susţinătoare şi proniatoare, precum şi purtarea Sa de grijă, de vreme ce, potrivit Apostolului Pavel, dumnezeieştile Sale harisme sunt neschimbabile.

Punerea în lucrare a dreptăţii dumnezeieşti se vădeşte în felurite chipuri. Sfântul psalmist şi Părinţii Bisericii experimentaţi în practica războiului nevăzut ne spun foarte multe lucruri despre această temă. Dacă omul este cu luare aminte, poate să evite[2] impunerea dreptăţii dumnezeieşti în viaţa sa. Trebuie să-şi îndrepte greşeala prin pocăinţă (metanoia) şi iubire de osteneală, după măsura iubirii de plăcere care s-a născut din încălcarea poruncii. „Vezi smerenia mea şi osteneala mea şi-mi iartă toate păcatele mele” (Psalmi 24,19); „Genunchii mei au slăbit de post şi trupul meu s-a istovit de lipsa untdelemnului” (Psalmi 108, 23); „că cenuşă am mâncat în loc de pâine şi băutura mea cu plângere am amestecat-o” (Psalmi 101,10); „ca şi cum aş fi jelit şi m-aş

[2] Dreptatea dumnezeiască readuce echilibrul făpturii, acolo unde ea s-a îndepărtat de la lucrarea sa firească. Omul are putinţa de a se reîntoarce de bunăvoie la echilibrul rânduit de Dumnezeu, înainte ca acesta să-i fie impus fără de voie, de către dreptatea dumnezeiască.

fi întristat, aşa m-am smerit” (Psalmi 34,13); „lacrimile mele să nu le treci” (Psalmi 38,16) şi „fărădelegea mea eu o cunosc şi păcatul meu înaintea mea este pururea” (Psalmi 50,5).

încălcarea legilor morale sau fireşti, fie în viaţa noastră personală, fie în cele ce se află în jurul nostru, provoacă o dublă vinovăţie în acord cu legile proniei atotcuprinzătoare, prin care Dumnezeu menţine şi susţine zidirea. Unul dintre modurile abaterii este stricăciunea iraţională a firii lucrurilor, din pricina neatenţiei sau indiferenţei; altul este satisfacerea, împotriva firii şi mânată de plăcere, a părţii pătimaşe din sinele nostru, care reprezintă perversiunea. în amândouă aceste abateri intervine dreptatea dumnezeiască pentru a restabili echilibrul.

Această acribie a dreptăţii dumnezeieşti este înţeleasă de Domnul nostru atunci când spune: „O iotă sau o cirtă din Lege nu va trece până ce se vor face toate” (Matei 5,18). încă şi dacă „orice călcare de poruncă şi orice neascultare şi-a primit dreapta răsplătire” (Evrei 2,2), ce altă lămurire trebuie pentru ca să ne convingă de nepărtinirea dreptăţii dumnezeieşti? Despre aceeaşi temă, o apoftegmă limpede a Sfinţilor Părinţi este şi aceasta: „Dacă nu voieşti să pătimeşti cele rele (nenorociri), învaţă să nu făptuieşti răul!”. Ochiul neadormit al atotcuprinzătoarei pronii dumnezeieşti, care veghează pentru zidirea Sa, lucrează prin dreptatea Sa cea nemincinoasă şi de mare cuviinţă, chiar dacă acest lucru pare de neînţeles pentru mintea omului.

11. Ce este Pronia dumnezeiască şi cum „se manifestă ”în viaţa noastră?

Toate îi sunt cunoscute dumnezeieştii atotdesăvârşiri, încă înainte de a se face, dar şi până la sfârşitul lor fără de sfârşit. Pentru noi par necunoscute, schimbătoare şi de neînţeles, din pricina variatelor transformări pe care le-a provocat căderea omului, împreună cu purtarea lui neatentă şi vinovată. Chiar dacă toate se supun proniei şi purtării de grijă dumnezeieşti, acestea se schimbă potrivit cu împrejurarea, timpul, locul, persoanele şi cu viclenia de multe feluri a diavolului. Nici un factor nu poate să împiedice sau să anuleze pronia atotcuprinzătoare a lui Dumnezeu pentru zidirea Sa. Prin lucrările noastre greşite se schimbă, analog cu acestea, doar modurile funcţionării stihiilor lumii.

Voia dumnezeiască sau voinţa dumnezeiască, dacă ne raportăm la aceasta în chip gradual, se manifestă în patru forme. Prima este dumnezeiasca bunăvoire, voia „după bunăvoire”, adică ceea ce Dumnezeu

doreşte prin excelenţă. A doua este iconomia, voia „după iconomie”, potrivit căreia Dumnezeu cedează părinteşte, pentru neputinţa noastră. A treia este îngăduinţa, voia „după îngăduinţă”, potrivit căreia Dumnezeu intervine în chip pedagogic, iar a patra şi cea mai de plâns este părăsirea, voia „după părăsire”, atunci când omul trăieşte într-o nesimţire şi împietrire neschimbată şi provoacă părăsirea sa de către Dumnezeu.

Prin mijlocirea voii dumnezeieşti celei de mare cuviinţă se aplică şi stăpâneşte atotmântuitoarea pronie dumnezeiască, chiar dacă a noastră cădere a pervertit dispoziţiile şi modurile „bune foarte” ale echilibrului iniţial. „Cine este înţelept va păzi acestea şi va pricepe milele Domnului.” (Psalmi 106,43)

Dumnezeu, întrucât pe toate le-a cunoscut mai dinainte, putea să împiedice întreaga peripeţie prin care a trecut omul, însă aceasta ar fi însemnat desfiinţarea libertăţii lui personale. Tocmai pentru că Dumnezeu a cinstit libertatea, a lăsat alegerea şi preferinţa omului însuşi. Aşadar, omul este răspunzător pentru viaţa sa învolburată şi obositoare, fie din pricina întunecării minţii, fie din pricina pervertirii sale pătimaşe şi a înlăturării discernământului său raţional.

în această stare dureroasă plină de suspine, în care a ajuns omul, de vreme ce în chip firesc a fost despărţit de Dumnezeu, nu lipsesc nici uneltirea şi înrâurirea plină de răutate a lui satana, care are putere în această vale a plângerii a exilului nostru pământesc, drept pe care i l-am cedat noi atunci când am căzut din Rai şi l-am urmat pe el. Ca un „dumnezeu al veacului acestuia” (2 Corinteni 4,4), potrivit Apostolului Pavel, balaurul adâncului nu conteneşte să-l înşele pe om şi să uneltească împotriva lui prin interminabile pretexte. în special în vremurile noastre, în care exemplul rău a devenit lege şi se transmite instantaneu prin mijloacele care există, este nevoie de mai multă atenţie şi de rugăciune.

28

Prin urmare, pronia dumnezeiască este autoritatea atotmântuitoare şi susţinătoare şi purtarea de grijă a lui Dumnezeu faţă de zidirile Sale, sensibile şi inteligibile, prezente şi viitoare, acum şi în veşnicie.

înlăuntrul proniei dumnezeieşti se încadrează şi punerea în lucrare a dreptăţii dumnezeieşti, care intervine atunci când în viaţa omului stăpâneşte ceea ce este iraţional. Astfel, dreptatea dumnezeiască, în calitate de realitate absolută, curmă iraţionalul pentru interesul general al propăşirii omului. Fiecare lucru care există este de la începutul creaţiei sale hărăzit pentru un anume scop. Acest plan dumnezeiesc nu poate fi schimbat deoarece Dumnezeu „toate cu înţelepciune le-a făcut”.

Dacă, însă, naivitatea omenească şi viclenia diavolească provoacă încălcarea scopului iniţial, atunci iconomia cea iubitoare de oameni a lui Dumnezeu, din pricina căinţei omului, se schimbă potrivit cu gradul pocăinţei şi al îndreptării greşelii, iar locul bunăvoirii dumnezeieştii este luat de dumnezeiasca iconomie.

Dumnezeu, „Care voieşte ca toţi oamenii să se mântuiască şi la cunoştinţa adevărului să vină” (1 Timotei 2,4), hărăzeşte toate potrivit cu voia Sa „după bunăvoire”, care nu este nimic altceva decât calea realizării absolute şi fără de greşeală şi care poate să ne dăruiască „cu mult mai presus decât toate câte cerem sau pricepem noi” (Efeseni 3,20). Atunci când omul se înşalâ sau îşi neglijează datoria, în loc ca Dumnezeu să-i schimbe hotărârea, pentru mila pe care i-a dăruit-o, şi să-l respingă ca pe un vinovat, intervine în mod pedagogic, ca să-l conducă spre îndreptare; acestea sunt, potrivit Sfinţilor Părinţi, aşa-numitele „necazuri pedagogice”. Fără ca Dumnezeu să-Şi schimbe însuşirea părintească, îl îngăduie pe cel

29

ce încalcă legea, însă îl constrânge spre îndreptare. Atunci se aplică aceea că „Dumnezeu pedepseşte pe cel pe care-l iubeşte şi îl bate cu biciul pe fiul pe care îl primeşte” (Pilde 3,12). Iconomia lui Dumnezeu cea iubitoare de oameni vindecă boala trădării prin ispite potrivite, în loc să-l respingă pe călcătorul de lege. Cele mai multe din judecăţile adânci şi de nepătruns ale lui Dumnezeu, prin mijlocirea cărora este condusă viaţa prezentă, aparţin acestui fel de întâmplări pedagogice. „Fericit este omul pe care îl vei certa, Doamne, şi din legea Ta îl vei învăţa pe el” (Psalmi 93,12). Şi iarăşi, „Mai înainte de a fi umilit, am greşit” (Psalmi 118,67) şi „Certând m-a certat Domnul, dar morţii nu m-a dat” (Psalmi 117,18).

Transformabilitatea firii zidite şi cugetarea omenească de după cădere, „care se pleacă la rău din tinereţile sale” (Facerea 8,21), sunt principalele pricini ale dezordinii care există în viaţa omenească. Astfel, întrucât nu ne înduplecăm să rămânem consecvenţi datoriilor noastre, încălcăm planurile proniei dumnezeieşti şi îl silim pe Dumnezeu să aducă necazurile pedagogice sau certările, care sunt dureroase, ca să se ţină echilibrul firii. Aceasta este crucea pe care toţi trebuie s-o purtăm.

30

PATIMILE, BOLILE SUFLETULUI
31
1. Ce sunt patimile şi care este cea mai mare dintre ele?

De la începutul facerii sale, omul, după chipul lui Dumnezeu fiind zidit, nu primea în gândirea şi în viaţa lui iraţionalul. Gândurile şi mişcările sale erau drepte, întrucât erau luminate de harul dumnezeiesc. După ce a fost înşelat, şi a tăiat relaţia sa cu Prima Cauza a desăvârşirii, personalitatea sa sa zdrobit imediat şi „simplul"-ui iniţial i-a urmat „compusul". în acest chip iraţionalul a fost aşezat în locul raţionalului. Din acel moment toate puterile persoanei omeneşti s-au pervertit sub siluirea iraţionalului şi au creat patimile. Gândurile şi acţiunile nu se mai mişcau pe fundamentul dreptei „întrebuinţări", ci pe baza obişnuinţei rele şi în acord cu patima vicleană, care stăpâneşte asupra omului.

Orice gândire şi lucrare a iraţionalului este şi se numeşte patimă, deoarece nu se lucrează prin legile raţionalului sau ale „întrebuinţării" drepte, ci prin pornirile împotriva firii, în care se află calitatea dobitocească şi demonizarea.

începutul patimii se află în întrebuinţarea iraţională a înţelesurilor lucrurilor, care aduce cu sine drept lucrare reaua întrebuinţare a lucrurilor. Acesta este iraţionalul „după lucrare", care reprezintă pervertirea realizată practic, pe care nu numai dreptatea dumnezeiască o condamnă, ci şi cea omenească.

De aceea există tribunale şi închisori.

Cei trei uriaşi ai patimilor, aşa cum îi numesc Sfinţii Părinţi, sunt iubirea de plăcere, iubirea de arginţi şi iubirea de slavă. Dacă aceştia stăpânesc peste suflet, nasc alţi trei tirani corespunzători primilor: lenea (nepăsarea), uitarea şi neştiinţa, care zdrobesc puterile sufleteşti şi mintea. Cel care doreşte o descriere mai amănunţită a legii pervertirii sufletului să studieze lucrările noastre: Asceza, maica sfinţeniei şi Cateheze Vatopedine.
32

2. Ce sunt plăcerile?

Care sunt nevinovate şi care vinovate?

Plăcerile sunt cele care „fac plăcută" şi îndulcesc viaţa noastră. Ele sunt îndoite, aşa cum şi firea noastră este îndoită. Aşa cum suntem trup şi suflet şi fiecare are simţurile şi părţile sale, tot aşa şi plăcerile aparţin ambelor părţi. Există plăceri trupeşti, care se fac simţite prin mădularele trupului; există şi duhovniceşti, care aparţin lumii noastre sufleteşti şi duhovniceşti.

Plăcerile se ivesc, de cele mai multe ori, din activitatea noastră şi mângâie sau dezamăgesc potrivit cu lucrarea noastră dreaptă sau greşită. Dacă programul şi scopul acţiunilor noastre este „după
33
Dumnezeu" şi în acord cu voia Lui, simţirile şi plăcerile, care apar, sunt plăcute şi îndulcesc sufletul. Dacă însă înclinaţiile şi lucrările noastre sunt iraţionale şi pătimaşe, atunci simţim dezgust şi repulsie.

însă plăcerile, care fascinează şi seduc mai mult, au legătură cu ipostasul nostru biologic şi se află în mădularele trupeşti şi în simţuri. Pe primul loc sunt gustul, pipăitul şi mirosul. Simţămintele de îndulcire, care sunt provocate atunci când venim în atingere cu materiile şi cu lucrurile, se numesc plăceri.

Aici este nevoie de discernământul dreptei măsuri pentru ca să fie îndepărtată reaua întrebuinţare a lucrurilor. Ipostasul nostru biologic este elementul necesar al vieţii, a cărui parte cea mai mare se află în cele trei simţuri şi în acestea lucrează satisfacerea şi plăcerea.

Dacă omul îşi aminteşte de menirea sa şi de faptul că mănâncă pentru ca să trăiască —, atunci controlează plăcerile, care apar din legea „trebuinţei". Dacă însă, vai!, trăieşte ca să mănânce şi să risipească lucru care predomină în epoca noastră -, atunci tot locul este ocupat de elementul iraţional, pe care mă şi ruşinez să-l descriu.

Există însă şi plăcerile părţii morale şi simţuale, care au drept căpătâi instinctul de reproducere şi legătura trupească. Aici apare adevăratul labirint al pervertirii şi aici sunt nenumăratele biruinţe ale „balaurului adâncului"!

Legea şi raţiunea procreaţiei ca necesitate fundamentală a prezentului nostru exil în lume devine cea mai puternică atracţie a apropierii celor două sexe. Şi atunci începe pretextul foarte agresiv al plăcerii potrivnice legii dumnezeieşti, care zdrobeşte în adevăratul sens al cuvântului tineretul fără experienţă.

Am descris pe scurt pricinile plăcerilor. Rămâne acum înţelepciunea respingerii lor, pentru ca să nu jelim mai apoi nenumăratele stricăciuni datorate acceptării şi folosirii lor iraţionale. Acestea privesc

plăcerile legate de spaţiul şi lumea noastră sensibilă.

Există însă şi plăceri duhovniceşti, care cu adevărat ne odihnesc şi ne întăresc. Plăcerile duhovniceşti sunt lucrările şi roadele harului dumnezeiesc, care mângâie şi odihnesc lumea noastră sufletească, luminează mintea, aduc pace în inimă, mângâie simţurile şi sporesc curajul şi nădejdea în vremea greutăţilor vieţii. Bucuria, pacea, răbdarea, îngăduinţa, şi toate cele care sunt născute de dragoste şi împreună-pătimire, ce altceva sunt decât plăceri duhovniceşti? Toate roadele şi urmările jertfirii de sine, care este impusă de dragoste, reprezintă cea mai dulce plăcere duhovnicească, care provoacă cea mai mare fericire în viaţa noastră.

Există însă şi plăceri mai presus de fire, pe care, deşi aparţin lumii de dincolo, ni le dăruieşte dumnezeiasca milostivire din această viaţă, ca pregustare a fericirii ce ne aşteaptă. Aceste plăceri, ca unele ce sunt mai presus de fire, nu pot fi controlate, nici programate de noi în această lume, ci sunt hărăzite de atotiubirea dumnezeiască celor ce se nevoiesc în chip drept, pentru întărire şi mângâiere. Câteva dintre

35

acestea sunt pacea gândurilor, slobozenia din lupta cu patimile, deplina mortificare în ceea ce priveşte lucrurile şi sensurile acestei lumi, dar şi însuflarea harului în cei ce au izbutit curăţia inimii. Aceştia „pătimesc cele dumnezeieşti” şi ies din spaţiul, din modul de a fi şi din simţirea lumii. Aceştia sunt cei către care mărturiseşte Domnul „că li se va arăta lor şi împreună cu Tatăl Său vor face lăcaş în ei”. Cei ce voiesc să se desfăteze de aceste daruri şi harisme mai presus de fire să se îngrijească să ţină poruncile şi Domnul „credincios este în toate cuvintele Sale”.

3. Ce este binele şi răul şi cum lucrează?

Binele este Dumnezeu însuşi, toate câte vin de la El şi toate câte sunt în preajma Lui. Binele se găseşte şi în persoana omenească, înainte de cădere şi după, în replăsmuirea firii realizată prin sfinţenie. Binele mai este noţiunea de dreptate, de raţional şi relaţia dintre ele. Este deplina absenţă a iraţionalului, a vicleniei şi a pervertirii.

Dimpotrivă, răul este pervertirea şi desfiinţarea celor pe care le-am spus despre bine. Toate cele ce provin din el sunt părţi şi mădulare ale morţii, „trupul morţii” însuşi, şi îl au ca părinte şi izvoditor pe diavol

36

şi pe multele sale unelte.

Iar dintr-o anumită perspectivă binele este existenţă şi fiinţă, de vreme ce este persoană şi îşi are originea în Dumnezeu, iar pe de altă parte răul nu există ca fiinţă şi ca lucru, ci s-a ivit ca parazit din lipsa binelui, exact aşa cum întunericul apare prin absenţa luminii. Răul este prin sine „nefiinţă” şi inexistent şi, prin urmare, nu trebuie să constituie un pericol şi să înfricoşeze. Propria noastră nepăsare şi trădare îi dă existenţă. Se aseamănă cu cel care stinge lumina şi îl acoperă întunericul.

Cuvântul lui Dumnezeu, Adevărul în sine, spune această realitate: „Cine nu este cu Mine este împotriva Mea, şi cine nu adună cu Mine risipeşte” (Matei 12,30). La acest lucru face aluzie iarăşi atunci când ne cheamă să rămânem împreună cu El, Care este binele absolut. „Rămâneţi în Mine şi Eu în voi... Cel ce rămâne în Mine şi Eu în el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteţi face nimic” (Ioan 15,4-5).

4. Cum se face că Domnul într-un loc zice:

„Nu judecaţi” iar în altul: „Judecaţi judecată dreaptă”(Ioan 7,24)?

Poate crede cineva că aici apare o contradicţie. Acest „nu judecaţi” i se aplică în special omului, pentru că nu este în stare să vadă lucrurile aşa cum sunt în realitate. El însuşi, ca unul ce este nedesăvârşit, este totdeauna responsabil pentru propriile sale greşeli şi erori. Prin urmare, concluziile sale vor fi greşite şi nedesăvârşite.

Doar Dumnezeu cel Atotdesăvârşit şi mai presus de desăvârşire este îndreptăţit şi I se cuvine să judece. Ca Cel ce este fără de greşeală şi desăvârşit poate să judece drept, întrucât El vede nu numai

37

latura exterioară a lucrurilor, ci şi scopul pentru care au fost făcute. Aşadar, doar Dumnezeu este „Cel ce pe toate le cunoaşte înainte de naşterea lor” — şi Cel care cunoaşte mintea oamenilor şi poate să facă o judecată fără greşeală.

Omul este vinovat şi dintr-un alt motiv atunci când îl judecă pe aproapele său: încalca legea iubirii. în timp ce „datori suntem să ne punem sufletele pentru fraţii noştri” (vezi Ioan 3,16), noi îi judecăm, chiar

dacă suntem mai grav şi mai mult vinovaţi. Domnul nostru ne porunceşte: „Cel fără de păcat dintre voi să arunce primul cu piatra” (vezi Ioan 8,7). Cine este însă fără de păcat între cei ce-i judecă pe oameni?

Celălalt cuvânt al Domnului nostru, Judecaţi judecată dreaptă”, se referă tocmai la conştiinţa măsurii noastre, astfel încât să ne îndepărtăm de nesăbuinţă şi de obrăznicie. însuşi Dumnezeul nostru spune: „A mea este răzbunarea; Eu voi răsplăti” (Romani 12,19). Judecata cu adevărat dreaptă este cunoştinţa propriei vinovăţii. Cum va judeca cineva pe un altul atâta timp cât el este mult mai grav vinovat? Aici se potriveşte cuvântul: „Scoate mai întâi bârna din ochiul tău, şi atunci vei vedea să scoţi paiul din ochiul fratelui tău” (Matei 7,5).

38

5. Cum poate fi vindecată firea bolnavă care cade cu uşurinţă în osândire?

Firea omenească este socotită bolnavă atunci când lipseşte din ea harul dumnezeiesc, care desăvârşeşte şi susţine toate, de vreme ce „pe cele bolnave le tămăduieşte şi pe cele cu lipsă le plineşte”. Acest lucru este subliniat şi de Domnul nostru atunci când spune: „Căci fără Mine nu puteţi face nimic” (Ioan 15,5). însă, în afară de prezenţa harului, este neapărat necesară şi intenţia şi împreună-lucrarea omenească, în acord cu canoanele morale ale raţiunii şi cu dumnezeieştile porunci, care vor provoca intervenţia dumnezeiască.

Omul care judecă cu uşurinţă o face întrucât s-a obişnuit în mod greşit să cerceteze mai degrabă faptele şi gândurile străine decât pe ale sale. El a uitat cuvintele Scripturii, care spune: „Nu judecaţi, ca să nu fiţi judecaţi”, şi: „Cu judecata cu care judecaţi, veţi fi judecaţi”.

Obişnuinţa atât de comună a judecării cuvintelor şi faptelor este o boală sufletească, ce provine din învârtoşarea puterii cuvântătoare (raţionale) a minţii, învârtoşare care este mai curând născută de egocentrism.

întoarcerea spre sine, care este însoţită de osândirea de sine, este considerată absolut necesară pentru diagnoza şi conştientizarea propriilor noastre greşeli şi erori. Canonul şi dogma necesară a vieţii este legiuirea evanghelică, fără de care omul nu se poate pune pe picioare. „Legea duhului vieţii” (Romani 8,2), care este în stare să ne slobozească de moartea în care ne-am prăbuşit, ne trasează noi căi de viaţă. Dragostea uneşte „cele despărţite întru unul”, creează o legătură, o comuniune. Ne învaţă că „datori suntem să ne punem sufletele pentru fraţii noştri”

39

(1 Ioan 3,16) şi „purtaţi-vă sarcinile unii altora” (Galateni 6,2) şi „toate ale voastre cu dragoste să se facă” (1 Corinteni 16,14).

Necunoaşterea învăţăturii evanghelice îngăduie înrâurirea iraţionalului şi îndepărtează harul dumnezeiesc. întrucât omul nu posedă cunoaşterea lui Dumnezeu şi, prin urmare, nu a ajuns încă la luminare, se înşală în judecăţile sale. De aici începe „îndreptăţirea” lui „de ce?”, „dacă” şi al lui „oare?”, şi pornesc osândirea, împotrivirea, neascultarea, ura şi, în general, răutatea.

Desfiinţarea tuturor acestor răutăţi o poate dărui Domnul nostru prin cuvântul Lui: „Poruncă nouă dau vouă: Să vă iubiţi unul pe altul” (Ioan 13,34), şi: „întru aceasta vor cunoaşte toţi că sunteţi ucenicii Mei, dacă veţi avea dragoste unii faţă de alţii” (Ioan 13,35). Cel care s-a îngrijit să ţină legea iubirii evanghelice, după porunca Domnului nostru, se izbăveşte de răutatea atotcuprinzătoare. Atunci, nici nu judecă, nici nu unelteşte, nici nu face răul şi se izbăveşte fără o străduinţă specială de omul cel vechi şi de toată legea pervertirii, de vreme ce dragostea pe toate le pune în rânduială.

40

6. Ce este nesimţirea potrivit Părinţilor Bisericii?

Doar Dumnezeu poate să ne ocrotească de această pieire, pe care nu am greşi asemănând-o cu lespedea neagră a morţii sau numind-o moarte înainte de moarte. Nesimţirea este trândăvia şi moartea tuturor mişcărilor şi dispoziţiilor sufleteşti, pe care le cuprinde firea noastră raţională. Nesimţirea este încă şi îndobitocire, manifestare a însuşirilor inferiorităţii şi stingere ce vine din deznădejde. Toate acestea sunt născute şi pricinuite de patima pierzătoare a nepăsării. Dacă ajung să stăpânească, aduc cu sine desfiinţarea oricărui program duhovnicesc, legătura fără pază cu provocările neîngăduite şi, în cele din urmă, robirea faţă de iubirea de sine atotcuprinzătoare şi faţă de iubirea de plăcere, care este considerată rădăcina tuturor răutăţilor.

încununarea acestei pervertiri a firii este necredinţa, care dacă găseşte loc în sufletul omului, numai

rugăciunile şi lacrimile sfinţilor pot ajuta, precum şi rugăciunea necurmată şi stăruitoare, împreună cu osândirea de sine şi smerenia. De asemenea ajută şi supunerea de bunăvoie şi ascultarea, jertfirea de sine, precum şi îndepărtarea de cauzele provocatoare.

7. Cât de mult vatămă mânia şi care sunt cauzele care o provoacă?

„Mânia omului nu lucrează dreptatea lui Dumnezeu" (Iacov 1,20). Astfel descrie Apostolul Iacov cât de pierzătoare este mânia. în acelaşi chip ne vorbesc şi proorocii: „Bărbatul mânios nu are chip bun" (Proverbe 11,25, cf. Septuaginta) şi „Tulburatu-s-a de mânie ochiul meu" (Psalmi 6,8). Iar Părinţii noştri insuflaţi de Duhul Sfânt accentuează cu tărie: „Bărbatul mânios chiar dacă va învia nu este bine primit".

Dacă Făcătorul şi Susţinătorul universului este blând şi smerit, închipuiţi-va încununarea pervertirii şi a desfigurării: molecula creaţiei omul să fie vas al mâniei! Ce altceva este mânia decât starea iraţionalului, locul distrugerii, partea şi firea diavolului, pierzania însăşi, în opoziţie cu Dumnezeu, Care este iubirea desăvârşită?

Pricinile care provoacă patima mâniei sunt felurite, dar înrudite între ele şi interdependente, de vreme ce le leagă împreună, egoismul, interesul, şi în general iubirea de sine (filavtia). Oriunde stăpâneşte distrugătorul individualism nu lipseşte nici umbra lui, care este mânia! Atotcuprinzătoarea iubire de sine (filavtia) se împarte în două, materială (trupească) şi duhovnicească (sufletească). Din pricina acesteia se întărâtă amândouă felurile de patimi, trupeşti şi sufleteşti. De ce apare mânia? întrucât îi este barată calea încrezutei iubiri de sine. în cei pătimaşi şi robiţi de patimile trupeşti, în care stăpânesc poftele iraţionale şi plăcerile, mânia este mişcată de frica privării satisfacerii acestora.

Acelaşi lucru se întâmplă şi la cei robiţi de patimile sufleteşti, precum de iubirea de slavă, de egoism, de mândrie, de cinstiri, de promovări, de laude etc. Toate acestea sunt imboldurile şi uneltele mâniei, care ne desparte de iubirea desăvârşită şi de viaţa dumnezeu — şi ne găteşte loc în iad şi moartea, locul satanei!

Eliberarea şi izbăvirea ne-o arată Domnul nostru, învierea şi Viaţa, învăţându-ne purtarea potrivită: „îngăduiţi-vă unii pe alţii în iubire" (Efeseni 4,2), „Nimeni să nu caute ale sale, ci fiecare pe ale aproapelui" (1 Corinteni 10,24), „Oricui îţi cere, dă-i; şi de la cel ce ia lucrurile tale nu cere înapoi" (Luca 6,30), „Iubiţi pe vrăjmaşii voştri, rugaţi-vă pentru cei ce vă vatămă şi vă prigonesc" (Matei 5,44), „Toate câte voiţi să vă facă vouă oamenii, asemenea şi voi să faceţi lor" (Matei 7,12), „Binecuvântaţi şi nu blestemaţi" (Romani 12,14).

8. Ce este calomnia (clevetirea) şi de ce trebuie să o suportăm?

Calomnia este cel mai groaznic spectru al urii şi răutăţii, cea mai dureroasă traumă pentru cel ce o suportă. Calomnia este arma defensivă a inferiorităţii. Pentru că nu poate să-şi acopere propria goliciune şi meschinărie, omul încearcă să-i întunece pe cei ce se află mai sus, crezând că astfel se va îndreptăţi.

întrucât este o uneltire mincinoasă şi vicleană, constituie cea mai grea traumă pentru acela care o pătimeşte. Cu dreptate proorocul David, adresându-se lui Dumnezeu, spune: „Izbăveşte-mă de clevetirea oamenilor, şi voi păzi poruncile Tale" (Psalmi 118,134). Vrăjmaşul diavol cunoaşte chinul şi durerea, pe care le provoacă această răutate şi o foloseşte împotriva celor ce se luptă împotriva lui cu putere. Scopul său este acela de a face să cedeze răbdarea acestora. A folosit-o chiar şi împotriva Domnului nostru, prin mijlocirea fariseilor.

Cât priveşte răutatea şi viclenia, calomnia (clevetirea) deţine primul loc în catalogul răutăţii. Deţine însă primul loc şi în catalogul demnităţii şi al vieţii îmbunătăţite. Căci folosul pe care îl pricinuieşte întrece răsplata pentru atotcuprinzătoarea iubire de osteneală.

Doar harul şi acoperământul iubirii dumnezeieşti pot să ducă această povară a nedreptei calomnii. Credinciosul sâ-L aibă ca pildă pe Domnul nostru, Care i-a iertat pe calomniatorii cei îndrăciţi. „Părinte, iartă-le lor, că nu ştiu ce fac" (Luca 23,34). Toţi cei care au ridicat această cruce foarte grea au câştigat şi „fericirea" pe măsură: „Fericiţi veţi fi voi când vă vor ocărî şi vă vor prigoni şi vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, minţind din pricina Mea" (Matei 5,11).

în calitate de purtători şi următori ai iubirii, primim şi îndurăm această plagă diavolească, avându-L pe Domnul drept pildă; şi învăţăm că „plata noastră multă este în ceruri" (Matei 5,12).

VIAŢA MONAHALĂ

1. Ce este monahul şi cum poate să înţeleagă cineva dacă i se potriveşte viaţa monahală?

„în privinţa aceasta avem multe de vorbit şi lucruri grele de tâlcuit, pentru că voi v-aţi făcut greoi la auz.” (Evrei 5,11) încep răspunsul împrumutând cuvintele Apostolului Pavel. Domnul nostru ne tâlcuieşte foarte limpede una din principalele noastre datorii: „Fiţi desăvârşiţi, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârşit este” (Matei 5,48). Iar iudeului care a întrebat cum să devină desăvârşit i-a răspuns: „Dacă voieşti să devii desăvârşit, du-te, vinde averea ta, dă-o săracilor; după aceea, vino şi urmează-mi, luându-ţi crucea ta” (vezi Matei 19,21). Sunt multe pasajele din Sfânta Scriptură care mărturisesc voia „după binevoire” a lui Dumnezeu pentru viaţa cea mai desăvârşită „în Hristos”. însă mai mult decât orice poruncă şi îndemn este pilda Domnului nostru, Care a înfăţişat prin faptă modul şi calea desăvârşirii:

Aşadar, oricine dintre voi care nu se leapădă de tot ce are nu poate să fie ucenicul Meu” (Luca 14,33), şi aplicând aceasta El însuşi spune: „Vulpile au vizuini şi păsările cerului cuiburi; Fiul Omului însă nu are unde să-Şi plece capul” (Matei 8,20).

45

Cel ce exprimă această poziţie şi urmează această alegere este monahul. Mijloacele şi uneltele care conlucrează la reuşita vieţii monahale sunt lepădarea de sine, neagonisirea, lipsa de grijă, atotcuprinzătoarea iubire de osteneală şi nerisipirea. însă pricina care le impune este zdrobirea personalităţii, adusă de căderea celor întâi-zidiţi. După cădere am dobândit „cugetul inimii care se pleacă la rău din tinereţile noastre” (vezi Facerea 8,21). Pentru ca să se reuşească restabilirea şi reîntoarcerea la „simplitatea cea dintâi” a firii noastre, prin mijlocirea pocăinţei, este nevoie de îndepărtarea de cauzele şi factorii care împiedică îndreptarea firii. Această abţinere de la multele cauze este urmărită de viaţa monahală, pentru ca să readucă, cu ajutorul harului, valoarea realităţii „după chipul şi după asemănarea lui Dumnezeu” pe care a pierdut-o.

Monahul, ghidându-se în nevoile vieţii după „trebuinţă”, şi nu după pofta risipei, pune în lucrare lepădarea şi neagonisirea. în acest fel, el îndepărtează cauzele şi materiile, care provoacă şi stârnesc simţurile spre plăcere şi spre reaua întrebuinţare a lucrurilor. Lepădarea, în calitate de îndepărtare de cauzele iraţionale, izbăveşte mintea de risipirea fără scop şi o trezeşte, astfel încât să-şi revadă gândurile şi faptele, de vreme ce s-a îndepărtat pe nesimţite de la menirea sa. „Omul, în cinste fiind, n-a priceput; alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte şi s-a asemănat lor” (Psalmi 48,12). Mintea, după ce se întoarce „întru sine” din rătăcirea sa, se întoarce spre Dumnezeu prin rugăciune, primeşte luminarea şi replăsmuirea caracterului său, aşezând simţurile în lucrarea poruncilor dumnezeieşti.

Atunci harul dumnezeiesc, care a fost ofensat prin viaţa supusă păcatului de dinainte, revine în lucrare

46

şi conduce la curăţie şi sfinţenie, care este ţinta şi scopul menirii noastre. Aceasta este raţiunea pentru care marii noştri Părinţi au hotărât că monah este cel care „îşi păzeşte mintea” (cf. Sfântul Antonie cel Mare). Adică toată străduinţa şi programul petrecerii monahale este păzirea şi atenţia minţii, pentru ca să nu se facă rele întrebuinţări ale înţelesurilor şi, prin urmare, rele întrebuinţări ale lucrurilor, aşadar călcări de poruncă şi păcate cu fapta.

Oricine doreşte să urmeze viaţa monahală este de trebuinţă să-i cunoască fie şi în parte însuşirile şi să judece dacă poate să le ţină pe tot parcursul vieţii sale.

După ce intră în mănăstire ucenicul este pus la încercare, primind totodată neîncetat învăţătură şi tâlcuindu-i-se canoanele vieţii monahale. Primul stadiu al încercării este ascultarea şi supunerea faţă de rânduielile mănăstirii prin prevederea şi reglementarea îndrumătorului duhovnicesc, egumenul frăţiei mănăstireşti. Cercarea se face de ambele părţi: este cercetat ucenicul, acesta încercând la rândul lui obştea şi programul mănăstirii.

După buna înţelegere a celor două părţi şi încuviinţarea egumenului, se face tunderea, schimbarea numelui ucenicului şi alăturarea sa la frăţia monahală.

47

Foarte mulţi oameni sunt nedumeriţi pentru ce anume este nevoie de supunere? Oare nu constituie aceasta anulare a personalităţii? Supunerea în cazul fāpturilor zidite de Dumnezeu nu este o degradare, aşa cum se întâmplă în cazul supuşilor faţă de stăpânii şi domnii lor, ci dimpotrivă, constituie fundamentul şi principiul ipostasului ontologic al făpturilor în sfera lui „a fi”, de vreme ce nici una din acestea nu este de sine existentă. Cu dreptate întăreşte Domnul nostru că „fără Mine nu puteţi face nimic” (Ioan 15,5).

Chiar dacă totdeauna acesta a fost şi este ipostasul existenţei şi al creşterii făpturilor, după cădere supunerea (ascultarea) a devenit o necesitate definitivă, deoarece în viaţa omului a intrat stricăciunea şi moartea. Pricina stricăciunii şi a morţii nu a fost oare blestemul autonomiei şi al apostaziei?

Făcătorul însuşi i-a spus mai înainte primului om creat: „în ziua în care vei călca porunca şi vei tăia dependenţa de Mine vei muri". Nu a spus: „Te voi omorî", ci tu însuţi te vei despărţi de Viaţa însăşi, de Făcătorul tău. Cele cauzate nu pot exista fără înrâurirea cauzei.

48

Aşadar, condiţia supunerii şi a ascultării este modelul şi rădăcina existenţei şi a vieţii şi nu este o impunere care provine din stihii exterioare. Cea mai clară dovadă în acest sens este înnoitorul şi Restauratorul nostru, însuşi Domnul nostru. Ca Cel ce este fără de păcat, nu avea nevoie de dependenţă şi de supunere. însă pentru propria noastră replăsmuire a arătat necesitatea ei: „Nu caut voia Mea, ci voia Celui care M-a trimis" (Ioan 5,30). Şi ca să arate încheierea misiunii spune: „Tată, lucrul pe care Mi l-ai dat să-l fac l-am săvârşit" (Ioan 17,4).

A doua condiţie şi lege a vieţuirii monahale este atotcuprinzătoarea iubire de osteneală arătare a ridicării crucii -, pe care Domnul nostru o consideră de neapărată trebuinţă. „Dacă vrea cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-şi ia crucea şi să-Mi urmeze Mie" (Matei 16,24). Atotcuprinzătoarea ridicare a crucii este desfiinţarea satisfacerii poftei, pe care a primit-o Adam din gustarea fructului oprit, dar şi, în general, a atotcuprinzătoarei iubiri de plăcere, pe care omul a folosit-o în chip iraţional şi împotriva legii.

Domnul nostru, din pricina iubirii Sale de oameni (a filantropiei), a respins plăcerea, maica morţii, prin iubirea de osteneală şi durere a crucii şi a predat celor ce-L urmează modul cel mai potrivit pentru aceasta. Dacă consecinţa oricărei neascultări şi călcări de lege este satisfacerea poftei, adică plăcerea, dezicerea de ea este împotrivirea cea iubitoare de osteneală.

2. Care este adevăratul ucenic ascultător?

Adevăratul ucenic ascultător este asemenea modelului adevărat, al Domnului nostru Iisus Hristos, Care S-a făcut ascultător până la moarte faţă de Dumnezeu Tatăl şi apoi ne-a dăruit nouă biruinţa învierii. Ascultătorul desăvârşit, Hristos, ne descoperă:

49

„Datu-Mi-s-a toată puterea" (Matei 28,18); un lucru la care este îndreptăţit, să ajungă orice ascultător, şi pe care îl va moşteni din belşug, pentru că Dumnezeu „nu dăruieşte cu măsură". Aceasta este pentru noi sfinţirea şi înfierea.

Monahul va reuşi să izbândească înaltul său scop dacă printr-o deplină lepădare se va izbăvi de „toate cele ale sinelui său" şi dacă mai apoi, prin supunere, se mortifică pe sine însuşi, în ceea ce priveşte lucrurile şi înţelesurile. Se va slobozi de omul cel vechi şi va spune cu îndrăzneală: „Iată, am lăsat toate şi am urmat Ţie" (vezi Matei 19,27). Va auzi atunci din gura cea nemincinoasă a Domnului că va moşteni viaţa cea veşnică.

O, fericită ascultare, tu eşti cea care ai răpit din sânurile părinteşti „pe Dumnezeu Cuvântul, Cel fără de început cu Tatăl şi cu Duhul", Atotiubirea neschimbată, şi ai readus echilibrul în dezordinea pe care a provocat-o prima neascultare!

Lepădarea deplină şi integrală a înţelesurilor, voilor şi lucrurilor este ţinta şi capătul luptei duhovniceşti a oricărui ascultător. Dacă va reuşi acest lucru, harul dumnezeiesc îl va răsplăti. îi va dărui nepătimirea şi adevărata libertate. Pentru aceşti atleţi spune înnoitorul firii noastre, adresându-se către Tatăl oarecum poruncitor: „Voiesc ca unde sunt Eu, să fie împreună cu Mine şi aceştia, ca să vadă slava Mea" (Ioan 17,24).

înaintaţi, aşadar, toţi cei ce doriţi fierbinte să deveniţi împreună cu Fiul moştenitori ai iubirii Tatălui. Să cinstiţi mai mult şi să puneţi în lucrare în viaţa voastră fericita ascultare. Aceasta rezumă înţelesul ridicării crucii, aceasta conduce fără piedici în împărăţia cerurilor.

50

3. Ce este lepădarea?

Lepădarea este respingerea acelor lucruri sau înţelesuri care nu aparţin trebuinţei (necesităţii) absolute şi continuităţii vieţii. Este de-acum o lege generală faptul că dacă ceva nu este în limitele trebuinţei, aparţine poftei. Aceasta va naşte pleonexia (lăcomia) şi filavtia (iubirea de sine) şi în acest fel va pregăti calea iubirii de plăcere, maica morţii.

Pildă a adevăratei lepădări S-a făcut Domnul nostru după botezul Său, atunci când S-a retras în pustie

şi prin credinţă S-a predat atotmântuitoarei Pronii a Ziditorului, care susţine şi menţine toată zidirea. Această spusă a psalmistului: „Aruncă spre Domnul grija ta şi El te va hrăni” (Psalmi 54,25), arată înţelesul lepădării absolute.

Numai cei cu credinţă tare pot să dobândească această atotvirtute. Părinţii care au pus-o în lucrare în viaţa lor au gustat şi rodul ei cel dulce, nepătimirea. Aceasta este rodirea credinţei neclintite în pronia dumnezeiască şi conduce, potrivit Sfinţilor Părinţi, la „credinţa din vedere”.

Părinţii, prin experierea ajutorului dumnezeiesc, pe care l-au dobândit atunci când harul dumnezeiesc i-a mângâiat potrivit cu ispitele care le-au stat în faţă, au ajuns la credinţa desăvârşită în Dumnezeu, au devenit şi au rămas neclintiţi în vijeliile ispitelor.

Pornim, aşadar, de la lepădare şi înaintăm spre nepătimire, care ne va dărui puterea de a îndura ispitele. Fie ca să dobândim şi noi aceste virtuţi prin harul dumnezeiesc. Aşa să se întâmple!

4. Ce sunt gândurile (logismoi),

care este cauza ce le provoacă, cum îl influenţează pe om şi cum se luptă împotriva lor?

Este posibil să înceteze vreodată?

în câteva cuvinte, gândurile (logismoi) sunt cugetările prin care mintea comunică cu lumile sale. Pe ecranul închipuirii minţii apare ca o imagine un gând, care înfăţişează un anume înţeles. Atunci mintea cercetează înţelesul pe temeiul raţiunii, dacă, desigur, aceasta este slobodă şi sănătoasă.

Există mulţi factori care provoacă gânduri. Chiar şi mintea însăşi prin cugetările sale. Mintea primeşte gânduri şi din lumile care o înconjoară, precum şi din cele trei dimensiuni ale timpului, prezent, trecut şi viitor.

Primeşte însă şi de la vrăjmaşul nostru cel neadormit, diavolul. Putem spune că cele mai multe gânduri (logismoi) şi cele mai supărătoare provin de la el. Scopul lui este să ne omorâm pentru todeauna, lucru pe care el însuşi l-a păţit.

Prima înfăţişare a gândului-cugetare se numeşte „atac” şi se apropie de minte fără piedică. Mintea se aseamănă cu un ochi deschis şi va vedea ceea ce se află în planul său optic fără efort şi fără să poată evita acel lucru. După atacul acestui gând, mintea se angajează să controleze ce este, ce scop are şi care este consecinţa acestui gând. Este prin excelenţă rolul minţii să cerceteze, să consimtă (aprobe) sau să respingă acel gând.

Orice gând provoacă numai o sugestie. Mintea hotărăşte acceptarea sau respingerea gândului pe temeiul capacităţii sale raţionale, al nevoilor sale materiale şi al credinţei sale, raportate la menirea sa. Nu este impusă o siluire a libertăţii de alegere, în afară de cazul în care au precedat obişnuinţe rele şi patimi, care au devenit „stări fireşti”, drept pentru care contribuie şi diavolul la ele.

Modul izbăvirii din captivitatea relei obişnuinţe este evitarea pricinilor. Este nevoie de silire şi împotrivire în faţa repetării relei obişnuinţe, precum şi continua invocare a harului dumnezeiesc, care poate să dăruiască slobozenia. Gândurile, prin ele înselele, nici nu se impun, nici nu încetează, ci se mişcă pe baza preferinţei sau înclinaţiei minţii celei suverane.

5. Ce este războiul nevăzut?

De vreme ce acesta este nevăzut, nu îl vedem. Doar adevăraţii nevoitori îl cunosc din lucrările şi consecinţele sale. Martor nemincinos al acestui fapt este Apostolul Pavel: „Căci gândurile lui nu ne sunt necunoscute” (2 Corinteni 2,11), spune vorbind despre meşteşugirile diavolului.

Războiul nevăzut există din pricina atotcuprinzătoarei pervertiri a firii, care se împotriveşte ţinerii

legii dumnezeieşti şi a voii dumnezeieşti. Orice lucru, care instituie şi dă coeziune lumii prezente, se face prin gândire, prin hotărâre. Urmează apoi acţiunea şi lucrarea potrivit alegerii şi preferinţei. Toate acestea se fac în minte, care alege şi hotărăşte.

Legea pervertirii firii, unde îşi are sediul iraţionalul, fie prin mijlocirea patimilor, fie prin mijlocirea dracilor, lucrează la înşelarea minţii, pentru ca să se facă înclinaţia pătimaşă şi iraţională. Aceasta nu este o luptă văzută şi o ciocnire sensibilă (simţuală), ci o incitare interioară pentru ca să se reuşească determinarea hotărârii, a consimţirii şi a făptuirii.

Tot acest labirint dedalic al încleştării şi al luptei nevăzute împotriva iraţionalului, pentru ţinerea voii

dumnezeieşti, a virtuţii şi a dreptăţii, se numeşte război nevăzut.
54
6. Care este lupta (nevoinţa) interioară a unui monah?

O zicală ce are legătură cu tema noastră menţionează: „Mintea vede şi mintea aude". Aceasta înseamnă că mintea este centrul gândirii, al hotărârii şi al lucrării omului. Scopul monahului este această minte despre care vorbim. Adică s-o controleze, să o supună şi să o direcţioneze la ţinerea voii dumnezeieşti. în acest fel vor fi controlate nu numai acţiunile exterioare, ci va fi supus şi „tot gândul spre ascultarea lui Hristos" (2 Corinteni 10,5).

Monahul, având drept lucru de căpătâi cuvântul: „Cei ce viază să nu mai vieze loruşi, ci Aceluia care pentru noi a murit şi a înviat, Hristos" (vezi 2 Corinteni 5,15), se îngrijeşte să se despartă de înţelesurile şi lucrurile lumii celei deşarte. Iar dacă după trup se va găsi pe pământ, cu gândirea, voinţa şi lucrarea se va afla în cer, acolo unde este şi centrul iubirii sale.

Aceasta este realizarea monahului. Şi după ce devine el însuşi părtaş al învierii şi al vieţii veşnice, se străduieşte, după măsura capacităţii sale, să arate oamenilor calea adevăratei pocăinţe şi modul mântuirii.

7. Care este deosebirea dintre lupta (nevoinţa) cu care se confruntă monahii şi cea a oamenilor care trăiesc în lume?

Pentru omul care trăieşte în mijlocul societăţii lupta şi nevoinţa se face în lumea lucrurilor sensibile, în lumea care ne înconjoară. Pentru monah lupta se află pe două fronturi: şi în lumea lucrurilor sensibile şi în lumea înţelesurilor.

Mireanul, dacă taie alipirea de lucrurile sensibile, se eliberează de influenţa lor. Dimpotrivă, monahul, făcând acelaşi lucru, nu se izbăveşte de înrâurirea înţelesurilor şi a gândurilor, care stăpânesc ca imagini din trecut şi viitor, şi nu încetează să incite poftele şi patimile. Pe monah nu-l preocupă doar faptul de a se izbăvi de păcatul „după lucrare", ci ţinta sa este mortificarea oricărei mişcări pătimaşe şi a întregului sistem al omului vechi.

Dacă reuşeşte să izbândească primul lucru, scapă de osânda şi de condamnarea dreptăţii dumnezeieşti.
55

Al doilea însă, curăţia inimii, îl conduce la moştenirea făgăduinţei şi a dumnezeieştii înfieri. Atunci devine moştenitor al Tatălui şi împreună-moştenitor cu Hristos.

Această temă se întinde pe vaste spaţii ale „adâncimii, lăţimii şi înălţimii". Noi aici, ca să spunem aşa, am trasat doar câteva linii. însă dorim cucerirea practică a acestui premiu, prin luptă şi osârdie, de către toţi cei ce-l caută şi-l doresc.

8. Ce înseamnă curăţia „inimii" şi cum se dobândeşte aceasta?

Cuvântul „inimă" nu înseamnă organul de carne al trupului. în domeniul moral şi duhovnicesc, inima este înfăţişată ca „întreg" al personalităţii umane. Uneori se numeşte suflet şi alteori minte. Acestea îl caracterizează pe fiecare om. Ce preferă, ce posedă şi unde se află.

în acest „întreg" al personalităţii umane îşi are sediul caracterul „după chipul şi asemănarea", pe care l-a făcut Ziditorul, arătându-Şi în acelaşi timp şi mulţumirea Sa. Dumnezeu cere curăţia acestei „părţi" pentru ca să I se descopere El însuşi şi toate cele ce vin de la El. „Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia îl vor vedea pe Dumnezeu." (Matei 5,8) Care este oare necurăţia sufletului, a minţii şi a „inimii", pe care Dumnezeu o leapădă şi de care se scârbeşte, încât să fie absolut necesară curăţia?

Aceeaşi vină poartă şi dracii, şi pe dreptate sunt numiţi duhuri necurate. însă ce fel de necurăţie pot să aibă
56
duhurile imateriale, inteligibile şi netrupeşti? Necurăţia acestor făpturi netrupeşti este păcatul şi întreaga realitate a iraţionalului, a vicleniei şi a răutăţii.

Diavolul, ca fundament şi început al oricărei pervertiri a firii, este rădăcina şi pretextul oricărei răutăţi. De acesta a fost înşelat omul şi, de vreme ce a apostaziat de la Dumnezeu, şi-a pierdut caracteristicile chipului dumnezeiesc, care formează sfinţenia, şi a dobândit semnul distinctiv drăcesc al răutăţii. în mod just a devenit şi este necurat în suflet, în minte şi în inimă.

însă Dumnezeu doreşte, din nemărginita Sa bunătate şi din marea Sa milă, să-l readucă pe om la locul şi în demnitatea cea dintâi. îl provoacă, aşadar, să scoată afară din sine înţelesul şi pervertirea vicleanului şi a iraţionalului, pe care „a îmbrăcat-o", întrucât nu-i este proprie. Atunci îl îmbracă iarăşi cu sfinţenia, pe care a pierdut-o, şi îl face părtaş la întreaga moştenire părintească, pe care Hristos, prin venirea Sa în lume,

ne-a dăruit-o. Aceasta este „inima”, întinăciunea şi moartea ei, şi acesta modul curăţirii şi al sfinţirii ei.

Harul va elibera de înrâurirea cugetului viclean pe oricine care, pe de o parte, se împotriveşte atacului viclean şi al îndemnului spre orice înţeles şi acţiune păcătoasă, iar pe de alta, gândeşte şi lucrează în fiecare zi virtuţile şi bunătatea. Acest lucru se va întâmpla tocmai pentru că s-a arătat biruitor al păcatului, iar amintirea răutăţii s-a şters din gândirea sa. Lui i se potriveşte ceea ce spune Domnul

57

nostru: „Vine stăpânitorul acestei lumi şi el nu are nimic în Mine” (Ioan 14,30). Ei sunt „cei curaţi cu inima” şi, fiind în acest fel, îl pot vedea pe Dumnezeu şi simţi harul Său, de vreme ce „împărăţia lui Dumnezeu este înăuntrul vostru” (Luca 17,21).

Doamne al puterilor, Iisuse Hristoase, Tu, care ne-ai tras la dumnezeiasca Ta cunoştinţă şi ne-ai îngăduit să Te rugăm şi să te chemăm, nu ne lipsi de această binecuvântare a Ta, ci ne întăreşte şi ne ţine lângă Tine, dăruindu-ne acest dar potrivit făgăduinţei Tale. Amin.

58

9. Ce sunt ispitele (încercările) şi care este scopul lor?

Se numesc ispite (încercări) pentru că ne ispitesc şi în acelaşi timp ne învaţă cum să dobândim experienţă. Ispitele sunt rezultatul trădării noastre, întrucât am refuzat să rămânem acolo unde ne-a aşezat Dumnezeu.

Toate ostilităţile, greutăţile, piedicile şi smintelile din viaţă se numesc ispite, deoarece ispitesc şi împiedică slobozenia şi pacea noastră. Dacă însă suntem cu luare aminte, câştigăm din prezenţa lor. Ispitele sunt de două feluri: fireşti şi dobândite. Ispitele fireşti sunt cele care provin din schimbările mediului nostru natural (firesc). Aceasta se întâmplă fie prin pronia Ziditorului, fie prin stăpânitorii din lume. Ispitele dobândite sunt cele care provin din intrarea iraţionalului în gândirea şi în faptele noastre.

Cauza tuturor acestora este propria noastră apostazie, care a pricinuit o întreită răsculare: împotriva Ziditorului, împotriva propriei noastre persoane şi împotriva firii. Această răsculare multiplă a răsturnat armonia mai dinainte gândită de Ziditor şi a introdus stricăciunea, suferinţa şi în final moartea!

Iconomia cea iubitoare de oameni a lui Dumnezeu a intervenit iarăşi binefăcător şi ne-a dăruit pocăinţă (metanoia), care ne îngăduie putinţa de a ne vindeca şi de a face „un schimb profitabil”. Dacă ne mărturisim propria vină şi cu nădejde şi răbdare facem faţă „întâmplărilor”, ca pedeapsă îndreptăţită din partea lui Dumnezeu proniatorul, le vom transforma în lucruri folositoare. „Aşteptând am aşteptat pe Domnul şi S-a plecat spre mine, şi a îndreptat paşii mei” (Psalmi 39, 1-3) şi „iar cel ce va răbda până în sfârşit, acela se va mântui” (Matei 10,22).

Dacă conştientizăm taina „schimbului” îl imităm pe Domnul nostru, Care a dovedit prin pilda Sa că răbdarea, în diversele întristări ale vieţii, le transformă pe acestea în dimensiuni folositoare ale mântuirii. „Prin multe suferinţe trebuie să intrăm în împărăţia lui Dumnezeu” (Fapte 14,22); „Multe sunt necazurile drepţilor” (Psalmi 33,18); „Dacă m-au prigonit pe Mine, şi pe voi vă vor prigoni” (Ioan 15,20); „Strâmtă este poarta şi îngustă este calea care duce la viaţă” (Matei 7,14). Şi cea mai lămurită dintre toate: „Cel ce nu-şi ia crucea şi nu-Mi urmează Mie nu este vrednic de Mine” (Matei 10,38). Din aceste pasaje scripturistice, pe care le-am pus

59

înainte, suntem încredinţaţi că ispitele (încercările) sunt un element necesar în viaţa noastră şi un mijloc foarte trebuincios al restaurării şi mântuirii.

10. Ce este paternitatea duhovnicească?

Părintele duhovnicesc este antitipul[3] veşnicului şi marelui Dumnezeu şi aî Mântuitorului nostru al tuturor, Iisus Hristos. El este strălucirea însuşirii părinteşti a Aceluia. El este gata prin jertfire de sine să poarte de grijă, să mântuiască, să tămăduiască şi să readucă în ţarc oaia care s-a rătăcit, oaia cea „pierdută”.

Paternitatea duhovnicească este prelungire a prezenţei Domnului nostru pe pământ şi împreună cu Iisus adevereşte că nu va trece cu vederea moartea păcătosului. Paternitatea duhovnicească arată fără înconjur că propria ei „mâncare şi băutură”, datorie, sens şi ţintă este întoarcerea şi mântuirea fiecărui om care a căzut în păcat. Paternitatea duhovnicească, fără să „caute ale sale”, se află neîncetat pe altarul jertfirii de sine cu singura preocupare şi grijă „ca să nu piară nici unul dintre cei (socotiţi) mici” (vezi Matei 18,14) şi de aceea se face „tuturor toate, ca pe toţi (cei ce se primejduiesc) să îi mântuiască” (vezi 1 Corinteni 9,22).

Pentru reuşita acestui scop înalt, pe părintele duhovnicesc trebuie să-l definească dragostea

dezinteresată, blândeţea, îngăduinţa şi libertatea faţă

[3] Antitipul = copie întocmai cu originalul, asemenea cu originalul.

de tot ce aparţine acestei lumi, astfel încât cu fapta de acum sâ-i provoace pe fiii săi duhovniceşti spre tăgăduirea de sine.

El se va împodobi pe sine cu înţelepciunea cuvenită, încât să nu audă niciodată de la cei ce vor cugeta potrivnic acel: „Doctore, vindecă-te pe tine însuţi” (Luca 4,23). Totuşi, problema propriei lui libertăţi este considerată necesară pentru reuşita scopului slujirii sale.

Părintele duhovnicesc va fi „cel ce leagă pe cel tare şi-i jefuieşte lucrurile” (vezi Matei 12,29). Trebuie să spună cu îndrăzneală împreună cu Pavel: „Nu ne sunt necunoscute gândurile şi vicleniile lui satana” (vezi 2 Corinteni 2,11), astfel încât să poată tămădui orice rană, sau înşelare, sau nedumerire, sau împrejurare.

Atotputernicul har al Preasfântului Duh, care-l însoţeşte pe adevăratul părinte duhovnicesc, îi permite să fie încredinţat de faptul că „poate totul” (Filipeni 4,13) cu ajutorul lui (al harului). Adevăratul păstor se nevoieşte în chip neobosit, astfel încât să nu se piardă nici unul dintre păstoriţii lui Hristos. El are cunoştinţa cuvintelor din Sfânta Scriptură: „Cel ce a întors pe păcătos de la rătăcirea căii lui ca gura Mea se va chema” (vezi Iacov 5,20), şi: „Cel ce va deosebi lucrul de preţ de cel fără de preţ, acela îşi va acoperi mulţime de păcate” (vezi Ieremia 15,19).

Cel mai bogat dar pe care atotdragostea lui Iisus îl dăruieşte prin mijlocirea harului este cel al deosebirii nu doar a duhurilor, ci şi a lucrurilor. Cu cea

mai ascuţită claritate el „toate le judecă (şi le deosebeşte), pe el însă nu-l judecă nimeni” (1 Corinteni 2,15). în special în epoca noastră, care este caracterizată de confuzie, discernământul este mijlocul necesar şi măsura echilibrului. Acesta trage în sus, restaurează şi reface personalitatea omenească, pe care harababura dezorientării o zdrobeşte în chip necruţător.

Aşa cum am menţionat, cei doi ochi luminaţi de Dumnezeu, care îl vor conduce fără de greşeală şi cu izbândă pe părintele duhovnicesc, sunt împreunăpătimirea şi deosebirea (discernământul), fără de care parcursul va fi neluminat şi primejdios. De câte ori nu ne-am minunat de adevăraţii eroi, sau mai degrabă mântuitori duhovnici, în care lumina darului deosebirii a împodobit cu putere întreaga lor întoarcere la Dumnezeu şi în general întreaga lor viaţă!

De exemplu, aceeaşi încălcare de lege, dacă este săvârşită de mai mulţi, se vede în mod diferit privită în lumina darului deosebirii. Tocmai aceasta este „sarea” care le sărează şi le conservă pe cele stricăcioase.

De multe ori se întâmplă ca părinţii duhovniceşti să fie întrebaţi despre teme sau probleme grele duhovniceşti şi să răspundă fiecăruia în mod diferit. Aceasta se face potrivit cu persoana, cu tema, chiar şi cu împrejurarea, cu timpul şi cu locul. Acelaşi răspuns fie ca poruncă, fie ca recomandare nu i se potriveşte altei persoane, din pricina deosebirii caracterului, a lucrului şi a împrejurării. Prin urmare, niciodată nu se

dă o rezolvare sau o decizie dacă nu s-a cercetat întocmai cum stau lucrurile.

De exemplu, patru oameni au mâncat înainte de ceasul rânduit, sau fără măsură. Primul a mâncat pentru că era foarte înfometat, altul pentru că a ascultat de un sfat medical şi urma un tratament, altul pentru că i-a plăcut mâncarea şi a fost biruit de poftă, iar altul pentru că îi place să risipească după bunul său plac. Acum, cum vom face aceeaşi judecată valabilă pentru toţi aceştia?

Aşadar, să ne unim toţi în rugăciune către Arhipăstorul şi Mântuitorul nostru, ca să dăruiască Bisericii părinţi duhovniceşti adevăraţi, lucru care va oferi societăţii noastre echilibrul şi învierea.

11. Cum „pătimesc cele dumnezeieşti” adevăraţii monahi?

Dacă, potrivit cuvântului Domnului nostru, „împărăţia cerurilor este înlăuntrul vostru” (Luca 17,21), nu este un lucru neobişnuit ca adevăraţii monahi să simtă şi să pătimească dumnezeieştile lucrări ale harului.

Împărăţia cerurilor, în care se află Dumnezeu Însuşi, nu este doar locul viitoarei locuinţe a drepţilor în veşnicie. Este şi harul „după lucrare” al Sfântului Duh, care locuieşte în sufletele binecredincioase, pe cât le este cu putinţă, din pricina ascultării acestora de dumnezeieştile porunci. Şi aceasta este socotită împărăţia cerurilor, deoarece este cauza, motivul şi lucrarea oricărei virtuţi şi a sfinţeniei.

Este firesc ca adevăraţii monahi, lucrătorii cu acribie ai poruncilor şi ai voii dumnezeieşti, să simtă în mintea şi în inima lor sâlâşluirea şi lucrarea harului dumnezeiesc, care îi va încredinţa de faptul că făgăduinţele dumnezeieşti sunt nemincinoase.

Noţiunea de curăţie şi de luminare dumnezeiască a minţii, la acei monahi care au sporit duhovniceşte, adică faptul de a vedea „dincolo" de draci sau de a presimţi şi de a prevesti cele viitoare, este lucrarea harului dumnezeiesc. Aceasta se săvârşeşte în cei ce au ajuns la slobozenia de „omul cel vechi", au lepădat „chipul cel pământesc" şi au îmbrăcat „chipul cel ceresc"; şi astfel „ceea ce este muritor a fost înghiţit de viaţă". Ei au devenit, pe cât este cu putinţă, „curaţi cu inima", iar harul le rămâne alături permanent, ca o stare continuă.

Atunci mintea lor este luminată şi vede cele depărtate şi ascunse de ochii fireşti. învaţă cele pe care nu le ştia, şi, la modul general spus, gustă într-o anumită măsură cea dintâi stare a fiinţării după chipul lui Dumnezeu. Mintea omenească, în acord cu experienţa Părinţilor noştri cei purtători de Dumnezeu, atunci când se curăţeşte de împătimirea omului vechi, dobândeşte propria ei luminare. Ea vede într-un chip firesc „dincolo" de draci, adică tot ceea ce gândesc de departe duhurile viclene împotriva omului, fără ca ei să

64

ştie. Vede, desigur, şi alte multe taine ale firii, pe care o guvernează atotmântuitoarea pronie, însă descoperă numai câte i se îngăduie.

12. Ce sunt proorociile şi de ce nu se fac clare ÎN privinţa timpului?

Proorocia este mai înainte grâirea celor ce urmează să se întâmple, cu ajutorul şi lucrarea harului dumnezeiesc. Dumnezeu, Cel ce a făcut toate şi Se îngrijeşte de ele, prin pronia Sa cea atotmântuitoare, „Cel ce pe toate le cunoaşte mai înainte de naşterea lor", îl înştiinţează pe om dinainte despre ce are să se întâmple în viitorul imediat sau depărtat, din două motive.

Primul, pentru ca omul să nu se abată de la canoanele morale şi fireşti ale vieţii, şi al doilea şi cel mai important -, pentru ca să afle că toată zidirea e guvernată şi condusă de pronia dumnezeiască, aşa cum a fost rânduită dintru început: „O iotă sau o cirtă din Lege nu va trece până ce se vor face toate" (Matei 5,18).

Dacă proorocia este de la Dumnezeu şi, prin urmare, este lucrare a harului dumnezeiesc, atunci cu adevărat înştiinţează cele ce Dumnezeu descoperă pentru mântuirea şi folosul omului. Dacă însă proorocia nu este de la Dumnezeu, este vorba de o înşelăciune şi viclenie satanică, ce are drept scop paguba şi înşelarea omului, lucru pe care diavolul îl urmăreşte totdeauna.

Unealta şi mijlocul absolut de care dispune diavolul este minciuna şi înşelăciunea, iar prin acestea falsifică adevărul ca să-l vatăme pe om. Domnul ne descoperă însuşirea diavolească pentru ca să nu-i dăm

65

crezare. Iudeilor celor desfrânaţi, care urmau dascălului lor, diavolul, Domnul nostru le spune: „Voi sunteţi din tatăl vostru diavolul şi vreţi să faceţi poftele tatălui vostru. El, de la început, a fost ucigător de oameni şi nu a stat întru adevăr, pentru că nu este adevăr întru el. Când grăieşte minciuna, grăieşte dintru ale sale, căci este mincinos şi tatăl minciunii" (Ioan 8,44).

Pentru că este un duh subţire, diavolul poate să se apropie de mintea omului şi prin simţiri mincinoase să înfăţişeze imagini şi fantasme, prin imaginaţie, şi în acest fel să înşele — desigur, pe cei care îl acceptă. întrucât el cunoaşte din Scripturi cele pe care mai înainte le-a grăit Duhul Sfânt de-a lungul timpului că se vor face, vine în întâmpinare cu imagini mincinoase şi fantasme, pentru ca să-i înşele pe credincioşi, să dovedească neadevărate dumnezeieştile mai înainte grăiri şi să-şi promoveze propriile unelte.

Pentru credincioşi, proorocia nu are mare însemnătate, pentru că aceasta nu ne înştiinţează despre ceva nou pe care ar trebui să-l aflăm. Noi mergem „prin credinţă", iar nu „prin vedere". Aşadar, nu avem nevoie de informaţii despre cele ce se vor întâmpla în viitor, de vreme ce ne vor deveni cunoscute, iar noi le vom aştepta cu nădejde.

Prin proorocie Dumnezeu ne aduce la cunoştinţă că rămâne „credincios întru toate cuvintele Sale" (Psalmi 144,13) şi ne întăreşte răbdarea prin aceea că ne descoperă în chip practic că rămâne întotdeauna

[4] Adică fără să urmărească o precizare determinată a timpului când se vor împlini.cu noi. Valoarea cea

66

mai însemnată o au proorociile care se referă la arătarea lui Dumnezeu Cuvântul şi care descoperă că El este unicul Restaurator şi Mântuitor al lumii, şi în special al omului, care s-a prăbuşit în stricăciune.

Aceasta a fost esenţa dorului şi a interesului nost ru şi s-a realizat atunci când a venit „plinirea vremii",

precum Cuvântul însuşi a prevestit şi a pus în lucrare. Restul proorociilor pe care le descriu Sfintele Scripturi, dar şi Părinţii Bisericii, „mişcaţi de Duhul Sfânt”, au drept scop întărirea oamenilor în credinţă şi grăiesc mai dinainte cele ce li se vor întâmpla, lucru care, aşa cum am spus, dovedeşte că pronia lui Dumnezeu rămâne împreună cu noi.

Proorociile de obicei nu se fac temporal[4] cunoscute, pentru ca să nu fie siluită libertatea omului. Dumnezeu poate să mântuiască întreaga lume automat şi în dar chiar dacă oricum în dar este mântuirea -, însă nu face aceasta, pentru ca omul să arate el însuşi ce alege. Prin voia sa, omul a refuzat voia dumnezeiască şi astfel a avut loc căderea. Acum trebuie să se facă vădită în chip voit intenţia omului, şi nu să se supună din pricina fricii sau a siluirii. Proorocia este mărturia faptului că toate sunt guvernate de pronia dumnezeiască. Ea ne trezeşte conştiinţa, ca să ţinem credinţa şi mărturisirea noastră în chip drept.
67

Proorocia nu schimbă nimic din atotcuprinzătoarea pronie a lui Dumnezeu, ci îl deşteaptă pe om care neîncetat îşi neglijează îndatorirea şi care, dacă va continua astfel, îl va obliga pe Dumnezeu să aplice pedeapsa întâmplărilor ce slujesc la îndreptare, care sunt ispitele neaşteptate (fără de voie), „necazurile pedagogice”, aşa cum am dezvoltat tema în prima secţiune a cărţii noastre.

13. Ce este akedia[5] (negrija) şi cum poate fi înfrun ta tă?

Trebuie să vă spun că numai simpla ei pomenire îmi provoacă un sentiment deteamă. Akedia! Arma cea mai înfricoşătoare împotriva trupului nostru sărman şi pământesc şi cea mai la îndemână unealtă a diavolului în războirea şi lupta împotriva noastră.

Cele mai tăioase unelte şi mijloace prin care lucrează şi se impun akedia şi nepăsarea se sprijină pe plăcere şi pe durere. în calitate de elemente „împotriva firii” ale existenţei omeneşti, nu pot fi îndepărtate cu uşurinţă, ci numai prin nevoinţă şi osteneală. Tocmai aici este punctul în care omul de multe ori trădează.

[5] Termenul akedia a fost preluat din limba greacă. Ar fi bine să amintim aici şi traducerea propusă de Ierom. Rafail Noica prin „negrijanie”. Sensul akediei ar fi astfel mai de înţeles, ca stare de negrijă generală pentru cele spre mântuire. Interesant este că această negrijă este percepută nu doar ca lene sau nepăsare, ci şi ca activitate, uneori chiar debordantă, dar care ţinteşte orice altceva numai mântuirea nu (vezi în acest sens Psaltirea, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2009, p. 374).
68

Nici plăcerea pe care o oferă lumea, „care sub puterea celui viclean zace” (Ioan 5,19), nici cu mult mai mult durerea nu au fost aşezate de la început în firea noastră de Ziditor; de aceea, după cădere, iraţionalul se impune în firea omenească prin constrângere. Suntem „vânduţi”, potrivit cuvintelor Apostolului Pavel, „sub păcat” şi, când facem ceea ce nu voim, se naşte îndată descurajarea; iar lângă aceasta încolţeşte răutatea care poartă numele de akedie (negrijă).

Râvna şi hărnicia sunt mijloacele noastre, precum şi forţa motrice prin care ne luptăm şi înaintăm în chip potrivit, totdeauna cu ajutorul harului, în arena duhovnicească. împotriva acestora însă vrăjmaşul unelteşte continuu, pentru ca să ne împiedice propăşirea.

Akedia foloseşte raţiunile firii, dar şi pe cele împotriva firii, în dauna mântuirii noastre. Raţiunile firii, care provoacă prezenţa acestei patimi, sunt legile biologice ale vieţii, precum condiţiile climatologice, proasta (reaua) hrănire, efortul exagerat, întâmplările extraordinare şi neobişnuite etc. Raţiunile împotriva firii putem spune că sunt: dispreţuirea îndatoririlor, robirea faţă de o mulţime de patimi şi obişnuinţe, încălcarea legii morale, cedarea în faţa patimii mâniei, judecării, răzbunării, trădării ş.a. Acestea toate nu doar provoacă, ci şi întăresc akedia şi paralizia sufletească şi conduc încet-încet la nemişcare, la stingere, sau, mai bine zis, la moarte.
69

Izbăvirea de toate acestea vine din statornicia pe calea noastră duhovnicească, din împlinirea îndatoririlor, care va fi izbutită prin stăruinţa în programul duhovnicesc şi prin neîncetata pomenire a morţii şi a judecăţii, a locului celor osândiţi la iad, a nesfârşitului veşnicei osânde, a împreună-petrecerii cu uneltele pierzaniei veşnice şi toate cele înfricoşătoare pe care le descrie Domnul nostru. Dar şi amintirea Patimilor lui Hristos şi a luptelor duhovniceşti ale „nevoitorilor celor din veac”, mai cu seamă ale mucenicilor, care „nu şi-au iubit sufletul lor, până la moarte” (Apocalipsa 12,11), ajută foarte mult ca un medicament împotriva virusului acestei răutăţi.

Pentru a constata dacă akedia, care stăpâneşte în mădularele noastre, este fiziologică, de pildă dacă

provine de la ceva ostenitor trupeşte, ne cercetăm pe noi înşine în privinţa muncii, a dietei şi a comportamentului, şi dacă vedem că nu am făcut nimic care să fi provocat mai multă oboseală, atunci este războiul satanei şi trebuie să i ne împotrivim. Însă pentru toate acestea corecta rezolvare o dau rugăciunea şi prihănirea de sine.

14. Ce este nepătimirea? Poate cineva s-o dobândească pe aceasta, dacă voieşte?

Nepătimirea este slobozenia de orice înrâurire pătimaşă şi este de două feluri, precum şi firea noastră. în constituţia noastră biologică se mişcă simţurile trupeşti. Dacă impunem acestora legea raţiunii,

aşa încât să se mişte în hotarele trebuinţei, atunci de se mişcă fiziologic, fără patimă, întrucât nu se face nici un abuz. Aici avem o nepătimire relativă a simţurilor noastre exterioare, în calitate de persoane raţionale ce suntem.

însă cele ce caracterizează persoana noastră ca fiind după chipul lui Dumnezeu sunt simţurile duhovniceşti. Zdrobirea care a rezultat din căderea în păcat a vătămat mai mult lumea noastră duhovnicească. Cu dreptate spune Sfânta Scriptură că am dobândit „plecarea cugetării spre cele viclene din tinereţile noastre” (Facerea 8,21), prin urmare din naştere. Suntem datori să avem în lumea noastră duhovnicească nepătimire, deoarece chiar şi simţurile noastre sunt stârnite şi se mişcă sub impulsul părţii raţionale.

Acesta este motivul pentru care Sfinţii Părinţi şi-au întors toată atenţia lor spre libertatea duhovnicească şi pentru aceasta au dus luptele lor muceniceşti. Ei au izbutit să înlăture pricinile, să îndepărteze neorânduiala simţurilor trupeşti şi duhovniceşti şi să-şi ţină în frâu mintea, astfel încât să nu se mişte fără scop şi în chip iraţional. în acest fel ei au reuşit să facă o dreaptă judecată a înţelesurilor, împreună cu fireasca urmare a acesteia, care este dreapta întrebuinţare a lucrurilor.

Prin împlinirea dumnezeieştilor porunci şi prin ţinerea cu acribie a voii dumnezeieşti vom câştiga făgăduinţele dumnezeieşti, care sunt înfierea şi, prin urmare, nepătimirea. Toţi cei care, cu harul lui Hristos,

au câştigat această cunună poartă „chipul Celui ce resc” şi gustă încă din această viaţă bunătăţile împărăţiei celei cereşti, simţindu-se fii ai lui Dumnezeu.

De acum, ei nu se mai tem de războiul lumii prezente, nici de răutatea diavolească; fiindcă prin plinătatea harului au intrat în „neschimbabilitate”, fiind desfiinţată în chip desăvârşit legea stricăciunii şi a schimbării, chiar dacă ei sunt încă în viaţă. Aceştia au fost de Dumnezeu purtătorii noştri Părinţi, care, prin iubirea de osteneală şi prin desăvârşita supunere faţă de voia dumnezeiască, „L-au primit” pe Hristosul nostru; iar El „le-a dat lor putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu” (Ioan 1,12) şi de acum „moartea nu mai are stăpânire asupra lor” (vezi Romani 6,9).

15. Ce este harul dumnezeiesc?
Este cu putinţă a fi descris (cuprins) acesta?

Ceea ce aparţine persoanei dumnezeieşti mai presus de fire nu poate niciodată să fie descris (cuprins) de făpturile zidite. El poate fi înţeles de om într-un chip întunecos şi umbrit, pentru că Dumnezeiescul este de neînţeles şi de necuprins.

Har dumnezeiesc numim puterea (lucrarea) prin care Dumnezeu a zidit şi susţine universul. Se numeşte har tocmai pentru că vine de la Dumnezeu în dar.

Acesta este şi pentru noi singura nădejde şi mângâiere. De el (de har) ne-am lipsit prin cădere. L-a readus însă Domnul nostru prin venirea Sa pe pământ. Acesta, potrivit cu credinţa şi cu acribia ţinerii

dumnezeieştilor porunci, ne izbăveşte din robia omului vechi, a celui pământesc, şi ne transfigurează zidind înlăuntrul nostru chipul celui ceresc. Aici Însă trebuie să subliniem că toate depind de Dumnezeu, iar nu de strădania omului.

Cugetul smerit şi mai cu seamă faptul de a arăta dragoste şi împreună-pătimire provoacă mijlocirea şi prezenţa harului.

CALEA POCĂINŢEI

1. Ce este botezul şi de ce ne botezăm?

Botezul este identitatea mărturisirii credincioşilor creştini, a celor ce se supun cu toată fiinţa lui

Dumnezeu, a adevăraţilor cetăţeni ai împărăţiei cerurilor, a mădularelor statornice ale trupului lui Hristos şi deci a moştenitorilor vieţii veşnice. Dumnezeiescul botez, din perspectiva ortodoxă şi numai din aceasta, este restabilirea şi redobândirea alcătuirii noastre dintru început, cea „după chipul şi asemănarea" Ziditorului nostru şi, prin urmare, redobândirea identităţii noastre personale.

Acesta este şi lucrul pe care Domnul nostru ni-l subliniază ca descoperire dumnezeiască: „Cel ce va crede şi se va boteza se va mântui" (Marcu 16,16). Este tămăduirea mărturisitoare a primei noastre neascultări şi, prin urmare, o îndatorire necesară care se impune pentru redobândirea stării noastre fireşti, de a fi asemenea chipului dumnezeiesc. Botezul este desfiinţarea şi anularea păcatului strămoşesc şi a ceea ce pedeapsa şi osânda au pricinuit în firea noastră.

Botezul în numele Preasfintei Treimi, al Dumnezeului cel adevărat, ne „altoieşte" chiar în „trunchiul" Făcătorului nostru, ca să participăm ipostatic

74

în făgăduinţele dumnezeieşti: „Tu, Părinte, întru Mine şi Eu întru aceştia, ca să fie una, precum şi Noi una suntem" (cf. Ioan 17,21-23). Devenim astfel moştenitori ai Tatălui şi împreună-moştenitori cu Fiul Său.

Negreşit, botezul singur nu este considerat suficient, fără dreapta făptuire. Însă, iarăşi, fără botez nu ne poate îndreptăţi nici o dreaptă făptuire sau Facere de bine. Aceasta este cerinţa necontenită a Domnului nostru, a adevăratului nostru Mântuitor, atunci când i-a trimis pe ucenicii Săi să îi continue lucrarea, mântuirea oamenilor. „Mergând, învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, învăţându-le să ţină toate câte v-am poruncit vouă." (Matei 28,19-20)

Prin Botezul ortodox în numele Dumnezeului Treimic ne împărtăşim de partea „moştenirii sfinţilor" şi devenim „fiii lui Dumnezeu". Sfinţirea sau transmiterea harului nu este pricinuită de elementele materiale ale Botezului, ci de rugăciunea (epicleza) către Sfânta Treime, aşa cum ne-au predat Sfinţii Apostoli şi învăţătorii cei insuflaţi de Dumnezeu ai Bisericii noastre. Există diferite botezuri şi fiecare înşelare şi erezie şi-l are pe-al său. Dumnezeu însă şi adevărul este unul şi numai credincioşii adevăraţi devin părtaşi ai harului şi ai înfierii.

2. Unde duce adevărata pocăinţă?

Harul cel iubitor de oameni al lui Dumnezeu, deşi este unul, lucrează în felurite chipuri în cei credincioşi. Celor începători pe calea pocăinţei, care nu

75

şi-au lepădat patimile, lucrează îmbărbătându-i, ca să nu se împuţineze cu sufletul şi să dea înapoi. Celor ce au sporit şi se nevoiesc cu osârdie, îşi face simţită prezenţa din vreme în vreme şi îi întăreşte în iubirea de osteneală. Celor ce au înaintat în lucrarea „făptuitoare" şi au îmblânzit simţurile, despărţindu-le de patimi, le dăruieşte dumnezeiasca iluminare. Celor care îşi păzesc cu acribie simţurile de robia a ceea ce este iraţional şi pătimaş, le sporeşte luminarea minţii, stăpâneşte peste înţelesuri şi naşte hotărâri raţionale şi plăcute lui Dumnezeu.

Taina cea de negrăit şi cutremurătoare pentru raţiune -, după Părinţii noştri, este următoarea: Atunci când mintea prin pază a îmblânzit şi a supus simţurile în faţa pornirilor şi mişcărilor iraţionale, încât să se odihnească în ea „cuvântul duhului vieţii", harul se pune sub stăpânirea minţii şi se unesc aceste două stihii desăvârşite, care formează omul desăvârşit.

în pocăinţa completă (întreagă), când „ceea ce este muritor a fost înghiţit de viaţă" şi mintea împreună cu harul vor pecetlui învierea, începe simţirea cea mai presus de fire şi încredinţarea; începe astfel slujirea făptuitoare a plinătăţii (pleromei) Bisericii.

Chiar dacă harul este unul, se împarte în multe moduri în organele sale sufletele sfinţite şi se dă „fiecăruia după măsura darului" (Efeseni 4,7). Unuia îi dă înţelepciune, altuia cunoaşterea şi teologia, altuia

76

proorocia, altuia tămăduirile, altuia slujirea, potrivit cu nevoile, pentru constituirea plinătăţii Bisericii. Exact aceasta este ceea ce nu numai „în vremea aceea", ci şi astăzi este valabil, adică faptul de a se prelungi promisiunea Domnului nostru, că nu ne va lăsa singuri niciodată.

Aceste stări, care sunt o formă de propăşire în cei ce ţin acribia conştiinţei lor, sunt permanente, dar nu sunt controlate de cei ce le pătimesc, „ca să se învedereze că puterea covârşitoare este de la Dumnezeu, şi nu de la noi" (2 Corinteni 4,7). Unora li se dăruieşte „încredinţare" de câte ori harul găseşte că este potrivit. Şi aceasta iarăşi nu este controlat de către cel ce pătimeşte, când, cum şi cât. De obicei însă acestea le

provoacă rugăciunea, şi iarăşi nu când voieşte „cel ce cere”, oricât ar căuta aceasta.

Lucrările harului niciodată nu sunt controlate în chip absolut de către om, oricât le-ar căuta, pentru că atotmântuitoarele hotare ale proniei lui Dumnezeu sunt aproape neschimbabile. Avem dreptul de a căuta şi de a cere, dar nu acela de a porunci. Voia dumnezeiască cea după binevoire este mântuirea sufletului, şi dacă aceasta este împiedicată de vreo anumită „mângâiere”, nu este îndeplinită niciodată.

3. Care sunt mijloacele practice care conduc şi contribuie la făptuirea pocăinţei?

De vreme ce pocăinţa este îndreptarea greşelilor, care privesc fapte şi înţelesuri, primul lucru care se impune este îndepărtarea noastră de motivele şi cauzele care le-au provocat. După aceea, trebuie să urmeze hotărârea curajoasă şi statornică lucru care

77

nu este străin caracterului şi voinţei noastre să nu mai repetăm acele lucruri care au provocat vino văţia. împreună cu această hotărâre trebuie să corelăm şi continua invocare a ajutorului dumnezeiesc şi astfel să readucem harul dumnezeiesc, pe care păcătoşenia noastră l-a întristat şi l-a alungat.

Lucrul cel mai necesar, care constituie şi miezul pocăinţei şi în continuare şi al terapiei (vindecării), este atotcuprinzătoarea iubire de osteneală. Aceasta zdrobeşte şi desfiinţează iubirea de plăcere cea cu multe forme, pe care a provocat-o iubirea noastră de sine (filavtia), de vreme ce „orice călcare de poruncă şi orice neascultare îşi primeşte dreapta răsplătire” (Evrei 2,2). Aceasta vădeşte aplicarea absolută a dreptăţii dumnezeieşti, care se scârbeşte de punerea în lucrare a iraţionalului, care este reaua întrebuinţare a legilor şi canoanelor ipostasului nostru raţional.

Aşa cum am menţionat în răspunsul nostru anterior, reaua întrebuinţare a înţelesurilor firii noastre raţionale duce în mod necesar la reaua întrebuinţare a lucrurilor. Se săvârşeşte astfel păcatul cel cu multe forme, care are drept rezultat principal plăcerea, maica morţii. Alt leac şi mijloc pentru combaterea reală a acestei catastrofe nu există decât mântuitoarea iubire de osteneală. Acesta este motivul pentru care părinţii duhovniceşti impun „canoane” celor care păşesc pe calea pocăinţei. în felul acesta provoacă în fiii lor duhovniceşti o involuntară iubire de osteneală împotriva iubirii de plăcere, care provine din călcarea legii.

78

Foarte mult ajută pentru o pocăinţă statornică şi adevărată cunoaşterea în profunzime a menirii noastre. Cine am fost la începutul creaţiei noastre, când viclenia şi toate cele ce se află în legătură cu aceasta încă nu robiseră sufletul nostru? De unde am căzut, iar acum unde trebuie să ajungem cu harul Hristosului nostru?

Dacă acestea vor coexista şi vor merge împreună cu noi totdeauna în chip nedezlipit, niciodată nu ne vom ieşi din fire, nici nu vom fi atraşi de provocarea iraţionalului şi a pervertirii firii.

4. De ce este necesară spovedania?

Spovedania este primul element al pocăinţei. în parabola fiului risipitor vedem marea ei însemnătate când citim: „Sculându-mă, mă voi duce la tatăl meu şi-i voi spune: Tată, am greşit la cer şi înaintea ta şi nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău” (Luca 15,18). Prin cuvântul „sculându-mă” arată îndreptarea căderii, întreruperea hotărârii celei vinovate şi a săvârşirii greşelii păcătoase. Prin mărturisirea „am greşit (am păcătuit)”, caută mai înainte de toate iertarea. Elementul următor al pocăinţei active este smerenia, care respinge iraţionalul în care imaginaţia înşelată se mişcă în chip egoist. „Nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău”. Ruperea voluntară a filiaţiei este mărturia necesară a conştiinţei greşelii şi întoarcerea făptuitoare a persoanei în locul ei firesc.

79

Diferite pasaje din Scriptura se referă la necesitatea spovedaniei, ca mărturie practică a pocăinţei. Prin spovedanie, omul îşi descoperă lipsa de credinţă, trădarea şi negarea îndatoririlor sale, din care a provenit căderea şi nimicirea. îşi vădeşte vinovăţia şi astfel nimiceşte mijloacele şi cauzele zdrobirii sale şi încheie (întregeşte) întoarcerea în sânurile Tatălui, care s-a întrerupt prin păcat şi prin călcarea legii.

Orice încălcare a legii şi neascultare pricinuieşte în om o dublă vinovăţie. Şi în trup, împreună cu simţurile, şi în suflet şi minte, de unde porneşte trădarea. Prin spovedanie omul vindecă ambele forme de vinovăţie, de vreme ce cel ce se spovedeşte descrie cu smerenie lepădarea şi trădarea ca fiind ale sale. Nici spovedania nu se face fără pocăinţă, nici pocăinţa fără spovedanie. Amândouă sunt mijloace absolute şi nedespărţite ale mântuirii.

Principala cauză a rătăcirii omului este judecata greşită a minţii. Pocăinţa înseamnă întoarcerea minţii

la corecta judecată şi folosire a înţelesurilor, astfel încât să dispară iraţionalul. Lucrarea aceasta a echilibrării omului e rod al iubirii de oameni a lui Dumnezeu şi a devenit cel mai mare dar al Său făcut firii noastre, de vreme ce am căzut din prima noastră stare, cea după chipul lui Dumnezeu. Nu trebuie să neglijăm pocăinţa, de vreme ce, potrivit cuvântului Scripturii: „Cine este curat de întinăciune, chiar dacă viaţa lui pe pământ ar fi de o singură zi?" (Iov 14,4-5).
80

Cine poate să descrie întinderea iubirii de oameni şi a atotbunătăţii lui Dumnezeu faţă de om, din moment ce îl primeşte dacă se întoarce cu pocăinţă, oricât de mare ar fi trădarea şi fărădelegea lui. Cine va descrie nenorocirea şi întunecarea omului înşelat, atunci când calcă în picioare şi respinge acest dar, care îl recheamă pe apostat şi pe trădător în sânurile iubirii părinteşti şi îl eliberează de veşnica şi groaznica osândă?

Cu adevărat, dacă iubirea de oameni a lui Dumnezeu nu ne-ar fi îngăduit pocăinţa, nu ne-ar putea oferi nimic, nici chiar însăşi iconomia Mântuitorului nostru, de vreme ce transformabilitatea şi pervertirea din viaţa noastră păcătoasă şi atotvinovată o pot nimici. Nici un descendent din rădăcina adamică să nu neglijeze să pună în lucrare în viaţa sa marele dar al pocăinţei, ca să nu plângă zadarnic în veşnicia viitoare. Plânsul şi lacrimile sunt uneltele principale şi aducătoare de câştig ale pocăinţei autentice, iar cei ce se pocăiesc în chip drept să nu se despartă de ele.

5. Ce este plânsul şi care este folosul lui pentru credincios?

Domnul, în predica Sa de pe munte, îi fericeşte pe „cei ce plâng", după fericirea celor „săraci cu duhul", adică a celor smeriţi. Cel ce este cu adevărat smerit are plânsul neîncetat, deoarece îşi simte ticăloşia întru toate şi se roagă cu durere către „Cel ce poate să mântuiască", Dumnezeu.
81

Plânsul se naşte din simţirea micimii, a nimicniciei, a ticăloşiei şi a neputinţei omului. Plânsul este cel mai nemincinos ambasador către aceia care pot oferi izbăvire şi ajutor, mai cu seamă însă către Dumnezeu, Cel ce este singurul vrednic să dea mângâiere.

Plânsul nu exista atunci când omul se afla în sânurile iubirii desăvârşite şi ale înfierii lui Dumnezeu. A fost adăugat şi acesta la pedepsele pedagogice date împotriva neobrăzării omeneşti de după cădere.

Nu cred să existe în întregul spectru al pocăinţei un mijloc şi o măsură atât de binefăcătoare, care să aducă un rezultat imediat, precum plânsul. Primul lucru pe care l-a întâmpinat strămoşul neamului omenesc după surghiunirea lui a fost plânsul şi lacrima. Din păcate, pe acesta îl moştenim toţi cei ce-i suntem urmaşi. Acest rod al propriei noastre nefericiri l-a gustat şi Domnul nostru. Chiar dacă El n-a plâns pentru Sine însuşi, ci pentru a noastră stricăciune şi ticăloşie.

Aşadar, primul rod prin excelenţă pe care ni l-a oferit această vale a plângerii (lumea de după cădere) este plânsul şi lacrima. Nu cred să se fi născut om care să nu se fi împărtăşit de ele. Putem însă foarte bine să transformăm această otravă a pedepsei noastre în medicament mântuitor prin mijlocirea pocăinţei şi, desigur, să fim numiţi fericiţi. Cu siguranţă „cei ce plâng" şi „cei ce lăcrimează" sunt toţi cei ce locuiesc pe pământ, însă sunt numiţi fericiţi doar purtătorii credinţei şi ai pocăinţei.
82

Motivele şi pricinile plânsului stau în simţirea vinovăţiei şi a păcătoşeniei noastre şi în cele ce dovedesc ticăloşia caracterului nostru faţă de menirea noastră universală. încălcarea acestei datorii, dar şi nemitarnica ameninţare a dreptăţii dumnezeieşti străpunge conştiinţa şi în continuare inima. Deoarece „inima" este apăsată, aceasta creează plânsul, starea de întristare pentru păcate. Dacă atunci se vor adăuga rugăciunea şi osândirea de sine, care sunt considerate lucruri necesare, vor începe să vină lacrimile şi se va schimba prima otravă a iubirii de sine în medicament mântuitor al vindecării; iar credinciosul va câştiga fericirea, despre care s-a spus: „Fericiţi cei ce plâng, căci aceia se vor mângâia" (Matei 5,4).

Orice stare întristătoare ce se naşte din lucrarea pocăinţei este folositoare, indiferent dacă este sau nu urmată de plâns şi lacrimi. însă experienţa şi Sfinţii Părinţi ne conving că este cu neputinţă să lipsească plânsul şi lacrima de la cei ce stăruiesc în pocăinţă; mai cu seamă de la aceia care au gustat dragostea lui Dumnezeu şi pronia Lui părintească în viaţa lor.

După cum acribia pocăinţei şi a fricii dumnezeieşti împreună cu un program foarte exact nasc şi menţin plânsul, tot aşa şi viaţa lipsită de luare aminte şi împrăştierile, mai cu seamă însă încălcarea înfrânării, îl risipesc şi provoacă uscăciunea şi paralizia sufletului. Atotcuprinzătoarea iubire de osteneală, care este de

altfel şi înţelesul crucii, constituie principalul lucru care menţine plânsul, şi aici găsim motivul
83
pentru care Sfinţii noştri Părinţi, ca purtători ai pocăinţei, nu au neglijat-o niciodată în viaţa lor. De multe ori au dus lupte duhovniceşti care pentru noi par exagerate. însă ce altceva să fie uşa şi calea „cea strâmtă şi cu necazuri”, care duce spre viaţă, decât cuprinzătoare iubire de osteneală? Şi pe drept cuvânt „puţini sunt cei care o aflā”.
6. Ce este credinţa?

Credinţa este legătura zidirii cu Dumnezeu Creatorul şi mijlocul legăturii acesteia cu atotmântuitoarea pronie. Prin mijlocirea credinţei Dumnezeu S-a descoperit în zidirea Sa şi prin aceasta firea şia cunoscut propria menire, dar mai cu seamă omul. Oare şi cunoaşterea dumnezeieştii milostiviri, care ne-a condus spre replăsmuire şi mântuire, nu prin credinţă am dobândit-o?

După cădere, firea omenească a fost dezgolită de toate bunătăţile şi s-a supus stricăciuni şi morţii. Fără credinţă, niciodată nu s-ar fi îndreptat lucrurile. Nici un alt mijloc nu ne-a rămas pentru mângâiere şi tămăduire decât credinţa în Ziditorul lumii.

Pe Acela pe Care L-am lepădat prin neascultare, îl rechemăm prin credinţă şi readucem în noi înşine şi în mediul nostru de viaţă atotputernicul har dumnezeiesc, reuşind să revenim pe calea cea dreaptă. Necredinţa este lepădarea pusă în practică; credinţa este mărturisirea, care va provoca echilibrul şi numai prin mijlocirea ei va fi restaurată ordinea (rânduiala).
84

Credinţa, după Apostolul Pavel, este „încredinţarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute” (Evrei 11,1). Credinţa este primirea lucrurilor, pe care suntem neputincioşi să le cercetăm şi să le comparăm în mod practic. Prin credinţă primim lucrurile şi înţelesurile suprafireşti şi, de asemenea, pe Dumnezeu, Cel ce Se face cunoscut prin mijlocirea lucrărilor Sale nezidite. Dumnezeieştile făgăduinţe, care sunt în întregime ţinta şi scopul nostru, şi toate nădejdile şi aşteptările noastre, le aşteptăm şi le nădăjduim prin credinţă.

Apostolul Pavel sprijină pe această credinţă toate luptele şi răsplăţile sfinţilor. Credinţa ne dăruieşte nădejdea şi aşteptarea veacului ce va să fie şi nouă, celor ce ne aflăm acum în luptele duhovniceşti. Prin urmare, credinţa este mijlocul şi elementul integral, care ne leagă de viitor şi de adevărata noastră patrie. Pe bună dreptate se face vădită răsplata credinţei pentru strămoşii noştri. „Avraam a crezut în Dumnezeu şi i s-a socotit lui ca dreptate” (Romani 4,3). Acel „fără de Mine nu puteţi face nimic” (Ioan 15,5) şi „toate le putem întru El” (vezi Filipeni 4,13) cer, ca mijloc al legăturii cu Dumnezeu, credinţa.

Felurile credinţei sunt două. Primul priveşte credinţa în adevărurile Bisericii, dogmele. însă nu ne vom ocupa despre acest fel de credinţă în răspunsul nostru. Celălalt este, potrivit Sfinţilor Părinţi, „credinţa vederii duhovniceşti contemplării”. Aceasta ne trebuie nouă pentru ca să ne găsim echilibrul în această vale a exilului pământesc în care ne aflăm.
85

Puterea susţinătoare a lui Dumnezeu se manifestă ca lucrare dumnezeiască a proniei Sale, prin care conservă şi susţine toată zidirea. Această putere dumnezeiască o invocăm chemând-o atunci când ne aflăm în orice fel de nevoi şi credem că vom fi auziţi. Dumnezeu însuşi ne provoacă spre aceasta atunci când spune: „Şi toate câte veţi cere, rugându-vă cu credinţă, veţi primi” (Matei 21,22), „De poţi crede, toate sunt cu putinţă celui ce crede” (Marcu 9,23) şi „Credinţa ta te-a mântuit” (Matei 9,22). Prin urmare, credinţa este colacul de salvare absolut al nefericirii noastre, pe care nimeni niciodată nu trebuie să-l lepede.

De vreme ce credem în pronia părintească a lui Dumnezeu, care spune: „Cereţi şi vi se va da; căutaţi şi veţi afla; bateţi şi vi se va deschide” (Matei 7,7), o invocăm cu osârdie şi rezolvăm prin credinţă tot ceea ce ne preocupă.
7. Care este legătura dintre curaj şi credinţă?

Domnul nostru atrage atenţia, aşa cum am menţionat mai sus, că „toate sunt cu putinţă celui ce crede”. Toţi cei ce au nevoie de curaj în lupta pe care o avem de săvârşit să-şi impulsioneze mai profund propria credinţă. Credinţa este izvorul curajului, iar pe aceasta iarăşi curajul o sprijină.

Se cuvine să ne referim mai pe larg la curaj, deoarece acesta este puterea noastră practică. Prin credinţă recunoaştem viitoarea noastră restaurare şi nemurire. împreună cu aceasta însă este necesară nevoinţa şi mărturisirea noastră practică.

86
în greutăţile neputinţelor şi ale schimbărilor firii noastre, care ne chinuiesc, şi în cele provocate de însuşi diavolul, care ne războieşte neobosit, ne rămâne o singură armă şi un singur ajutor, curajul. Produs al personalităţii noastre, el ne ridică la luptă şi veghere. Noi credem că nu suntem singuri, ci cu Dumnezeu, Care ne-a chemat în oastea Sa. Cu voia noastră am luat hotărârea de a ne supune voii dumnezeieşti, pe care o punem în practică şi o considerăm îndatorire.

Unelte ale voinţei şi forţe motrice sunt zelul şi curajul. Diavolul, întrucât cunoaşte acest lucru, încearcă să le paralizeze sub pretextul greşelilor şi al erorilor noastre. El mustră pentru fărădelegile săvârşite şi-l înfricoşează pe om ca un „avocat”: „Iată! Eşti un călcător de lege! Iarăşi te-ai arătat trădător! Nu eşti bun de nimic! De ce te mai strâduieşti, de vreme ce eşti neputincios?”

Tot acest ciclu al vicleniei diavoleşti, mai cu seamă la cei necercaţi, provoacă decăderea fizică şi apatia, care este produsul descurajării. De aceea nevoitorul are nevoie de multă luare aminte ca să nu cadă în cursa „avocatului” diavol şi să-i fie paralizată activitatea prin pretexte înşelătoare.

De vreme ce lupta pentru pocăinţă are, într-adevăr, multe aspecte, iar împotrivirile sunt multiple, este firesc, din pricina patimilor şi a obişnuinţelor, care încă există şi lucrează, să se facă greşeli. Atunci diavolul îl prezintă pe Dumnezeu ca judecător şi, prin urmare, călcătorul de lege (omul) devine de acum
87
răspunzător. Acesta încetează să mai aibă îndrăzneală către Dumnezeu, de vreme ce este trădător, şi în acest fel îşi pierde curajul şi zelul, ajungând să-l stăpânească apatia.

Părinţii noştri cei purtători de Dumnezeu, „cei ce bine s-au nevoit şi s-au încununat”, ne învaţă propria lor experienţă, care zdrobeşte viclenia şi perfidia satanică. încetăm astfel a-L considera pe Dumnezeu judecător, aşa cum prin înşelăciune ni-L prezintă vrăjmaşul. îl vedem ca pe Părintele nostru, şi-i răspundem impostorului: „Mergi înapoia mea, satano! Nu am nevoie de avocat! Lui Dumnezeu I-am greşit, în faţa lui Dumnezeu mă apăr, Care S-a făcut om pentru mine, pentru ca să mă înfieze, iar pe tine să te desfiinţeze şi să te zdrobească. Niciodată nu mă voi teme de Tatăl meu, nici nu-L voi lepăda, nici nu-L voi trăda. Lipsa mea de cercare îmi pune piedică şi propria ta facere de rău. Pe aceasta o va desfiinţa Dumnezeu, prin harul Său, iar pe mine mă va răsplăti, pentru că pentru aceasta m-a hărăzit”.

Arătăm, prin cele ce am spus, modul în care nevoitorul trebuie să lupte şi să nu dea înapoi în diferitele lipsuri şi alunecări ce ni se întâmplă.

Sfârşitul pocăinţei este unirea noastră după har şi dar cu Dumnezeu Tatăl, îndumnezeirea însăşi, aşa cum Domnul nostru ne-o descrie. „Tu, Părinte, întru Mine şi Eu întru Tine, ca şi aceştia să fie în Noi” (cf. Ioan 17,21). În vreme ce forma ultimă a pocăinţei este ca cel ce se pocăieşte, oricât ar fi cedat prin nepăsarea sa, să ţină dreapta credinţă în
88
Dumnezeu şi să nu lepede mărturisirea creştinească, faptul că ţine şi nu leapădă mărturisirea „cea întru Hristos” înseamnă că se află în starea şi în locul celor ce se pocăiesc. Iar Dumnezeu, prin harul Său, rămâne împreună cu el, aşteptând trezirea lui din întunericul deznădejdii.

Dumnezeiasca milostivire consideră această atitudine mărturisire şi, prin urmare, Dumnezeu, Care caută întoarcerea celor bolnavi şi neputincioşi, îl va trezi, de vreme ce nu a trădat „până în sfârşit” temeiul pocăinţei. Tema mântuirii noastre nu este o chestiune de schimb reciproc. Este o chestiune de credinţă şi mărturisire în Acela care îi mântuieşte în dar pe cei ce cred în El şi aşteaptă împreună-pătimirea şi iubirea Sa de oameni cea de negrăit.

8. Ce este rugăciunea, care sunt elementele ei definitorii şi care roadele ei?

Rugăciunea este principalul mijloc care uneşte toate făpturile raţionale cu făcătorul lor dumnezeu. Aceasta va fi şi după învierea cea de obşte permanenta lor lucrare şi îndatorire. Rugăciunea este legătura nemijlocită şi comuniunea continuă a îngerilor şi a oamenilor cu Dumnezeu. Rugăciunea este ieşirea noastră din strâmtoarea cea pământească spre spaţiul nemărginirii. Rugăciunea este mijlocul care ne transferă în afara limitelor noastre umile derizorii mizere spre simţirea nemărginitului şi a ceea ce este mai presus de fire.
89

Este desfiinţat prin rugăciune spaţiul, locul şi modul şi se fac simţite lucrările atributelor dumnezeieşti. Chiar dacă dorim să descriem firea şi esenţa acestei valori suprafireşti, înţelegem că este ceva care depăşeşte

puterile noastre. Ne vom limita numai la lucrările consecinţelor acesteia.

Atât este de mare măreţia acestui dar dumnezeiesc făcut făpturilor zidite, încât însuşi dătătorul ei a pus-o în lucrare atunci când S-a împărtăşit de lumea noastră materială. Evanghelistul Luca spune despre Domnul nostru că „a petrecut noaptea în rugăciune către Dumnezeu” (Luca 6,12). El Se folosea de rugăciune uneori ca mărturisire, alteori ca mijlocire, mulţumire sau implorare către Tatăl Său, lumina cea începătoare, dovedind astfel cât de necesară şi de esenţială este această nepreţuită comoară. „Părinte, îţi mulţumesc că M-ai ascultat” (Ioan 11,41). „Părinte Sfinte, păzeşte-i pe aceştia în numele Tău. [...] Pe cei ce Mi i-ai dat i-am păzit şi n-a pierit nici unul dintre ei, decât fiul pierzării[...] nu numai pentru aceştia Mă rog, ci şi pentru cei ce vor crede în Mine, prin cuvântul lor” (Ioan 17, 11-12.20). însă cea mai mare şi mai cutremurătoare pildă este rugăciunea din grădina Ghetsimani, în care de trei ori L-a rugat pe Tatăl, atunci când a luat asupră-Şi desăvârşita tămăduire a lumii.

Oriunde ne-am îndrepta atenţia de la întemeierea întregii zidiri şi după aceea, le aflăm pe toate împreună-ţesute cu rugăciunea. Rugăciunea este, aşadar, legătura şi unitatea tuturor zidirilor cu Dumnezeu Ziditorul şi puterea extinderii lor necontenite.

90

Atât de mult este unită cu făpturile raţionale această comoară nepreţuită, încât singură, în chip automat, lucrează ori de câte ori o impune nevoia şi pe nesimţite mişcă mădularele, fără nici un fel de gând, mai cu seamă la ceas de primejdie.

Este cea mai desăvârşită unealtă şi lucru, care dăruieşte celor zidite şi mai cu seamă omului putinţa de a comunica nemijlocit cu Ziditorul lor. Prin mijlocirea acesteia, omul poate să ceară şi să primească ceea ce este de trebuinţă, să schimbe pedeapsa impusă de dreptatea dumnezeiască, să sporească ajutorul binecuvântării dumnezeieşti, să fie lămurit de toate cele câte îi sunt necunoscute, să transmită ajutorul său aproapelui, rugându-L fierbinte pe Dumnezeu pentru aceasta şi, în general, să devină părtaş la multe din însuşirile lui Dumnezeu Tatăl nostru.

Negreşit, este cu neputinţă să fie descrise izbânzi le şi meritele acestei atotvirtuţi, care poartă numele de rugăciune. Veniţi, aşadar, cei osteniţi şi împovăraţi, care locuiţi în acest loc de exil, la sânul maicii virtuţilor, rugăciunea, şi aceasta vă va odihni mai mult decât tot ce aţi aştepta sau aţi cere.

9. Ce este rugăciunea minţii şi de ce se numeşte astfel? Cum poate fi dobândită?

Rugăciunea, chiar dacă este una în firea ei, se manifestă în diferite chipuri şi forme, aşa cum se vede în istoria mântuirii. Această atotvirtute este descrisă prin diferite numiri, care totdeauna au aceeaşi semnificaţie. Numirea generală este aceea de

91

rugăciune. Potrivit cu scopul şi cu modul în care se manifestă se numeşte rugă, mijlocire, implorare, chemare în ajutor (paraclis), rugăciune, chiar şi strigare, dacă nevoia care o impune este urgentă.

însă în prezentul nostru exil rugăciunea nu este doar necesară, ci şi impusă, întrucât Domnul nostru ne asigură că „fără Mine nu puteţi face nimic” (Ioan 15,5). împreună-lucrarea cu El doar rugăciunea o poate izbândi prin „cereţi şi vi se va da; căutaţi şi veţi afla; bateţi şi vi se va deschide” (Matei 7,7).

Modurile rugăciunii ni le predau Sfinţii noştri Părinţi, întrucât ei au fost lucrători adevăraţi şi cu ceritori ai darurilor şi ai harismelor ei. Orice întoarcere şi înălţare a minţii către Dumnezeu este rugăciune. Cu cât mai liniştit (isihast) şi mai cu atenţie este făcută, cu atât mai mult rodeşte.

Cel mai practic mod al rugăciunii, care domino în plinătatea Bisericii creştine, este psalmodierea din sfintele biserici cu ajutorul cărţilor speciale de slujbă. Un alt mod este rugăciunea „particulară” sau împreună cu doi sau trei, cu diferite rugăciuni ale Sfinţilor Părinţi sau din psalmii lui David. Alt mod foarte practic de rugăciune este rugăciunea „particulară”, cu concentrare (adunare) şi luare aminte, în care rugătorul se mărturiseşte cu zdrobire şi sileşte, prin implorarea sa stăruitoare, împreună-pătimirea cea iubitoare de oameni a Domnului nostru. Un alt mod al rugăciunii este metoda întoarcerii spre cele dinăuntru, pe care au aplicat-o şi au învăţat-o Părinţii noştri monahi. Cu alte cuvinte, să se ţină mintea nerăspândită în inimă prin aşa-numita

92

rugăciune de un singur gând: „Doamne Iisuse Hristoase, miluieşte-mă”.

Mai întâi Apostolul Pavel ne-a adus la cunoştinţă că nu este cu putinţă mântuirea fără credinţă şi fără chemarea numelui mântuitor al Domnului nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu. Prin rugăciunea de un

singur gând căutăm ajutorul dumnezeiesc şi ne predăm pe noi înşine lui Hristos. Mărturisim, precum Petru, că Domnul este Fiul lui Dumnezeu. Rugăciunea este cuprinzătoare a Sfântului Duh, căci „nimeni nu poate să zică Domn este Iisus, decât în Duhul Sfânt" (1 Corinteni 12,3).

Abordarea rugăciunii este ostenitoare din pricina robiei minţii faţă de multe şi rele obişnuinţe, care nu dau lesne înapoi; este astfel nevoie de stăruinţă a silinţă. De aceea Apostolul Pavel îndeamnă: „Stăruiţi în rugăciune". Stăruinţa înseamnă insistenţă şi prelungire a rugăciunii. în cursul acestei stăruinţe se întâmplă de multe ori să apară mici piedici, fie de la osteneala fizică, fie din pricina lipsei de obişnuinţă, fie de la diavol. Nu trebuie să le acordam atenţie, de vreme ce scopul şi lucrul căutat este în mod direct Hristos, viaţa noastră.

în chemarea cu stăruinţă a preasfântului nume: „Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă", cineva poate să simtă că îl dor umerii sau capul. Acest lucru se datorează invidiei diavolului, care are ca scop să întrerupă strădania noastră, şi de aceea nu le vom da atenţie. Acel „neîncetat vă rugaţi" (I Tesaloniceni 5,17) este o poruncă şi cunoaştem că

93

„poruncile Domnului nu sunt grele" (1 Ioan 5,3) Cum vom cunoaşte altfel în chip făptuitor cuvântul Domnului nostru: „căci fără Mine nu puteţi face nimic" (Ioan 15,5), şi acel: „Mă cheamă pe Mine în ziua necazului şi te voi izbăvi" (Psalmi 49,16).

Părinţii noştri cei cercaţi ne învaţă că uneori trebuie să zicem toate cuvintele rugăciunii, iar alteori, mai cu seamă la început, din pricina neputinţei minţii de a ţine mai multe cuvinte, să spunem „Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă". Nu trebuie însă să schimbăm des cuvintele rugăciunii şi să spunem când una, când alta, deoarece nu se întemeiază o buna obişnuinţă. Rostim rugăciunea uneori cu gura, „cu glas", cu voce înceată, în şoaptă, pentru ca să fie ţinută mintea pe loc mai uşor din împrăştierea şi confuzia mediului înconjurător, iar alteori mintal, aşadar, cu mintea noastră. Ambele moduri de rugăciune sunt necesare şi folositoare.

însă silinţa intenţiei provoacă lucrarea harului, iar mintea se înlesneşte în practica rugăciunii. Prin obişnuinţă mintea stăruie mai uşor, este mângâiata de har, dobândeşte simţirea ajutorului dumnezeiesc şi continuă cu curaj. Gustând dumnezeiasca mângâiere, din pricina stăruinţei sale, ţine de la sine rugăciunea, fără rostirea şoptită a glasului, „în chip lăuntric", şi se roagă cu osteneală mai puţină pentru că harul a eliberat mintea de siluirea împrăştierii. Dacă mintea rămâne în rugăciune, primeşte dumnezeiasca luminare, controlează înţelesurile şi respinge atacurile iraţionalului, care este în întregime

94

chipul omului vechi. Atunci harul ne descoperă împărăţia lui Dumnezeu, care se află înlăuntrul nostru, întocmai precum a învăţat Domnul nostru: „împărăţia lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru" (Luca 17,21). Acest mod al rugăciunii de un singur gând, dacă este pus în lucrare, este şi se numeşte rugăciunea minţii.

Atunci când stăruinţa acestei lucrări este continuată fără întrerupere sau căinţă, harul dumnezeiesc rămâne de acum statornic în mintea şi în inima nevoitorului. Atunci nu numai că nu este nevoie de efort, ci de acum rugăciunea lucrează prin ea însăşi neîncetat, chiar şi în somn. Niciodată nevoitorul nu va înceta rugându-se să-L implore pe Dumnezeu cu „suspine negrăite", nu numai pentru sine însuşi, ci pentru fiecare întristat şi îndurerat şi în general pentru întreaga comunitate omenească. Fără o strădanie specială, el participă la durerea lumii, „plânge cu cei ce plâng şi se bucură cu cei ce se Bucură" (Romani 12,15).

Rugăciunea de un singur gând se spune în orice loc, timp sau împrejurare şi în toate formele vieţii noastre comunitare sau particulare.

Această rugăciune nu este interzisă oamenilor care trăiesc în lume (mirenilor), aşa cum susţin unii, chiar dacă este lucrată mai cu seamă de monahi. Orice om poate, oriunde şi oricum se află, să invoce şi să rostească neîncetat numele lui Hristos. Aş vrea să provoc dragostea voastră! încercaţi şi foarte repede veţi gusta roadele acestei lucrări. Numele Domnului

95

nostru nu este un simplu cuvânt. Este putere, este lucrare, este înviere şi viaţă.

Oricine se hotărăşte, cu ajutorul harului, să se îndeletnicească cu această lucrare să nu slăbească sufleteşte, să nu se lenevească, să nu se îndoiască, şi plata sa va fi multă; nu numai în cer, ci şi aici, pe pământ, va dobândi folos. Este cu neputinţă ca Domnul nostru, Care a murit pentru noi, fiind noi încă păcătoşi (vezi Romani 5,8), să ne treacă cu vederea atunci când îl rugăm cu atâta stăruinţă şi să nu ne

dăruiască cele pe care ni le-a făgăduit. Dacă Domnul nostru i-a ascultat pe dracii care L-au rugat să nu-i trimită în adânc şi l-a izbăvit de plăgi pe urâtorul de Dumnezeu faraon, care îi asuprea poporul, nu ne va asculta pe noi, care necurmat, după putinţă, îl chemăm în rugăciune? Să se facă deci şi să rămână rugăciunea şi întru noi, cei bolnavi şi neputincioşi, ca îndatorire necesară; şi să primim, potrivit Scripturii, „cu mult mai presus decât toate câte cerem sau pricepem noi" (Efeseni 3,20).

10. Ce este „neruşinarea cea de laudă"?

Neruşinarea cea de laudă nu se poate întâlni uşor. Numai în cazuri de mare luare aminte de sine şi jertfire de sine. în aceste situaţii este cu putinţă să se facă primită „neruşinarea cea de laudă", în special din pricina mărinimiei celui ce este provocat[6].

[6] Adică a lui Dumnezeu.

Neruşinarea este încălcarea ruşinii şi cerinţa stăruitoare de a pune în lucrare călcarea de lege. Da, iată, încalc cerinţa de a respecta legea, însă voiesc să mă asculţi! Am înfăţişat sensul laudei acestei cereri, pe care numai eroii milostivi şi compătimitori o pot înfăţişa.

Domnul şi Mântuitorul nostru, Iisus Hristos, este „victima" propriei noastre neruşinări şi îndărătnicii, şi iată că îl facem să cedeze şi îi revocăm hotărârea dintâi. „Da, Doamne al meu, îmi mărturisesc vina. Propriei mele ticăloşii şi nepăsări se datorează greşelile şi poticnelile mele. Însă mă pocăiesc şi cad cu faţa la pământ, mă rog şi Te chem întru ajutor; lasă-mi greşelile mie, păcătosului, iartă-mă, nu-mi ţine în seamă vinovăţia şi călcarea de lege. Nu mă preda certării cuvenite şi pedepsei care mi se potriveşte. Întinde-ţi mila Ta şi acoperă-mă, ca să nu mai ispitesc şi iarăşi să Te pornesc spre mânie".

Trebuie să folosim această „neruşinare de laudă", aşa cum a făcut văduva, la care se referă Domnul nostru, care prin continua supărare l-a silit pe judecătorul cel nepăsător să o ia în seamă şi să-i facă dreptate.

11. Cum se face cunoscută în om voia dumnezeiască?

Prin căutarea ei stăruitoare şi prin negarea propriei noastre voi. Şi Domnul nostru a pus în lucrare jertfirea de Sine prin ascultarea desăvârşită faţă de

Tatăl. Dumnezeu nu Se mişcă prin patimă sau prin greşeală, sau prin vreun gând ascuns, sau prin necunoaştere, sau prin neputinţă. Ca „Cel ce pe toate le cunoaşte înainte de naşterea lor", îşi exprimă fără greşeală voia Sa, pentru buna întocmire şi siguranţa făpturilor, după nevoie: fie pentru unele separat, fie în întregime.

Cele zidite, din pricina nedesăvârşirii firii lor limitate şi schimbătoare, ajung în conflict cu voia dumnezeiască, pentru că de multe ori cea din urmă se află în dezacord cu interesele şi scopurile lor. Toate cele zidite, în calitate de lucruri cauzate, nu pot prin ele însele să înainteze spre mai bine, spre desăvârşire, fără puterea susţinătoare a Ziditorului.

Această pronie făptuitoare, de vreme ce provine de la atotdesăvârşitul Dumnezeu, este desăvârşită în firea ei şi o numim cu alte cuvinte voie dumnezeiască. însă, din pricina stricăciunii şi a deformării cărora ne-am supus, voia dumnezeiască se mişcă şi se transformă în spaţiul „iconomiei". Niciodată aceasta nu este anulată, ci se schimbă aşa cum am spus graţie propriei noastre neputinţe, până când ne va readuce în starea de echilibru.

Voia „după bunăvoire" a lui Dumnezeu pentru firea noastră cuvântătoare este ca „toţi oamenii să se mântuiască şi la cunoştinţa adevărului să vină" (1 Timotei 2,4). însă nepăsarea omenească, neputinţa sau neştiinţa, provoacă o schimbare (modificare) în voia dumnezeiască. Aceasta îi conduce pe nepricepuţi şi pe cei ce suferă de neştiinţă spre o anumită

neplăcere (supărare) şi descurajare[7]. Pe baza lipsei de greşeală a voii dumnezeieşti, nu este îngăduită nici o supărare sau cârtire sau cedare, ci se impune descoperirea propriei noastre greşeli şi supunerea cu credinţă faţă de Pronia dumnezeiască. Dacă „o iotă sau o cirtă nu va trece" (Matei 5,18) şi dacă „şi perii capului vostru toţi sunt număraţi" (Matei 10,30), ce învinuire este îngăduită în pârutele anormalităţi ale ticăloşiei noastre? Aşa cum descrie Apostolul Pavel: „după ce aţi început în Duh, sfârşiţi acum în trup". Planurile şi hotărârile noastre se mişcă pe temeiul judecăţilor şi concluziilor noastre întrucât noi vedem atât cât ne îngăduie câmpul nostru vizual. Dumnezeu însă, Care mai dinainte Se îngrijeşte de zidirea Sa, nu-Şi va zădărnici hotărârile Sale, ci va schimba modul lucrării stihiilor, al lucrurilor, chiar şi a persoanelor, pentru

ca să se împlinească lucrul cel mai de folos. Faptul de a descoperi care este voia dumnezeiască va depinde de gradul propriei noastre străduinţe pentru căutarea ei, de lepădarea propriei noastre voiri, care este pătimaşă, nedesăvârşită şi părtinitoare, precum şi de sfatul Bisericii: „întreabă pe tatăl tău şi-ţi va da de ştire, întreabă pe bătrâni şi-ţi vor spune” (Deuteronomul 32,7).

Conştiinţa curată şi hotărârea de a ţine cu acribie ceea ce am hotărât şi ceea ce am făgăduit lui Dumnezeu, de vreme ce „nimic nu poate scăpa Celui ce cearcă inimile şi rărunchii” (Psalmi 7,9), ne dă încredinţare

[7] Este vorba de o neplăcere şi o descurajare provocată de făptuirea păcătoasă a omului, care se împotriveşte voii dumnezeieşti.

99

de multe ori despre voia dumnezeiască, dacă în ambele situaţii se apropie de noi mila lui Dumnezeu. De asemenea, prezenţa şi lucrarea fricii dumnezeieşti, compătimirea şi milostenia îi sunt foarte plăcute lui Dumnezeu, Care nu ascunde voia Sa de cei ce pun în lucrare iubirea făptuitoare, care şi Lui însuşi îi este însuşire proprie.

Este bine ca omul să evite să-I ceară lui Dumnezeu să-i descopere voia Sa prin semne sensibile, aşa cum fac anumiţi oameni, pentru că diavolul poate, din pricina acestei trufii a noastre, să ne dea semne mincinoase şi înşelătoare.

12. Care sunt însuşirile omului înţelept (priceput)?

Proprie omului înţelept (priceput) îi este slobozenia faţă de orice simţire iraţională şi de orice dispoziţie şi mişcare pătimaşă. Din acestea se iveşte controlul şi stăpânirea asupra înţelesurilor şi apoi urmează folosirea dreaptă şi fără de greşeală a lucrurilor.

De asemenea, purtarea blândă şi delicată faţă de apropiaţii săi, cugetul smerit, compătimirea, milostivirea, facerea de bine faţă de toţi, statornicia voinţei în hotărârile pe care le ia, în opoziţie cu nestatornicia de dinainte, sunt însuşirile omului înţelept.

Cea mai exactă descriere a caracterului omenesc desăvârşit, sau mai curând a personalităţii, este imitarea întocmai a modelului a Domnului nostru -, deoarece numai El a readus integritatea firii noastre. Aceasta au dovedit în chip netăgăduit tot cei ce sunt

100

„ai lui Hristos”, care au „purtat” cu ajutorul harului chipul Celui „ceresc” şi, potrivit Apostolului Pavel, în aceştia, „ceea ce este muritor a fost înghiţit de viaţă” (2 Corinteni 5,4).

Trebuie ştiut însă, că fără ajutorul harului dumnezeiesc este cu neputinţă ca omul, „căzut” şi „zdrobit”, să regăsească ceea ce a pierdut.

13. De ce uneori harul lui Dumnezeu bate la uşa unor oameni nepăsă tori şi indiferenţi?

Iconomia cea iubitoare de oameni a lui Dumnezeu, Care „voieşte ca toţi oamenii să se mântuiască şi la cunoştinţa adevărului să vină” (1 Timotei 2,4), dă pricini de trezire, ba chiar păzeşte de primejdia care vine din neatenţia şi din purtarea cea rea a omului. Din păcate însă, mulţi nu se înţelepţesc, iar pentru aceştia pedeapsa rămâne neschimbată. Cei mai mulţi însă se folosesc din aceasta şi devin misionari creştini ai iubirii de oameni a lui Dumnezeu şi o propovăduiesc şi altora, care nu o cunosc.

De multe ori unii făcători de rele au încercat să săvârşească fărădelegi şi în locurile afierosite lui Dumnezeu. Însă au fost împiedicaţi de o minune şi, în loc să săvârşească fărădelegea, au fost atraşi spre credinţă. Şi-au schimbat felul de a vieţui, şi ceea ce nu a făcut dreapta judecată şi omenia a reuşit să facă iconomia cea iubitoare de oameni a lui Dumnezeu prin dragoste, în loc de ameninţare.

101

Aceasta se întâmplă uneori şi de la rugăciunile oamenilor îmbunătăţiţi, care se roagă să-i lumineze Dumnezeu pe aceşti făcători de rele, aşa încât să cunoască adevărul; deoarece se află de bunăvoie în înşelare. Alteori se întâmplă aceasta dacă au în cer o rudenie îmbunătăţită, care îl roagă pe Dumnezeu pentru ei, potrivit cuvântului Scripturii; „Fericit cel ce are sămânţa în Sion şi casnici în Ierusalim” (Isaia 31,9). Totuşi, aceasta este lucrarea nemărginitei iubiri de oameni a lui Dumnezeu, care în chip stăruitor provoacă nesimţirea omenească spre trezire şi îndreptare. Este mai bine însă ca omul să se îngrijească el însuşi de îndreptarea sa, decât să aştepte binefaceri nesigure.

14. Ce este simplitatea cea „întru Hristos”?

Este foarte cu anevoie să vorbească cineva despre această virtute sau, mai bine zis, despre acest chip

dumnezeiesc, despre care numai cei ce l-au câştigat şi îl pătimesc pot să ne spună ceva. O, fericită simplitate, veşmântul şi trupul nepătimirii şi al desăvârşirii, locul în care îi este plăcut lui Dumnezeu să Se sălăşluiască!

Despre aceasta a vorbit Domnul nostru şi a căutat-o între oameni, însă nu a găsit-o decât la prunci, la „copiii” care sunt fără răutate şi simpli, iar întrun anume fel ne-a înfricoşat că, dacă nu o vom dobândi în această viaţă, nu vom fi primiţi în împărăţia Sa.

102

Toate însuşirile dragostei, aşa cum le descrie Apostolul Pavel, sunt îmbibate de simplitate. Dar şi omul dinainte de cădere pe aceasta a avut-o ca frământătură în existenţa sa, şi din această pricină lipseau în întregime din el viclenia, interesul personal, oportunismul, aroganţa, aversiunea şi blestemul egoismului.

Cel care caută simplitatea şi voieşte să o cucerească să înceapă să dezrădăcineze cu grăbire şi curaj egoismul cel blestemat şi totodată urzeala interesului personal şi a mulţumirii de sine, întunericul vicleniei şi cele ce se leagă de aceasta, şi să îmbrăţişeze în chip absolut credinţa în Dumnezeu. Acesta (Dumnezeu), la rândul Său, Se va îngriji de noi şi ne va sprijini; ne va dărui, desigur, şi puterea de a învinge ipocrizia, prefăcătoria, formalismul, toate aceste răutăţi dezastruoase, care ne primejduiesc zi de zi.

15. Ce este smerenia?

Răspunsul la această întrebare este mai presus de măsurile şi legile omeneşti. Smerenia nu este pur şi simplu o virtute sau o bunătate, care să aparţină măsurilor şi izbânzilor omeneşti. Este un lucru şi un înţeles mai presus de fire, pe care numai luminarea şi strălucirea harului dumnezeiesc poate să o descrie.

Smerenia este icoana şi chipul însuşirilor dumnezeieşti. în chip drept a fost numită de către cei care au ajuns la îndumnezeire „veşmânt dumnezeiesc” şi „podoabă a dumnezeirii”. Ea este socotită a fi

103

temelia „nemişcării” spre patimi, pecetea celui desăvârşit, locul neschimbabilităţii şi multe altele, care aparţin dumnezeieştii atotdesăvârşiri.

Dintre cele prin care se manifestă măreţia dumnezeiască nu lipseşte buna mireasmă a smereniei şi în chip drept s-a spus că „Dumnezeu celor smeriţi le dă har” (Iacov 4, 6). Zdrobirea firii omeneşti a venit prin intrarea blestemului egoismului, a leprei înaltei cugetări, a bolii şi a morţii uneltite de diavol. Prin urmare, Dumnezeu cu dreptate „celor mândri le stă împotrivă”, iar unde Dumnezeu, Care ţine întregul univers, stă împotrivă, cine ar putea sâ-i facă faţă?

în toate însuşirile dumnezeieşti atotţiitoare coexistă şi împreună-merge chipul smerit, pecetluindu-se legea şi raţiunea nemişcării şi plinătăţii voii dumnezeieşti şi a atotmântuitoarei pronii. Dovada plinătăţii acestui chip dumnezeiesc este ceea ce El însuşi a descoperit, că este Dumnezeu „smerit cu inima”, şi nu numai pe dinafară. Dacă Dumnezeu însuşi mărturiseşte că este „smerit cu inima”, nu înseamnă aceasta că smerenia este caracterul fiecărei persoane raţionale şi, prin urmare, nu este străină de firea noastră, ci ipostasul şi locul vieţii?

Dacă falsificarea faptului de a gândi cineva în chip smerit a zdrobit şi a nimicit minunata şi preastrălucita frumuseţe şi demnitate îngerească, oare nu înseamnă aceasta că smerenia este caracter şi esenţă a firii, iar nu formă exterioară sau făţărnicie?

Aici se dezleagă problema atotcuprinzătoarei apostazii şi a căderii firii omeneşti. Orice cădere sau eşec are drept început şi rădăcină pierderea cugetării smerite. Interesul personal, vieţuirea după

104

propria voie, mulţumirea de sine, independenţa, neascultarea, anarhismul şi altele asemenea ale egoismului reprezintă răsturnarea cugetului smerit, în care se află locul lui Dumnezeu şi al voii dumnezeieşti.

Dacă Dumnezeu descoperă lumii că este în firea Sa smerit, nu rămâne nici un semn de întrebare de ce anume smerenia se impune pentru tămăduirea şi echilibrarea pervertirii universale. Toţi câţi, după părerea mea, îşi simt neputinţa şi eşecul să recurgă grabnic la smerita cugetare şi la făptuirea pentru redobândirea celor ce le-am pierdut şi să nu bată câmpii cu ideologii abstracte şi satanice, care nasc moartea.

Milioanele de atleţi ai martiriului sângeros şi nesângeros din istoria noastră bisericească s-au distins prin smerenie, urmându-L pe preadulcele nostru Mântuitor. Cei ce voiesc să se întoarcă în cetatea cerească, al cărei Ziditor şi Creator este Dumnezeu, să îmbrăţişeze cu statornicie fericita smerită cugetare, care poate să-i transfigureze şi să-i arate moştenitori ai veşniciei.

16. Care sunt cele mai practice moduri de comportare care duc la smerenie?

Este cunoscut faptul că, potrivit legilor şi canoanelor firii, copiii seamănă cu părinţii lor. Aşa şi noi, fiind creştini, de vreme ce am primit numirea aceasta de la rădăcină de la Părintele nostru -, trebuie să dobândim şi caracterul Său. Aşa cum El însuşi ne-a făcut cunoscut, este „blând şi smerit cu inima" (Matei 11,29). Aşadar, oricine neagă caracterul trebuie să-şi nege şi numirea de creştin şi cred că nici un
105
credincios nu va accepta acest lucru. Iată elementul esenţial care ne sileşte să fim smeriţi!

La Sfântul Botez am făgăduit ascultare absolută faţă de voinţa dumnezeiască şi niciodată nu am izbutit să o împlinim. Din această pricină ne aflăm totdeauna vinovaţi şi călcători de poruncă. De câte ori nu ne-am hotărât să îmbrăţişăm pocăinţa şi jertfirea de sine şi niciodată nu le-am pus în lucrare, pentru mica osteneală pe care trebuia să o facem, ci dimpotrivă, am adăugat greşeală peste greşeală, prin înrâurirea mediului pervertit? Pe de altă parte, de câte ori nu am văzut pilde de curăţie ale vieţii creştineşti, care ne erau mustrare şi îndemn spre îndreptare, însă noi iarăşi am rămas nepăsători?

Toate acestea, dar şi conştiinţa, care nu conteneşte să ne mustre, ne conving că ne caracterizează cu adevărat necontenitele călcări de lege şi nimicnicia şi, prin urmare, suntem practic ticăloşiţi şi smeriţi? Puţină luare aminte la vieţuirea noastră ne dovedeşte cât suntem de smeriţi[8] trădători şi grabnici a ne lepăda.

17. Ce este blândeţea şi care este „pământul" pe care îl vor moşteni cei blânzi?

Blândeţea, în calitate de trăsătură distinctivă, este rodul lucrării Duhului Sfânt. Izvorul şi rădăcina ei este smerenia. Este şi aceasta o însuşire dumnezeiască, de vreme ce Domnul nostru „Cel smerit cu

[8] Aici „smeriţi", în sensul „lipsiţi de orice virtute, slabi, nemernici".
106
inima" este în acelaşi timp şi blând, şi de vreme ce înfăţişează mai mult blândeţea decât smerenia. Smerenia este trupul, iar umbra trupului este blândeţea. Niciodată nu s-a auzit ca un om smerit să fie mânios sau ca un mânios să fie smerit.

Dacă cercetăm atotmântuitoarea pronie a lui Dumnezeu pentru zidirile Sale, şi mai cu seamă pentru om, vom constata că modul practic prin care Dumnezeu comunică cu ele este necuprinsa Sa blândeţe, aceea care caracterizează autentica însuşire părintească.

Nu este blândeţea lui Dumnezeu, împreună cu nemişcarea cea de mare cuviinţă a smereniei Sale, cea care continuă părinteasca ocrotire şi pronie, cu toate că noi încălcăm poruncile Lui, îl provocăm şi îl mâniem peste măsură?

Firea şi locul blândeţii este fundamentul persoanei. Pe bună dreptate se spune că Dumnezeu „învăţa-va pe cei blânzi căile Sale" (Psalmi 24,10) şi „fericiţi cei blânzi, că aceia vor moşteni pământul" (Matei 5,5). Oare care este acest pământ, pe care Ziditorul îl făgăduieşte drept zestre celor care şi-au înviat trăsătura lor distinctivă? „Pământul" este locul dumnezeieştilor făgăduinţe; şi ţinutul, în care ele sunt cuprinse, este şi se numeşte „pământul făgăduinţei". Aceste făgăduinţe dumnezeieşti, daruri şi binecuvântări, le-a gătit Dumnezeu „de la facerea lumii". Noi le-am jertfit pe acestea legii prostiei noastre, preferând autonomia şi neascultarea poruncii. Dacă iubirea de oameni a lui Dumnezeu şi Tatăl nu
107
şi-ar fi asumat replâsmuirea noastră, am fi rămas în pieire!

Cunoaştem că Dumnezeu este iubire şi „cel ce rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu şi Dumnezeu rămâne în el" (1 Ioan 4,16). Cum însă va rămâne cineva „în iubire", dacă îi lipseşte blândeţea şi stăpânesc în el cele împotriva ei, care sunt mânia, ura şi răutatea cea aducătoare de întunecime?

Atunci când lipseşte blândeţea dintr-o persoană, stăpâneşte tulburarea, incertitudinea şi tot haosul cuprinzătoarei pervertiri. Sfârşitul acestora este moartea şi iadul, de care păzeşte-ne, Preabunule Stăpâne, pentru negrăita Ta iubire de oameni!

18. Ce este milostenia şi cum se pune în lucrare?

Cum să descriem vasul iubirii, unealta şi mijlocul prin care Dumnezeu Ziditorul comunică cu făpturile Sale? Cum să o descriem pe aceasta, care s-a numit pe ea însăşi fiică a lui Dumnezeu şi iconom al desăvârşitelor bogăţii.

Când Sfântul Ioan cel Milostiv era tânăr, se gândea să pună în lucrare în viaţa sa împreună-pătimirea şi milostenia. Atunci i s-a înfăţişat aceasta atotvirtute şi ca o împărătească plină de har i-a grăit: „Eu sunt cea dintâi fiică a lui Dumnezeu. Pe cel ce mă cinsteşte şi mă iubeşte îl voi duce la Tatăl meu!". Aceasta este milostenia, iar cel ce doreşte cu adevărat legătura şi dimpreună locuirea cu Tatăl ei, Dumnezeu, să se

îngrijească să o dobândească sau, mai degrabă, să o pună în lucrare în toată viaţa sa.
108
Oare nu este aceasta cea care L-a silit pe Dumnezeu să făurească zidirea, pentru ca să-i dăruiască din dumnezeieştile bogăţii ale atotiubirii Sale? Ce uită noimă au sfintele cuvinte ale Scripturii, despre negrăitul şi preabunul Dumnezeu, că „pe însuşi Fiul Său nu L-a cruţat, ci L-a dat morţii pentru noi toţi" i Romani 8,32). Care minte, care limbă, care cugetare ar putea să descrie sau să exprime această faptă? Atât de mare este locul milosteniei pe lângă Dumnezeu, până la a se descoperi că „mila (lui Dumnezeu) biruieşte în faţa judecăţii!" (cf. Iacov 2,13).

Iată, aşadar, mijloc mântuitor şi aducător de câştig! Iată măsură desăvârşită şi de folos! Iată mod şi mijloc al mântuirii, foarte simplu şi totdeauna uşor de realizat, în orice loc, timp şi împrejurare! Nu ne-ar ajunge nici spaţiul, nici timpul, dar nici chiar priceperea, dacă am dori să descriem chipurile şi mijloacele din îndelungata ei istorie, prin care a fost pusă în lucrare această fericită virtute a milosteniei, nu numai în firea noastră cuvântătoare, ci şi în firea necuvântătoare, de vreme ce „dreptul are milă de viaţa dobitoacelor sale" (Pilde 12,10).

O, fericită fiică a împăratului cerurilor, care pe însuşi Părintele tău L-ai silit să Se răstignească pentru cei ce s-au lepădat de El! Cu aceeaşi împreunăpătimire dumnezeiască apropie-te şi de noi, cei învârtoşaţi la inimă, şi împărtăşeşte-ne şi nouă din stihiile firii tale, încât să ne asemănăm ţie după putinţă, de vreme ce nu voieşti moartea noastră!

Aşa cum am menţionat mai sus, milostenia este dragostea făptuitoare şi pusă în lucrare şi, prin urmare,
109
nu poate fi limitată doar la anumite manifestări unilaterale. Una dintre caracteristicile dragostei, aşa cum o descrie Apostolul Pavel, este aceea că „nu le caută pe ale sale", adică este dezinteresată. Prin urmare, trebuie ca şi expresia ei, prin mijlocirea milosteniei, să fie dezinteresată. Calităţile sale sunt în acest chip: „nu se trufeşte, nu se poartă cu necuviinţă, nu gândeşte răul" (1 Corinteni 13, 4-5), ci pe toate „le suferă", pe toate le rabdă, pe toate le iartă, pe toate le ia asupră-şi, precum însuşi Tatăl ei, Dumnezeu.

Aşadar, dacă milostenia este pusă în lucrare cu aceste experienţe şi dispoziţii sufleteşti, devine cel mai uşor mod de a realiza scopul nostru duhovnicesc, acela al însăşi menirii noastre. Dacă vom ţine necontenit modul compătimitor al milosteniei, cum va fi cu putinţă să cădem în înşelarea nedreptăţii, a scârbirii, a răzbunării sau a asupririi aproapelui, în plan material sau moral, de vreme ce aceasta ne înduplecă să fim gata ca „sufletele să ni le punem pentru fraţii noştri" (1 Ioan 3,16).

Milostenia nu se limitează în funcţie de loc sau de timp, ci, în calitate de îndatorire a iubirii făptui toare, se găseşte pretutindeni şi mângâie unde şi când o cer împrejurările. Prin dubla fire a omului, materială şi duhovnicească, milostenia se face „tuturor toate", astfel încât, dacă este cu putinţă, să facă bine cât mai multora, prin dăruirea celor de care e nevoie.

De cele mai multe ori percepţia comună despre milostenie se limitează la nevoile materiale ale oamenilor. însă există şi nevoi duhovniceşti şi nevoi
110
morale, care necesită sprijin şi ajutor. Mângâierea duhovnicească, de la cei ce pot s-o ofere, este o faptă de mare însemnătate, deoarece primejdia este sufletească şi paguba este uriaşă dacă nu este oferită. Nu vom descrie detaliile acestui mod prin care fericita milostenie vine în întâmpinare şi mângâie, deoarece sunt tuturor şi totdeauna cunoscute. Numai îi rugăm pe cei ce sunt răspunzători pentru aceasta să dea întâietate acestei slujiri, astfel încât să vină ÎN întâmpinarea celor mai neplăcute situaţii, care mai cu seamă în vremea noastră se înmulţesc.

Nu este milostenie faptul de a ieşi în întâmpinarea vreunei primejdii a celui ce se află în neştiinţă sau a celui care a căzut în înşelare, atunci când aceste pricini îl îmboldesc spre sinucidere, lucru ce il va costa nu doar prezentul, ci chiar şi veşnicia însăşi, care este scopul şi ţinta persoanei omeneşti?
Dacă întreaga lume nu echivalează cu valoarea unei persoane, cât este de mare lauda celui ce se jertfeşte pentru ca să salveze o victimă a acestei înşelări?

în viaţa marelui nostru Sfânt Nicolae, aflăm o pildă potrivită, care se referă la tema pe care o analizăm. Un om înstărit, tată a trei fete, a sărăcit şi a ajuns într-o stare deznădăjduită. S-a gândit să le trimită pe fete să se desfrâneze, folosindu-le astfel ca mijloace de asigurare a traiului zilnic. Sfântul Nicolae a ajuns la timp, în taină, şi le-a înzestrat pe cele trei fete pentru căsătorie, una după alta, împiedicând astfel dezastrul.

Ce altă lucrare poate fi mai mare şi mai însemnată decât această milostenie?
111

Este cu mult mai de cinste scopul mântuirii sufletului decât cel al milosteniei trupeşti. Nevoile trupeşti, de vreme ce sunt vădite, le văd mulţi şi ci neva va veni în întâmpinare, ajutând într-un fel însă rănile şi pagubele sufleteşti sunt pentru cei mai mulţi necunoscute şi nevăzute.

în istoria Bisericii noastre au existat păstori evlavioşi, părinţi duhovniceşti, mari nevoitori şi păzitori cu scumpătate ai isihiei şi ai nevoinţei, care la glasul milosteniei şi-au abandonat nu numai liniştea personală şi programul, ci, cu jertfire de sine şi cu osteneli pline de primejdie, au şi răpit suflete din pericole mari şi vădite. Mai mult, de multe ori s-au dat pe ei înşişi în schimbul unor oameni, care erau sclavi şi robi pe viaţă, ca să-i izbăvească, întrucât aceia primejduiau să se piardă.

19. De ce oamenii virtuoşi, care sunt prietenii lui Dumnezeu, sunt prigoniţi şi în timp ce sunt prigoniţi se bucură?

Ca nişte următori ai modelului originar, aceştia urmează începătorului şi Căpeteniei lor, care le spune: „în lume necazuri veţi avea” (Ioan 16,33) şi „veţi fi urâţi de toţi pentru numele Meu” (Matei 10,22) şi „dacă M-au prigonit pe Mine, şi pe voi vă vor prigoni” (Ioan 15,20) şi, iarăşi, „voi sunteţi aceia care aţi rămas cu Mine în încercările Mele” (Luca 22,28). Iar în rugăciunea Sa arhierească spune: „Părinte, Eu le-am dat lor cuvântul Tău şi lumea i-a urât pe ei” (Ioan 17,14).
112

Din toate acestea se poate înţelege faptul că această cale „care duce la viaţă” este „îngustă şi cu necazuri şi puţini sunt cei care o află pe ea” (Matei 7,14). Nu numai că iubitorii de Dumnezeu nu resping ocările, ci se şi bucură, de vreme ce sunt fericiţi în calitate de atleţi şi eroi şi moştenitori ai împărăţiei Tatălui lor. „Fericiţi veţi fi când vă vor ocărî şi vă vor prigoni şi vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, minţind din pricina Mea” (Matei 5,11).

în esenţă, întreaga lume este prigonită şi nedreptăţită, dar nu se bucură, ci mai degrabă se îndurerează, plânge şi se jeleşte. Bucuria şi mângâierea în dureri şi în nedreptate nu este provocată de natura ispitelor şi încercărilor, ci de harul lui Dumnezeu, care îi mângâie pe cei „osteniţi şi împovăraţi”, pentru supunerea lor faţă de voia dumnezeiască, nu numai în prezent, ci şi în veşnicie. „Bucuraţi-vă şi vă veseliţi, că plata voastră multă este în ceruri” (Matei 5,12).

20. Ce sunt „schimbările” în viaţa duhovnicească?

Vecin rău şi viclean, mai cu seamă pentru cei neîntăriţi şi pentru cei ce încep să se nevoiască, sunt schimbările sau prefacerile firii. Ele seamănă cu condiţiile climaterice, care se schimbă sau se transformă. Acestea nu sunt permanente, ci trecătoare. De aceea nu trebuie să ne înfricoşeze, încât să schimbe cursul vieţii noastre duhovniceşti. în acest sens avem pilda marinarilor. Ei nu încetează să călătorească pentru că marea devine primejdioasă în momentul
113
furtunii. Leagă puţin timp corabia la ţărm şi aşteaptă. După aceea îşi continuă călătoria fără să mai fie preocupaţi de furtună.

După cădere, suntem condamnaţi pe viaţă la a avea astfel de schimbări: odată cu primul păcat, omul şi-a pierdut personalitatea, a devenit victima influenţelor şi este supus schimbărilor. Niciodată el nu rămâne stabil pe o poziţie, o simţire sau o opinie. Asupra caracterului omului se exercită influenţe din partea cuvintelor, gândurilor, lucrurilor, persoanelor, dietei, climei şi, în general, din partea a tot ce i se întâmplă. Adăugaţi la acestea şi uneltirea drăcească, cea care afectează stabilitatea simţirilor. Tot acest labirint al schimbărilor stinge zelul şi toceşte râvna. Schimbările trebuie tratate cu dispreţ; de asemenea, este nevoie de credinţă fierbinte în Pronia dumnezeiască, râvnă după Dumnezeu şi sfatul celor cercaţi. Cunoscând diavolul că forţa noastră motrice este râvna dumnezeiască şi mărinimia, se întoarce împotriva acestora pentru ca să ne dezarmeze şi să ne descurajeze.

Există şi schimbări pe care le provoacă greşelile noastre personale de câte ori încălcăm poruncile şi suntem lipsiţi de harul dumnezeiesc, pe care l-am întristat prin vinovăţia noastră. Pentru aceste schimbări este nevoie de pocăinţă şi de smerenie pentru ca să se vindece. Este nevoie de curaj şi de atenţie iar nu de frică pentru ca să nu se întrerupă strădania cea demnă de laudă şi râvna nevoitorilor.

Mai multe pe această temă puteţi vedea în cărţile noastre: învăţături din Athos şi Asceza, maica sfinţeniei.

CĂSĂTORIA ŞI FAMILIA

1. Care este înţelesul tainei căsătoriei?

„Taina aceasta mare este; iar eu zic în Hristos şi în Biserică” (Efeseni 5,32). în această frază Apostolul Pavel pune în paralel relaţia dintre bărbat şi femeie, care există în căsătorie, cu relaţia dintre Hristos şi Biserică. Aşa cum Domnul nostru, în calitate de cap, S-a unit pe Sine cu Biserica şi formează un singur trup — chiar dacă cea din urmă este formată din multe mădulare -, aşa şi în căsătorie, unirea legală a celor două părţi: bărbatul şi femeia, formează o unitate; o singură fire, aşa cum a fost ea alcătuită la începutul zidirii.

Omul a fost creat „după asemănarea” Sfintei Treimi. Dumnezeu, chiar dacă este unul în fire sau fiinţă, este şi o treime de persoane sau ipostasuri. între persoane există o comuniune de iubire. Dumnezeu însuşi după zidirea omului mărturiseşte: „Nu este bine să fie omul singur” (Facerea 2,18). Din coasta trupului lui Adam Dumnezeu ia o parte din aceeaşi substanţă şi de aceeaşi fire şi făureşte ceea ce lipsea. Conform cu planul creaţiei, mulţimea avea să ia locul monadei; firea omenească avea să devină

115

„multiipostatică”, adică cu multe ipostasuri sau persoane.

Aşa cum cuvântul „Biserică” se află la numărul singular şi cu toate acestea cuprinde o mulţime de membri, la fel şi cuvântul „om” chiar dacă este la numărul singular cuprinde stihia comuniunii mai multora. Hristos în calitate de cap este unit cu trupul Bisericii şi formează o unitate. Bărbatul, în calitate de cap al femeii, este unit într-un singur trup cu ea şi „astfel nu mai sunt doi”, ci „vor fi amândoi un singur trup” (Matei 19,5-6). în această unitate, care nu este una a firii, se ascunde taina.

2. Cum se va realiza această unitate?

I. Atenţie în privinţa alegerii

Aşa cum în viaţa noastră comunitară abia după încercare şi experienţă ne alegem ceea ce ne este de folos şi suntem atenţi să nu fim furaţi de evenimente şi să ne înşelăm, la fel şi în foarte serioasa şi neschimbabila taină a căsătoriei se impune atenţia potrivită.

Nici demnităţile, nici bogăţia, nici visurile fanteziste, nici provocarea înfăţişării chipului nu trebuie să ne ademenească în alegerea tovarăşului de viaţă, dacă dintru început nu există o dovadă pentru înţelegere, pentru aceeaşi cugetare şi primire a hotarelor şi canoanelor curatei însoţiri. Ambii viitori miri trebuie să creadă în valoarea paternităţii şi a maternităţii, graţie cărora şi noi existăm. Dacă părinţii noştri ar fi fost indiferenţi în privinţa naşterii de prunci, oare am mai fi existat noi astăzi?

116

II. „Iubiţi-vă unul pe celălalt.”

Mijlocul unirii mai multora întru unul este dragostea, care şi aceasta, în calitate de taină, este aproape de negrăit. Iubirea este însuşi Dumnezeu. „Dumnezeu dragoste este” (1 Ioan 4,8). Dumnezeu nu are dragostea ca pe o simplă trăsătură distinctivă. Este dragostea în fiinţă, care „nu caută ale sale”, „nu gândeşte răul”, „nu se poartă cu necuviinţă”, pe toate le leagă între ele şi le proniază, „pe toate le acoperă” şi cu dreptate niciodată nu se micşorează sau se face nelucrătoare, sau se pierde, sau slăbeşte.

Legea se desăvârşeşte prin „iubeşte-l pe aproapele tău ca pe tine însuţi”. De aceea Sfânta Scriptură rânduieşte: „Dacă va cădea un om în vreo greşeală, voi, cei duhovniceşti (adică purtătorii iubirii), îndreptaţi-l pe unul ca acesta cu duhul blândeţii” (Galateni 6,1) şi „purtaţi-vă sarcinile unii altora şi aşa veţi împlini legea lui Hristos” (Galateni 6,2). Dacă voim să umblăm „vrednici de chemarea noastră” să izbutim să realizăm iubirea cu cuget smerit şi blândeţe, „unul altuia dându-ne întâietate” cu dragoste. „Fiţi buni între voi şi milostivi, iertând unul altuia” (Efeseni 4,32), supunându-vă între voi cu frică de Dumnezeu.

Interesul personal, cea mai gravă consecinţă a căderii noastre, numai iubirea poate să-l zdrobească şi să-l prefacă în faptă dezinteresată. „Nimeni să nu caute ale sale, ci fiecare pe ale aproapelui” (1 Corinteni 10,24), „toate ale voastre cu dragoste să se facă” (1 Corinteni 16,14), şi cel mai important dintre toate: „vă poruncesc să vă iubiţi unul pe altul” (Ioan 15,17).

117

Iubirea aceasta este canonul şi legea necesară a vieţii, a unităţii, a armoniei, care sfârşeşte în Dumnezeu şi se face precum este Dumnezeu, nemuritoare şi veşnică.

Prin mijlocirea ei reuşim să dobândim armonia căsătoriei din această viaţă până în veşnicie, de vreme

ce Dumnezeu, atotiubirea, descoperă că „Eu sunt viu şi voi veţi fi vii” (Ioan 14,19) şi „unde sunt Eu, acolo va fi şi slujitorul Meu” (Ioan 12,26). Cine este slujitorul Său decât slujitorul iubirii, care nu numai că slujeşte în chip dezinteresat, ci şi însuşi sufletul său este gata să şi-l pună, dacă nevoia o cere, pentru viaţa altora?

Nu stau în picioare pretextele aşa-zisei particularităţi a caracterelor, sau a obişnuinţelor şi a influenţei mediului social, nici aceea a eredităţii. Pogorământul întrupării lui Dumnezeu Cuvântul, a Domnului nostru, a replăsmuit şi a transfigurat întreaga noastră pervertire de după cădere şi ne-a dăruit puterea de a călca „peste şerpi şi peste scorpii, şi peste toată puterea vrăjmaşului” (Luca 10,19). „Toate le pot întru Hristos, Cel care mă întăreşte” (Filipeni 4,13). Aceasta o mărturisesc robii lui Dumnezeu cărora li s-a făcut dreptate şi au depăşit legea stricăciunii şi a pervertirii.

III. „Bărbaţilor, iubiţi pe femeile voastre.”

în căsătorie iubirea se impune şi pentru încă un motiv, să zicem mai bine datorită unei anumite particularităţi. Este vorba de firea femeii, care este creaţia şi rodul iubirii (ea a fost creată din coasta lui Adam,

care se afla în partea de lângă inimă) şi, prin urmare, nu se află în starea ei firească atunci când e lipsită de iubire. Ea însăşi izvorăşte iubire prin mijlocirea maternităţii ei şi cu dreptate cere să fie iubită, de vreme ce ea însăşi, potrivit firii şi locului ei, iubeşte.

Istoria şi realitatea lucrurilor mărturisesc că dacă soţii voiesc să reuşească a trăi în armonie şi normalitate, trebuie să existe în permanenţă între ei iubirea. Mai cu seamă însă a bărbatului faţă de femeia lui. întocmai aceasta a făcut şi Hristos faţă de Biserica Sa. S-a dat pe Sine însuşi pentru ca să o aşeze întru slavă.

Sfântul Ioan Gură de Aur, acest mare ierarh al Bisericii, îl cheamă pe bărbat să nu obosească în a-i arăta soţiei sale că o iubeşte şi că toată voia şi strădania sa sunt ca ea să fie fericită.

Din păcate, acest lucru lipseşte foarte mult astăzi, iar rezultatele sunt deznădăjduitoare. însemnătatea şi firea căsătoriei s-a falsificat din pricina influenţei amestecului promovat de civilizaţia occidentală, care nu a respectat nimic din persoana omenească şi din valorile duhovniceşti şi morale, pe care cu jertfire de sine le-au ţinut înaintaşii noştri.

întrucât înmulţirea oamenilor se face prin căsătoria legitimă, vrăjmaşul neîmpăcat al omului, diavolul, se osârduieşte cu turbare să destrame moravurile şi să distrugă legătura dragostei şi a unităţii. Chestiunea atât de serioasă a căsătoriei nu trebuie să fie neglijată prin falsificările unei vieţi vinovate şi anormale, pentru ca să nu auzim şi noi, precum vechii apostaţi ai valorilor morale, pe care Dumnezeu

i-a afurisit: „Nu va rămâne Duhul Meu pururi în oamenii aceştia, pentru că sunt numai trup” (Facerea 6,3). Şi a pricinuit potopul pentru ca să pedepsească apostazia.

Soţul, pentru a izbândi cu uşurinţă acest rol, ar trebui să se poarte cu soţia lui — potrivit cu împrejurările o dată ca tată, altă dată ca frate, altă dată ca prieten şi totdeauna ca bărbat al ei. Dacă va face aceasta, va reuşi să sădească netulburare şi armonie în sufletul soţiei, care, deşi în multe puncte are mai multă mărinimie şi se poartă cu jertfire de sine, în anumite împrejurări se descurajează şi slăbeşte cu sufletul.

Manifestarea iubirii soţului faţă de femeia sa nu este exagerare, nici făţărnicie, pentru că numai în căsătoria legitimă se poate manifesta dragostea curată şi adevărată, atâta timp cât „cei doi vor fi un singur trup”. Nici o altă manifestare de tandreţe şi de simpatie nu se poate confrunta cu realitatea „vor fi cei doi un singur trup”, a căsătoriei legiuite de la care provine însămânţarea vieţii omeneşti. De altfel, şi descrierea părţii femeieşti, care este şi partea mai slabă, reclamă completarea ei practică prin iubirea bărbătească, iar acesta este şi motivul geloziei care prisoseşte în femeie. Cel mai bun mod de îmblânzire a geloziei femeieşti este practic manifestarea curată şi cu fapta a dragostei soţului faţă de femeia sa.

în pervertirea generală, care a stăpânit din pricina apostaziei de la Dumnezeu, „este cu neputinţă să nu vină smintelile” (Luca 17,1). Este nevoie de multă atenţie şi de ţinere a legăturii căsătoriei. Să

nu se ia în seamă smintelile din care izvorăsc neînţelegerile sau interpretările greşite. Îl sfătuim în special pe bărbat, în calitatea sa de cap, să nu trădeze iubirea şi legătura cu soţia sa, pentru că diavolul şi uneltele sale nu vor înceta niciodată să poarte război ca să rănească rădăcina vieţii.

O pildă de adevărată mângâiere şi sprijin pe care ne-au dat-o bătrânii noştri sfătuitori pentru ambele

părţi în momentele dificile este: „Nu uitaţi niciodată prima săptămână a căsătoriei voastre". Sunteţi amândoi aceiaşi ca şi atunci. Nimic nu vă desparte.

Le reamintim bărbaţilor spusa: „Trăiţi înţelepţeşte cu femeile voastre, ca fiind făpturi mai slabe" (1 Petru 3,7). Aceasta înseamnă că abaterea soţiei de la cale se vindecă cu dragoste şi tandreţe, mai curând decât prin ceartă şi mânie. Să nu-i faci observaţie soţiei tale în cazul în care a greşit, mai cu seamă în momentele ispitei şi ale presiunii maxime. să pui în lucrare cuvintele lui David: „Iar eu ca un surd nu auzeam şi ca un mut ce nu-şi deschide gura sa" (Psalmi 37,13). într-un alt moment, când sunteţi numai voi, departe de copii, dacă ei există, ia-o cu tandreţe pe soţia ta în braţe şi spune-i: „Iubita mea, nu ştii cât de mult te iubesc? Eu voiesc ca tu să fii o doamnă cu demnitate. Ceea ce ai făcut nu-ţi face cinste". Numai atunci va accepta că a greşit şi-şi va cere în mod conştient iertare. Acestea sunt roadele experienţei. Dacă o vei mustra în momentul greşelii sau al pagubei, se va încăpăţâna, va răspunde împotrivă, se va posomorî, va invoca pretexte şi va spune minciuni! înţelepciunea prinde doar dacă este folosit medicamentul iubirii.
121

Din puţina noastră cercetare, din cele pe care le-am auzit şi le-am văzut, tragem concluzia că cea mai mare responsabilitate pentru orice fel de rău care se întâmplă în căsătorii o au bărbaţii, pentru că nu le arată dragoste soţiilor lor. Ei iubesc din păcate femeile, dar nu pe ale lor. Aceasta este rădăcina răului. Atunci începe să încolţească gelozia şi suspiciunea împreună cu consecinţele binecunoscute mai cu seamă când şi cei din jur pretind că ceva pare să se întâmple!

Spusa scripturistică: „iertaţi şi vi se va ierta vouă" şi „unii altora daţi-vă întâietate întru milostivirea lui Iisus Hristos", trebuie să stăpânească în chip necesar ca să existe normalitate în familie. Multe greşeli şi cruzime au bărbaţii. în mod obişnuit au foarte multă neatenţie şi cedează în problemele morale, care în vremurile noastre au întrecut măsura. Dacă ceva asemănător i se întâmplă femeii, atunci securea certării şi a răzbunării va cădea cu greutate asupra ei.

Iubirea faţă de soţie este în ceea ce-l priveşte pe bărbat şi dreptate, deoarece singura persoană care practic şi nedespărţit va rămâne alături de el este soţia sa, de vreme ce toate persoanele din mediul său vor dispărea, în timp ce căsătoria soţilor evlavioşi continuă şi în veşnicie.

IV. „Creşteţi şi vă înmulţiţi."

Căsătoria cinstită este temeiul armoniei, al păcii, al fericirii după putinţă, însă cel mai important dintre toate este temeiul creării oamenilor, cea mai
122
înaltă demnitate care există în lumile zidite de Dumnezeu, de vreme ce Domnul nostru descoperă că nu este vrednică întreaga lume pentru un singur om. Această foarte înaltă demnitate, pe care dumnezeiasca atotbunătate a dăruit-o celor doi soţi, ca să nască oameni, care au posibilitatea de a dobândi înrudirea cu Dumnezeu şi să se facă moştenitori ai lui Dumnezeu Tatăl şi împreună moştenitori ai Fiului Aceluia nu poate fi descrisă. Această măreaţă demnitate care produce nu sori, stele sau galaxii sisteme solare, ci o formă după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, o produce buna-cuviinţă şi armonia căsătoriei; şi astfel omul devine împreună-lucrător al vieţii veşnice, mulţumită lui Dumnezeu.

Mijlocul necesar al acestei biruinţe este dragostea curată şi adevărată a soţilor, în principal în greutăţile vieţii, atâta timp cât neadormitul nostru vrăjmaş ne războieşte. întrucât însă capul femeii este bărbatul, el trebuie să aibă grijă pentru neîntrerupta iubire care îi va lega împreună. Apostolul Pavel sfătuieşte: „Bărbatul să-i dea femeii iubirea datorată, asemenea şi femeia bărbatului" (1 Corinteni 7,3). Făcând apoi tâlcuirea acestei taine foarte adânci, spune: „Femeia nu este stăpână pe trupul său, ci bărbatul; asemenea nici bărbatul nu este stăpân pe trupul său, ci femeia" (1 Corinteni 7,4). Şi adaugă cuvintele iconomiei ca să nu pătrundă în viaţa lor lipsurile sau exagerările. Spune, aşadar, soţilor: „Să nu vă lipsiţi unul de altul, decât cu bună învoială pentru un timp, ca să vă îndeletniciţi cu postul şi cu rugăciunea, şi iarăşi să fiţi împreună, ca să nu vă
123
ispitească satana" (1 Corinteni 7,5). Acest „cu bună învoială", pe care îl accentuează Apostolul Pavel, are o adâncă însemnătate pentru că „fără bună învoială" se naşte suspiciunea răutăţii diavoleşti, dar este avut în vedere şi mediul comunitar, care întotdeauna naşte ispite.

Pentru stabilitatea şi statornicia căsătoriei Apostolul Pavel scrie: „Poruncesc, nu eu, ci Domnul: Femeia să nu se despartă de bărbat! [...] Tot aşa bărbatul să nu-şi lase femeia" (1 Corinteni 7,10-11). în alt loc,

adresându-se bărbatului, spune: „Te-ai legat cu femeie? Nu căuta dezlegare. Te-ai dezlegat de femeie? Nu căuta femeie” (1 Corinteni 7,27).

V. Legea înrâuririi

Există şi o cauză foarte serioasă care decurge din iubirea şi unirea conjugală făptuitoare în acord cu legea înrâuririi. Dacă soţii cei credincioşi pun în lucrare legea iubirii dintre ei, atunci lucrarea mai presus de fire a iubirii, care este dumnezeiască şi făcătoare de viaţă, înrâureşte organic (de la concepţie, sarcină şi naştere) plăsmuirea caracterului integru şi corect al copilului. Astfel, practic şi cu adevărat copilul dobândeşte caracterul şi personalitatea care cuprinde „după chipul şi asemănarea” cea dintâi a Ziditorului ipostasului omenesc.

Dacă soţii, cu credinţă şi cu atenţie, pun în lucrare în viaţa lor porunca iubirii dumnezeieşti, roadele vor fi vădite în armonia şi pacea vieţii familiale, precum şi în caracterul copiilor care se vor naşte, pentru că nu vor fi numai naşteri şi roade ale trupului.

ci şi ale duhului, atâta timp cât „ce este născut din duh, duh este” (Ioan 3,6).

VI. Nu primiţi intervenţiile (amestecurile).

Iubirea cea adevărată şi neschimbătoare, care ne este poruncită de Dumnezeu, poate să fie pusă în lucrare şi să aducă roade. Toate cele din jurul nostru sunt curgătoare, nestatornice şi se mişcă continuu. Ce anume rămâne neschimbat în societate, în înrudirile şi în colaborările dintre oameni? Numai în căsătoria legiuită stăpâneşte dragostea curată şi dezinteresată, deoarece, potrivit poruncii dumnezeieşti, „ceea ce Dumnezeu a unit, nimeni nu trebuie să despartă”.

Unitatea celor doi soţi a fost consacrată de la începutul zidirii. Nu există greşeli în creaţie, de vreme ce Sfânta Scriptură mărturiseşte că „şi a privit Dumnezeu toate câte au făcut şi, iată, erau bune foarte”. Dumnezeu a prevăzut căderea omului şi modul înmulţirii lui şi de aceea a impus unitatea celor doi întru unul, pentru ca să fie ţinut ipostasul vieţii prin iubire. Acel „iar femeia bărbatului de la Domnul se rânduieşte” (Pilde 19,14) se referă la credincioşi, în care este pusă în lucrare voia Lui. în Vechiul Testament Dumnezeu i-a condus pe credincioşii Săi slujitori la unitatea adevăratei căsătorii şi le-a prezentat-o ca model, în cea mai de jos lipsă de învăţătură şi neştiinţă care domnea în vremurile de atunci.

Oriunde există iubire înlăuntrul căsătoriei, nici un fel de pericol (zguduiturâ) nu va putea să o influenţeze, nici chiar socrii! Am silit, dacă ni se permite

expresia, pe unii soţi ideali la o vârstă matură sa ne lămurească din propria lor experienţă care este elementul necesar al căsătoriei şi nu ne-au ascuns că este dragostea. Doamne de bun neam ne-au descoperit, de asemenea, că: „Pe noi, ca femei, nimic alt ceva nu ne linişteşte şi nu ne aduce pacea, decât simţirea că soţul nostru ne iubeşte cu adevărat, numai pe noi. Din păcate, ca femei suntem suspicioase, influenţate fiind de mediu”.

Este nevoie de atenţie în faţa înrâuririi, ca să nu spun impunerii, părinţilor şi a mediului, de unde şi socrii au primit un nume rău. După căsătorie, îi sfătuim pe bărbaţi şi pe femei să înlăture amestecurile părinţilor sau influenţa oricăror altora, care este por nită spre distrugere.

După ce am primit plângerile soţilor şi neînţelegerile lor, făcând un oarecare pogorământ, le-am explicat însemnătatea şi înţelesul acestei mari taine şi i-am convins să reconsidere relaţiile lor prin prisma vieţii conjugale „după Hristos”. S-au convins de aceasta, cel puţin cei pe care i-am ascultat, care nu au fost puţini. De atunci trăiesc, după cum ei înşişi ne povestesc, plinătatea armoniei şi a păcii în familie, iar în ei înşişi foarte înalta taină a unităţii dintre ei. Ei mărturisesc că s-a întors în ei simţirea primelor luni ale căsătoriei lor, deşi cei mai mulţi dintre dânşii sunt la o vârstă înaintată, în timpul căreia pornirile fireşti se află într-un moment de stingere se ofilesc. Această constatare o întâlnim frecvent, chiar şi la aceia care au trecut prin ispite şi furtuni în viaţa lor atunci când au restabilit legătura „în Hristos” a vieţii lor conjugale, care se tulburase.

în această unire şi iubire am întâlnit însuşiri suprafireşti, roade ale harului dumnezeiesc, care ne-au uimit. în curăţia iubirii conjugale am văzut intervenţia harului şi ne-am minunat de puterea şi lucrarea iubirii adevărate. între cei doi soţi căsătoriţi după lege se creează o lucrare suprafirească, astfel încât să presimtă simţirile unul celuilalt, chiar ŞI când se află la distanţe mari. O dovadă şi o mărturie că „sunt doi”, însă un

singur suflet şi un singur trup.

Aceasta este însuşirea şi lucrarea harului care înrâureşte tocmai acolo unde întâlneşte adevărata iubire a soţilor, care au învăţat să trăiască unul pentru altul.

Din această pricină rugăm şi stăruim ca comunitatea creştină să se întoarcă la temeiurile sfintei Tradiţii, de unde harul dumnezeiesc ne va îndruma şi ne va arăta vrednici menirii noastre. Ne vom bucura astfel de o societate sănătoasă, de o Biserică vie, de o vieţuire cerească, pentru că toate apar din căsătoria reuşită, din familia unită desăvârşit. în special însă din mamele vrednice şi eroine, care vor naşte eroii Bisericii, ai societăţii, ai statului şi, de ce nu, ai economiei, atunci când se va ivi împărăţia lui Dumnezeu pe pământ.

3. „Bărbatul este cap al femeii", spune Apostolul Pavel. Ce înţeles are această frază?

Egalitatea în general, precum şi egalitatea în drepturi a bărbatului şi a femeii în căsătorie este absolută. în faţa lui Dumnezeu toţi oamenii sunt egali. „Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este rob, nici liber;
127
nu mai este parte bărbătească şi parte femeiască, pentru că voi toţi una sunteţi în Hristos Iisus" (Galateni 3,28). Bărbatul şi femeia au aceeaşi fire omenească. Diferenţa există „în însuşirea cea după trup".

Priveşte cum prooroceşte, în calitate de existenţă zidită de Dumnezeu, plină de luminare dumnezeiască, protopărintele Adam, atunci când dă ochii cu femeia, care a fost zidită din coasta sa: „Iată, aceasta-i os din oasele mele şi carne din carnea mea". „Trebuie să se numească femeie pentru că este luată din bărbatul său." „L-ai văzut pe Adam învrednicit a fi părtaş comuniunii cu Duhul Sfânt şi cu harul? Ai văzut cuvântul său minunat, adeverit după generaţii până la sfârşitul lumii?" (Severian Kavalas)

Şi, făcându-şi vădită harisma sa proorocească, Adam spune că „pentru aceasta" (adică femeia) va lăsa bărbatul pe tatăl său şi pe mama sa şi „vor fi cei doi un singur trup". Este vădit că Adam proroceşte, întrucât el nu a avut părinţi. „De vreme ce sunt oameni, aşadar, nu par să aibă altă fire femeia şi altă fire bărbatul; ei au aceeaşi fire şi, prin urmare, aceeaşi virtute" (Clement Alexandrinul).

Într-adevăr, în Sfânta Scriptură întâlnim o întâietate a bărbatului, precum în pasajul de la 1 Corinteni 11,1 şi în continuare. Acolo se spune că „bărbatul este capul femeii", „şi pentru că nu a fost zidit bărbatul pentru femeie, ci femeia pentru bărbat", însă întâietatea bărbatului nu înseamnă supremaţie faţă de femeie. Are întâietate mai cu seamă în privinţa îndatoririlor decât în privinţa drepturilor. Voia lui Dumnezeu este supunerea reciprocă a soţilor:
128
„supuneţi-vă unul altuia în frica lui Hristos". Bărbatul trebuie să-şi iubească şi să-şi îngrijească femeia sa, precum şi Hristos Biserica. Chiar dacă este Domn, nu o asupreşte, nu o înrobeşte, ci se jertfeşte pe Sine pentru ea „ca s-o sfinţească" (Efeseni 5,26). întâietatea bărbatului în căsătorie se manifestă ca îndatorire a iubirii, a slujirii şi a jertfei de dragul femeii sale.

Superioritatea firească a bărbatului în Sfânta Scriptură constituie expresia voii lui Dumnezeu. Negarea acestei întâietăţi se consideră negare a voii dumnezeieşti, iar acest lucru este combătut de Apostolul Pavel în Epistola I către Corinteni 11,2-16. însă superioritatea firească a bărbatului este de la sine înţeleasă pentru el? Bărbatul nu este, ci are datoria de a deveni ceea ce voieşte Dumnezeu, cap al femeii adică. Aceasta înseamnă că trebuie să se poarte faţă de femeia sa aşa cum voieşte Dumnezeu.

Dacă femeia, în cadrul căsătoriei, consideră slujirea ei către bărbat ca robie, atunci va voi să se elibereze şi să se arate mai presus decât el. Dacă bărbatul consideră iubirea femeii sale ca neputinţă şi dependenţă, atunci face abuz şi o asupreşte. însă aici vorbim despre o stare de decădere.

4. Ce spune Sfântul Ioan Gură de Aur despre manifestarea iubirii bărbatului faţa de femeia sa?

Vom nota câteva din sfaturile Sfântului Ioan Gură de Aur:

„Să-i spui cuvinte de dragoste:... Eu, dintre toate lucrurile, mai mult cinstesc iubirea ta şi nimic nu-mi
129
este atât de chinuitor şi neplăcut pe cât a mă afla undeva departe de tine. Şi dacă ar trebui să le pierd pe toate, şi dacă aş fi în cele mai mari primejdii, orice lucru aş păţi, toate le pot suferi şi purta câtă vreme tu îmi eşti bine. Şi copiii atunci îmi sunt doriţi, când tu ne arăţi dragoste... Poate că ea îţi va spune cândva: Niciodată până acum nu am cheltuit din ale tale, le am încă pe ale mele, pe care mi le-au dăruit părinţii mei. Atunci tu să-i spui: Ce spui, buna mea soţie? Tu le ai încă pe ale tale? Care cuvânt poate să fie mai urât decât acesta? Nu mai ai trup care să fie al tău şi ai bani? Nu mai suntem două trupuri după nuntă, ci am devenit unul. Nu avem două averi, ci una. Toate sunt ale tale şi eu sunt al tău, fata mea. Aceasta mă

sfătuieşte Apostolul Pavel spunând că bărbatul nu este stăpân pe trupul său, ci femeia. Şi dacă eu nu am stăpânire asupra trupului meu, ci tu, cu cât mai mult banii sunt ai tăi Niciodată să nu-i vorbeşti într-un mod banal, ci cu prietenie, cu respect şi multă dragoste. Să o preţuieşti şi nu se va afla în ea nevoia de a căuta preţuire de la alţii... să o cinsteşti mai mult decât orice şi oricine, pentru toate, pentru frumuseţe, pentru înţelepciunea ei, şi să o lauzi. să faci vădit faptul că îţi place compania ei şi că preferi să rămâi acasă, ca să fii împreună cu ea, decât să ieşi în piaţă[9]. Dintre toţi prietenii să o preferi pe ea, iar pe copiii pe care ţi i-a dăruit tot din pricina ei sâ-i iubeşti."

[9] în piaţa numită „agora", locul unde se întâlneau mai ales bărbaţii pentru discuţii politice şi filosofice.

130

5. O povestire adevărată.

O pildă vie de soţ autentic.

Am întâlnit în viaţă o pildă de soţ adevărat şi autentic, care m-a cutremurat. A trăit aici, prin părţile noastre, un domn adevărat, care în firea sa purta întreaga desăvârşire omenească, cu ajutorul harului lui Hristos. La vârsta de treizeci de ani a socotit că este pregătit să facă pasul spre căsătorie. Ca un adevărat creştin, a stăruit cu multă rugăciune şi cerere la Domnul nostru să-l lumineze şi să-l ajute în scopul său. Şi-a întors cugetarea spre cuvintele Scripturii: „femeia bărbatului de la Domnul se rânduieşte" (Pilde 19,14).

S-a hotărât, aşadar, să se însoare. Era încredinţat că persoana care i-a fost peţită fusese trimisă de Dumnezeu, S-a făcut cu multă evlavie nunta, de vreme ce au fost ţinute toate rânduielile noastre creştineşti. Chiar dacă soţia sa era mai tânără decât el cu zece ani, nu a ţinut seama de aceasta, având credinţă statornică în pronia dumnezeiască. Deseori se purta cu ea ca şi cum ar fi fost fata lui. Plină de viaţă, ea făcea şi mici greşeli, însă pe el niciodată nu-l preocupau acestea, căci era copleşit de iubire.

Pentru că avea afaceri însemnate în străinătate, îndatoririle obşteşti l-au obligat să se mute acolo. Cu rugăciune şi crezând totdeauna în atotmântuitoarea pronie a lui Dumnezeu, şi-a luat soţia împreună cu el. însă după puţină vreme tânăra soţie a început să fie nemulţumită. Bănuia că soţul ei a luat-o împreună cu el ca s-o despartă de mediul ei. El a încercat atunci să o liniştească, dar n-a reuşit. Şi soţia a plecat, întorcându-se singură în Grecia.

131

A voit mai apoi să trăiască libertatea, potrivit patimilor şi obişnuinţelor pe care le deprinsese. Unii oameni „de meserie" au sfătuit-o spre cele rele şi a ajuns să lucreze într-un cazinou ca femeie uşoară.

Soţul, desăvârşit şi mărturisitor, nu a încetat să se roage şi să se nelinişteascâ duhovniceşte pentru ea în fiecare zi. Rugăciune sa, sau mai curând strigătul său către Dumnezeu era totdeauna acelaşi: „Doamne al meu, voi stărui să te silesc pentru soţia mea. Sfânta Ta învăţătură că «femeia bărbatului de la Domnul se rânduieşte» nu se va stinge niciodată din fiinţa mea. Ascultă rugăciunea mea, cererea mea, mijlocirea mea. Ce dacă, Doamne al meu, a căzut în înşelare o tânără copilă? Eu mă rog pentru ea şi nu voi înceta să plâng «în faţa Ta ziua şi noaptea». O voiesc pe soţia mea. Eu, Doamne al meu, o iert. Tu nu o vei ierta? Nu o vei tămădui? Pentru ce, Atotbunule Stăpâne, «negrăita» Ta golire chenoză? Nu ai ieşit căutându-l pe cel «pierdut», pe cel «rătăcit», pe cel bolnav? Mărturisesc în faţa bunătăţii Tale că nu voi înceta să Te necăjesc, dacă nu îmi dai înapoi soţia legiuită".

A continuat acest erou timp de doi ani să se roage, să plângă, silind milostivirea preadulcelui nostru Mântuitor Iisus Hristos. în acest timp aî stăruinţei sale harul a lucrat. A trezit-o pe fată din căderea şi pierzania ei şi a făcut-o să mărturisească cu suspine: „Dumnezeu trebuie să facă acum alt iad, pentru că acesta care există este prea mic pentru mine!". Cu sfială, fără curaj, s-a hotărât să-i scrie o scrisoare soţului care plângea: „Nu îndrăznesc să te numesc soţ, nu am dreptul; însă, dacă mă întorc, mă vei

132

primi fie şi ca pe o slujnică?". Numaidecât ce acesta a primit scrisoarea, s-a şi înseninat şi a fost încredinţat că a sosit momentul sfârşitului chinului lor. I-a răspuns cu fireasca sa tandreţe: „Iubirea mea, de ce ţi-ai pierdut curajul? Nu te-am trimis eu în vacanţă şi-mi aşteptam cu nelinişte soţia? Iubirea mea, când te vei întoarce în braţele mele?".

După scrisoarea de răspuns, ea a prins curaj şi i-a scris: „Vin deîndată". S-au înţeles asupra zilei sosirii şi a aşteptat-o la aeroport. Imediat ce ea a coborât şi l-a întâlnit, a căzut jos şi a început să se lovească, plângând tânguitor. Atunci a luat-o în braţele sale şi mângâind-o au ajuns la automobilul lor. A aşezat-o lângă el; o mângâia neîncetat, încercând să o înduplece să nu-şi mai amintească nimic din cele trecute şi

spunându-i: „Pocăinţa pe toate le vindecă, de vreme ce ne vom ruga împreună”.

Cu această tandreţe şi delicateţe a sosit noaptea. Numai ce a închis ochii acest erou al jertfirii de sine şi al iubirii, că „a fost răpit în vedere duhovnicească şi a ajuns până la al treilea cer”. Nu putea să descrie şi să istorisească cele de care a fost învrednicit de harul dumnezeiesc. A văzut cetele sfinţilor, „bunătăţile cele nepieritoare ale celor mântuiţi”, şi întreaga iubire dumnezeiască, care l-a ţinut în extaz.

Atunci cu adevărat mi-am prihănit ticăloşia mea şi mi-am spus: te lauzi în deşert, călugăre, cu viaţa ta, de vreme ce acesta, cu o singură jertfă, a fost ridicat până la „al treilea cer”. Iată o pildă şi o icoană de soţ şi bărbat adevărat. După această întâmplare, fata s-a dovedit a fi o soţie desăvârşită (ideală).

Folosul primit de la ispite

1. Cunună a nemuririi şi virtute şi mântuire a omului este să sufere el cu bucurie şi mulţumire nenorocirile care i se întâmplă. Să-şi înfrâneze mânia, să-şi ţină limba, să fie atent la răzvrătire şi să se ţină departe de plăcerile pe care le provoacă iubirea de sine (filavtia[10])

2. Fiecare împrejurare întristătoare îi aduce omului înţelept amintirea de Dumnezeu şi provoacă o mâhnire potrivită în acela care L-a uitat pe Dumnezeu.

3. Fiecare suferinţă venită fără de voie să ţi se facă pricină pentru amintirea de Dumnezeu, şi niciodată nu-ţi va lipsi motivul pentru pocăinţă.

4. Acela care stăruie în ţinerea poruncilor să aştepte ispitele pe care acestea le atrag. Pentru că iubirea de Hristos cu cele dimpotrivă se probează.

5. împotriva întristărilor mulţi prin multe s-au opus. Dar fără rugăciune şi pocăinţă nimeni nu a aflat dezlegarea nădăjduită.

[10] Deşi termen tehnic, „filavtia” s-a consacrat ca atare, de aceea îl păstrăm şi noi, încercând totodată sâ-i lămurim înţelesul de câte ori contextul o permite.

6. Cunoaştere adevărată este răbdarea întristărilor şi faptul de a nu-i osândi pe oameni pentru nenorocirile venite.

7. Acela care cu înţelepciune atribuie întristările care i se întâmplă judecăţii şi dreptăţii dumnezeieşti a aflat cunoaşterea împreună cu dreptatea, căutându-L pe Domnul.

8. Dacă înţelegi, după Scriptură, că: „Acesta este Domnul Dumnezeul nostru, în tot pământul judecăţile Lui” (1 Paralipomene 16,14), atunci orice necaz ţi se face învăţător al cunoaşterii lui Dumnezeu (a teognosiei).

9. Tot ce ni se întâmplă noi interpretăm prin propria noastră gândire. însă felul încercării care trebuieşte este cunoscut numai de Dumnezeu, Care îngăduie încercarea.

10. Când un suflet păcătos nu primeşte cu mulţumire întristările care îi vin, atunci îngerii păzitori spun despre acesta:,Am vindecat Babilonul, dar nu s-a făcut bine” (Ieremia 28,9, cf. Septuaginta).

11. Acela care este lepădat de altul şi nu se ceartă nici cu cuvintele, nici cu gândul cu acela, care cu ispitire l-a lepădat, acesta are adevărata cunoaştere duhovnicească şi-I aduce înainte Domnului credinţă întărită.

12. Ia aminte la cugetarea ta şi în ispite nu te va cuprinde oboseala. Dacă însă nu vei fi cu luare aminte, vei suporta întristările ce vin.

13. După cum doctorul le aplică celor bolnavi, pentru a lor vindecare, un oarecare leac amar, astfel

şi celor ce se poartă rău şi iubitorilor de plăceri li se îngăduie de către pronia dumnezeiască întristări dureroase.

14. Ispitele cele neaşteptate care ni se întâmplă ne învaţă, „potrivit iconomiei lui Dumnezeu”, să ne facem iubitori de osteneală.

15. Când ţi se întâmplă o ispită, sau te întărâtă vreo vorbă spusă împotriva ta, pentru ca să-ţi întorci mânia împotriva unui om, sau să scoţi un ţipăt nearticulat, atunci aminteşte-ţi păcatul pe care acestea îl atrag, fugi la rugăciune şi vei linişti îndată această mişcare fără rânduială dinlăuntrul tău.

16. Lucru foarte folositor şi aducător de câştig pentru suflet este să răbdăm cu răbdare orice întristare care este provocată fie de oameni, fie de demoni. Trebuie să cunoaştem în mod conştient că suntem datori

dreptăţii dumnezeieşti cu această rea-pătimire a noastră şi să nu osândim pe nimeni altcineva decât totdeauna pe noi înşine.

17. De multe ori învăţătorul suferă dispreţuire şi necinste prin faptul de a purta ispitele de dragul celor pe care i-a folosit duhovniceşte.

18. Mai întâi Petru primeşte în mâinile sale cheile împărăţiei cerurilor, iar apoi este îngăduit să cadă în tăgăduirea lui Hristos, pentru ca să-şi smerească prin cădere cugetarea. Aşadar şi ţie, dacă primeşti cheia cunoaşterii dumnezeieşti şi totuşi cazi în diferite gânduri, să nu ţi se pară lucru de mirare. Slăveşte-L pe Domnul nostru Cel singur înţelept, care prin diferite împrejurări pune frâu îngâmfării ce ne

vine atunci când înaintăm în cunoaşterea lui Dumnezeu. De aceea ispitele sunt frâu pentru înfumurarea omenească şi sunt trimise de pronia lui Dumnezeu.

19. în vremea ispitelor să nu-ţi părăseşti mănăstirea, ci suferă cu bărbăţie valurile gândurilor şi mai vârtos ale întristării şi ale akediei[11]. Astfel, de vreme ce eşti încercat potrivit dumnezeieştii iconomii prin întristări, vei dobândi nădejde adevărată în Dumnezeu.

20. Atunci când îţi vine o ispită pe care nu o aştepţi, să nu-l învinuieşti pe acela de la care îţi vine, ci cercetează pentru ce anume ţi-a venit aceasta şi vei afla îndreptare. întrucât din neatenţie ne-am făcut cu nărav rău, trebuie să rău-pătimim. Aşadar, cu dreptate gustăm paharul cel amar al judecăţii lui Dumnezeu, prin care ne smerim şi ne izbăvim de trufie.

21. Nu este cu putinţă ca acela care a păcătuit să scape de viitoarea judecată, dacă nu va răbda aici osteneli de voie sau întristări fără de voie.

22. încă nu are iubire desăvârşită, nici cunoaşterea proniei dumnezeieşti acela care în vremea ispitei nu rabdă îndelung pentru toate cele întristătoare care i se întâmplă, ci în chip necugetat se desparte de trupul comunităţii fraţilor.

23. Acela care nu suferă necazurile, nici nu îndură întristările şi ostenelile, păşeşte în afara iubirii dumnezeieşti şi nu cunoaşte scopul proniei dumnezeieşti.

[11] Akedia, vezi mai sus, şi în înţelesul de negrijă de cele pentru mântuire.

24. Dacă toţi sfinţii au fost încercaţi şi învăţaţi prin rele-pătimiri, să mulţumim şi noi când suntem încercaţi împreună cu ei, pentru ca să fim învredniciţi să participăm şi la slava lor. Căci pe acela pe care îl iubeşte Domnul îl ceartă, şi cu toiagul îl loveşte pe cel pe care-l primeşte ca fiu.

25. Dacă Dumnezeu, de vreme ce S-a făcut om, pătimeşte cu trupul, oare cine, atunci când suferă, nu se bucură că îl are pe Dumnezeu părtaş pătimi rilor sale? Iar El îl va face părtaş veşnicei împărăţii. Pentru că spune: „Dacă pătimim împreuna cu El, împreună cu El vom fi şi preaslăviţi” (vezi Romani 8,17).

26. Dacă trebuie negreşit să ne îndurerăm, deoarece înlăuntrul nostru, prin protopărintele nostru, a odrăslit plăcerea, avem datoria să răbdăm cu mărinimie mulţimea de dureri, care îi toceşte acul plăcerii şi pe toate acelea la care aceasta ne provoacă pe noi.

27. Toată Evanghelia învaţă tăgăduirea vieţii trupeşti şi mărturisirea vieţii duhovniceşti. Astfel, aceia care s-au făcut morţi în acest veac pentru Dumnezeu au întristări, mulţime de chinuri, necazuri şi prigoane şi rabdă cu bucurie multe feluri de ispite.

28. Acela care îşi doreşte viaţa cea adevărată, întrucât cunoaşte faptul că orice fel de durere, fie cu voie, fie fără de voie, se face moarte a maicii morţii a plăcerii va primi cu bucurie toate asprele necazuri ale ispitelor celor fără de voie. Prin răbdarea sa el transformă întristările în căi uşoare şi netede, care

îl conduc în chip nemincinos spre răsplata chemării sale cereşti, atunci când cu evlavie îşi face dumnezeiescul mers pe acestea. întrucât în mod sigur maica morţii este plăcerea, atunci şi moartea plăcerii este durerea, şi cea voită, şi cea nevoită.

29. încercări înfricoşate îi aşteaptă pe cei aspri (împietriţi); pentru că fără mari dureri nu vor consimţi să se înmoaie.

30. Orice păcat se face pentru plăcere şi orice iertare reuşeşte prin reaua-pătimire şi întristare.

31. Răbdarea în suferinţe topeşte răutatea; răbdarea până la sfârşit împreunată cu cunoştinţa că pe toate le îngăduie Dumnezeu o face să dispară cu totul (pe răutate).

32. Cu cât simţi durerile, cu atât mai mult să-L primeşti pe Acela care, prin certările Lui, ţi le provoacă.

El ţi Se face pricină a desăvârşitei curăţii, fără de care mintea nu poate intra în spaţiul curat al rugăciunii.

33. Nu poate exista fără întristare nici păcătosul, nici dreptul. Primul, pentru că nu s-a izbăvit cu totul de răutate. Al doilea, pentru că nu a ajuns încă la desăvârşire.

34. Dumnezeu dăruieşte oamenilor cele bune prin întristări. Cele rele vin din slava deşartă şi din iubirea de plăcere.

35. Se slobozeşte de păcatele sale acela care suferă nedreptatea, deşi ar fi putut să o lepede de la el; pentru răbdarea sa va afla mângâiere de la Dumnezeu, din pricina credinţei sale în El.

139

Patimile, bolile sufletului

1. Pricina oricărei răutăţi este slava deşartă şi plăcerea. Acela care nu le va urî pe acestea nu va birui nici o patimă.

2. Rădăcina tuturor răutăţilor a fost numită iubirea de arginţi; însă aceasta cu vădire este compusă din acelea (adică din slava deşartă şi din plăcere).

3. Prin aceste trei patimi se orbeşte mintea: iubirea de arginţi, slava deşartă şi plăcerea.

4. Când patima stăpâneşte în lucrare cu voia noastră, după aceea şi fără să vrea omul, prin silă, îl va lua cu totul în stăpânire.

5. Îngâmfarea şi mândria sunt cauzele blasfemiei. Iubirea de arginţi şi slava deşartă sunt cauzele nemi lostivirii şi ale făţărniciei.

6. Acela care urăşte patimile scoate la iveală pricinile acestora. Acela care se înconjoară de pricinile patimilor este războit de acestea fără să vrea.

7. Trebuie să urâm slobozenia gurii precum veninul viperei şi să fugim de multele convorbiri ca de şerpi şi de puii de viperă. Acestea pot cu uşurinţă să provoace uitarea şi paralizia cu desăvârşire a războiului lăuntric şi să prăbuşească sufletul din pacea primei bucurii, care vine din curăţia inimii.

8. Când, deşi înfruntăm cu osteneală patimile, dracii ne războiesc mai cu tărie prin aduceri aminte ruşinoase, atunci mai mult să ne sprijinim pe credinţa în Domnul şi să facem mai întărită nădejdea noastră faţă de bunătăţile pe care ni le-a promis Dumnezeu, de care vrăjmaşii noştri se grăbesc din

140

invidie să ne înstrăineze. Pentru că, dacă bunătăţile viitoare nu ar fi foarte mari, nu ar fi purtat dracii atacuri dese cu o atât de mare invidie împotriva noastră prin gândurile necurate, crezând că astfel vor reuşi să izbândească în nebunia lor şi să ne ducă spre deznădejde, prin marea şi nesuferita lor vinovăţie.

9. Nici un alt lucru nu poate să risipească atât de repede virtutea, pe cât o pot face vorbele de râs, glumele şi vorbele cele proaste. Iar dimpotrivă, nimic nu întinereşte sufletul şi îl face să se apropie de Dumnezeu pe cât frica de Dumnezeu, buna luare aminte şi gândirea neîncetată la cuvintele lui Dumnezeu, precum şi faptul de a se înarma nevoitorul cu rugăciunea şi să caute pas cu pas câştigul privegherii.

10. Un singur cuvânt bun, al celui ce altădată fusese tâlhar necurat, l-a făcut curat şi sfânt şi i-a deschis intrarea în Rai; şi un singur cuvânt nepotrivit l-a scos pe Moise din pământul făgăduinţei. să nu socotim, aşadar, vorbăria o boală mică; pentru că iubitorii de judecare şi flecarii se scot ei înşişi din împărăţia lui Dumnezeu. Omul care are limba rea, chiar dacă se va pricopsi în viaţa de aici, totuşi în cea de dincolo nu va face nici o pricopseală, ci se va poticni şi îl vor prinde ca pe un vânat al lor relele pedepse şi îl vor nimici.

11. Toate cele ce le-am făptuit cu patimă în trecut vor rămâne ca imagini în memorie. Acestea îi tiranisesc pe cei ce se nevoiesc, şi mai cu seamă atunci când diavolul le agită în minte, pentru ca să împiedice mintea de la rugăciune şi de la pomenirea lui Dumnezeu. Dacă prin osârdie şi rugăciune se

141

izbăveşte nevoitorul, cu harul lui Dumnezeu, din robia acestor imagini, atunci avem semnul iertării păcatelor noastre. întrucât până ce se mişcă sufle tul în chip pătimaş, este vădită puterea păcatului asupra lui.

12. Dorinţa pătimaşa este uscată de înfrânarea cea unită cu smerita cugetare; mânia aprinsă este liniştită de dragoste; gândul care rătăceşte pe ici, pe colo se adună prin rugăciunea care i se pune împotrivă, împreună cu pomenirea lui Dumnezeu; şi astfel sunt curăţite cele trei părţi ale sufletului.

13. Unii au avut această nedumerire, care din cele două, înţelesurile (gândurile) mişcă patimile sau patimile mişcă înţelesurile? Eu spun că înţelesurile sunt cele care sunt mişcate de patimi. Pentru că, dacă patimile nu s-ar fi aflat în suflet, acesta nu ar fi fost supărat de înţelesurile pătimaşe.

14. Dezastruoasa patimă a pomenirii răului se înfăţişează samavolnicilor, iubitorilor de desfătări şi lacomilor. Pe temeiul poruncii iubirii nu trebuie să dai loc nicidecum vrăjmaşului. Mai degrabă să te rogi fierbinte de dragul celui ce te-a întristat şi să-i faci bine pe cât poţi, pentru ca sâ-i mântuieşti sufletul din moarte şi pentru ca să nu te afli fără îndrăzneală în rugăciunea ta.

15. Necurat este sufletul plin de gânduri rele, de dorinţă pătimaşă şi de ură.

16. Acela care vede fie şi numai o urmă de ură înlăuntrul inimii sale faţă de oricare om, pentru orişicare greşeală a lui, este cu totul străin de iubirea
142
de Dumnezeu. Pentru că iubirea pentru Dumnezeu nu îngăduie nicidecum ura împotriva omului.

17. Să nu-ţi predai auzul tău cuvintelor celui care cleveteşte şi osândeşte, ca să nu-ţi pierzi dragostea dumnezeiască.

18. Unele dintre patimi sunt trupeşti, iar altele ■sunt sufleteşti. Cele trupeşti îşi au pricinile în trup, iar cele sufleteşti din lucrurile şi înţelesurile exterioare. Amândouă aceste feluri de patimi sunt risipite de dragoste şi de înfrânare; prima le risipeşte pe cele sufleteşti, a doua pe cele trupeşti.

19. Acela care a îndepărtat-o pe maica patimilor, iubirea egoistă de sine (fillavtia), cu grăbire se va izbăvi, cu ajutorul lui Dumnezeu, şi de alte patimi, de mânie, de întristare, de pomenirea răului. însă acela care este robit celei dintâi, chiar şi dacă nu va voi, va fi rănit de alte patimi.

20. îndepărtează-te de rău şi fă binele; aşadar, războieşte-i pe vrăjmaşii care au provocat filavtia, pentru ca să ţii în frâu patimile, şi apoi ia aminte să nu crească. După aceea iarăşi luptă-te, pentru ca să dobândeşti virtuţile, iar apoi străduieşte-te să le păzeşti. Acest înţeles are expresia: „A lucra şi a păzi” (Facerea 2,15).

21. Din patimile care lucrează înlăuntrul nostru îşi iau dracii pricinile şi mişcă gândurile viclene, ca pe urmă să războiască prin acestea mintea şi s-o silească să-şi dea consimţământul său păcatului. De vreme ce mintea a fost învinsă, o vor duce la păcatul prin cugetare; iar când acesta se realizează, o conduc ca pe o roabă la faptă.
143

22. Multa vorbire şi multa mâncare sunt prici nile curviei. Iubirea de arginţi şi slava deşartă suni pricinile urii faţă de aproapele. Maica lor, iubirea egoistă de sine (filavtia), este pricina amândurora.

23. Filavtia este şi iubirea iraţională faţă de trupul pătimaş, căreia i se opune iubirea şi înfrânarea.

24. Lui Dumnezeu îi plac dragostea, înţelepciunea, vederea duhovnicească şi rugăciunea. Trupului îi plac îmbuibarea stomacului, curvia şi toate cele ce fac să crească aceste patimi. Din această pricină, cei ce sunt trupeşti nu-I pot plăcea lui Dumnezeu. în timp ce aceia care îi aparţin cu adevărat lui Hristos şi-au răstignit trupul împreună cu patimile şi cu dorinţele.

25. întristarea provoacă pomenirea răului. Atunci când mintea vede cu întristare o anumită persoană, este vădit că are pomenirea răului împotriva ei. Căile celor ce ţin pomenirea răului, potrivit Sfintei Scripturi, duc spre moartea duhovnicească.

26. Dacă ai pomenirea răului împotriva altuia, să te rogi pentru el şi vei opri mişcarea patimii, pentru că rugăciunea alungă întristarea. Dacă altul are pomenirea răului împotriva ta, fă-te lui binefăcător şi smerit faţă de el şi să-l vizitezi adeseori. Prin acestea îl vei slobozi de patimă.

27. să nu spui: „Nu-l urăsc pe fratele meu”, în timp ce nu voieşti să-ţi aminteşti de el, ci ascultă ce spune Moise: „Să nu duşmăneşti pe fratele tău în inima ta” (Leviticul 19,17).

28. Este cu putinţă ca să nu fie cineva supărat de patimi atunci când lipsesc lucrurile deoarece a ajuns la un anumit grad de nepătimire. însă atunci
144
când i se înfăţişează lucrurile, îndată patimile îi atrag atenţia minţii.

29. Domnul Hristos nu voieşte să ai împotriva nici unui om în general ură, sau întristare, sau mânie, sau pomenire a răului, pentru orişice lucru trecător. Iar aceasta este adeverită de cele patru Evanghelii.

30. Iubirea şi înfrânarea slobozesc sufletul de patimi. Cunoştinţa şi vederea duhovnicească (contemplaţia) izbăvesc mintea de neştiinţă. Rugăciunea adevărată aduce mintea în faţa lui Dumnezeu însuşi.

31. Trei sunt uriaşii care se fac începutul răutăţii şi care nasc orice rău: neştiinţa, filavtia şi mânia (furia). Fiecare dintre ele depinde şi este susţinută de celelalte două. Din neştiinţa de Dumnezeu se naşte filavtia. Din aceasta mânia şi furia faţă de aproapele. Iar pentru acestea să nu se îndoiască nimeni că lucrurile sunt astfel. Când stăpânesc aceste patimi, se tulbură însuşirea noastră firească, în calitate de persoane şi în chip

iraţional vor lucra cele trei puteri ale sufletului, adică raţiunea dreaptă, dorinţa (partea poftitoare) şi mânia (partea volitivă).

32. Atunci când este smulsă din rădăcini, cu ajutorul harului, filavtia, care este începutul şi maica tuturor răutăţilor, de obicei sunt dezrădăcinate şi toate patimile care provin din aceasta. Atunci rămânem liberi de răutatea ei cuprinzătoare care ne războieşte.

33. Este cu neputinţă să fim prieteni ai lui Dumnezeu atâta timp cât prin patimile noastre ne ridicăm împotriva Lui. Noi ne supunem voilor diavoleşti şi ne facem robi ai vrăjmaşului, îngăduind plăcerea în

145

această viaţă. Prin durere trebuie să respingem plăcerea, încât să ne izbăvim de împătimire şi de răutatea diavolească. întrucât pentru plăcere iubim patimile şi pentru durerea iubirii de osteneală ne îndepărtăm de virtuţi.

34. Slava deşartă este desfiinţată de lucrarea duhovnicească ascunsă (întoarcerea spre sinele lăuntric cu osândire de sine, precum şi chipul de rugăciune mărturisitoare), iar trufia se alungă prin faptul de a nu dispreţui pe nimeni cu cuvântul.

35. Plăcerea este desfiinţată de reaua pătimire şi de întristarea, fie cu voia, venită prin propria noastră osârdie, fie fără de voie, prin întristările pe care le îngăduie pronia dumnezeiască pentru datoriile noastre, pe care le-am uitat şi care, dacă nu vor fi plătite aici prin dureri, vor împiedica mântuirea noastră.

36. Cel care caută încredinţarea iertării păcatelor sale o va afla numai dacă şi-a lepădat patimile sale. Cel care nu s-a slobozit prin har de patimi nu a primit încă iertarea, pentru că patimile şi lucrarea harului niciodată nu merg împreună.

37. De voieşti să te izbăveşti dintr-odată de toate răutăţile, tăgăduieşte-o pe maica răutăţilor, filavtia.

38. Plăcerile trupeşti şi sufleteşti le usucă şi le desfiinţează înfrânarea împreunată cu răbdarea şi iubirea împreunată cu mărinimia (îndelunga-răbdare).

39. începutul răutăţilor pentru suflet este filavtia. Filavtia este iubirea pentru trup.

40. Calitatea celui raţional (cugetător) este să se supună raţiunii drepte şi să necăjească trupul şi să se folosească de el ca de un rob.

146

41. Izbăvirea sufletului din robia patimilor se naşte din atotcuprinzătoarea iubire de osteneală, prin care se dobândeşte slobozenia. Atunci cu dreptate simte cineva lucrarea nepătimirii şi a cunoaşterii duhovniceşti.

42. Să-ţi stăpâneşti pântecele, somnul, mânia şi limba, şi nu se va împiedica piciorul tău în diferite sminteli.

43. Sufletul, care s-a întinat şi a fost robit de patimi, este orb, iar atotmântuitoarea milostivire şi harul Domnului îi pregăteşte pentru vindecare încercări aspre pentru trezirea lui.

44. înlăuntrul sufletelor noastre sunt ascunse patimi foarte rele. Acestea se arată atunci când se întâlnesc cu lucrurile corespunzătoare şi sunt provocate.

45. Patimile se mişcă prin acestea trei: prin amintire (memorie), prin temperament şi prin simţire. Dacă mintea vigilentă leapădă simţirea şi se mişcă în hotarele trebuinţei, firea omenească se normalizează. Atunci mai are de purtat război numai cu amintirea. Pe aceasta o supune prin rugăciunea de un singur gând[12] (monologisti).

46. Patimile sunt mişcate de simţuri atunci când nu există înfrânare şi iubire duhovnicească.

[12] Este vorba de o rugăciune scurtă, aşa cum spune şi numele de un singur gând, care concentrează întreaga putere a rugăciunii în alipirea de numele lui Dumnezeu. Aceasta este rugăciunea lui Iisus în forma cunoscută, sau într-o forma derivată, personală, după pravila hotărâtă de îndrumătorul duhovnicesc. însă esenţa şi puterea acestei rugăciuni stă exclusiv în numele Mântuitorului Iisus Hristos.

147

47. Răutatea, care se lucrează în minte este gre şita folosire a înţelesurilor. Păcatul cu fapta este greşita folosire a lucrurilor.

48. Pomenirea răului este lepra sufletului; ea vine în suflet fie printr-un atac al vrăjmaşului, fie de la o oarecare pagubă, fie de la gândurile de bănuială.

49. Domnul orbeşte mintea invidioasă pentru că se întristează în chip nedrept de sporirea aproapelui.

50. Ura împotriva aproapelui este moartea sufletului. Sufletul celui care cleveteşte are ură şi ura lucrează.

51. Pe făţarnic îl vădesc cuvintele şi lucrurile, şi îl descoperă pe proorocul mincinos cel ascuns.

52. Patimilor le premerge filavtia (iubirea de sine) şi ultima care încheie şirul patimilor este mândria.

53. Cele trei gânduri generale ale dorinţei pătimaşe sunt născute de patima filavtiei.

54. Nepăsarea l-a condus pe protopărintele nostru la călcarea poruncii şi, în loc de desfătarea şi viaţa veşnică a Raiului, i-a provocat moartea.

55. Lucrarea care i se potriveşte minţii este aceea de a nu primi nici un gând care îl cleveteşte în ascuns pe aproapele.

56. încă nu s-a răstignit împreună cu Hristos acela care continuă să aibă mişcări fireşti în trupul său, nici nu s-a îngropat împreună cu El acela care duce împreună cu sine rele amintiri. Aşadar, cum va învia acesta împreună cu Hristos pentru a trăi viaţa cea nouă?

57. Frâu al mâniei este tăcerea care se face în timpul acesteia; al dorinţei iraţionale este mâncarea

148

cu măsură; al gândului aspru şi insistent, rugăciunea de un singur gând.

58. să nu-ţi întinezi mintea primind gânduri de mânie şi de dorinţă pătimaşă, ca să nu-ţi pierzi lucrarea rugăciunii şi să te predea duhului akediei. Atunci mintea îşi pierde îndrăzneala (familiaritatea) faţă de Dumnezeu, când lasă să locuiască în ea gândurile cele viclene şi necurate.

59. Akedia vine de obicei din lipsa de curaj (micimea sufletească). Se descurajează sufletul care s-a făcut rob al iubirii de plăcere.

60. Sufletul se întăreşte prin ostenelile nevoinţei; iar atunci când pe toate le face cu măsură, alungă akedia.

61. Atunci când Sfântul Duh află o minte care s-a izbăvit de patimi, o învaţă potrivit cu toate cele pe care le nădăjduim.

62. Se şterge din suflet împătimirea prin post şi rugăciune, iubirea de plăceri, prin priveghere şi tăcere şi osârdia prin isihie şi rugăciune. Nepătimirea, sfârşitul tuturor bunătăţilor, ia fiinţă din pomenirea lui Dumnezeu.

63. Sfânt se numeşte acela care este curat de răutăţi şi de păcate. Din această pricină este o foarte mare izbândă pentru suflet şi îi place lui Dumnezeu să nu existe răutate în om.

64. După cum zilelor le urmează nopţile şi verilor iernile, tot aşa slavei deşarte şi plăcerii le urmează întristări şi dureri, fie în prezent, fie în viitor.

65. Dacă nu voieşti să suferi cele rele, să nu voieşti să faci rele. Ceea ce seamănă omul, aceea va şi

149

secera, potrivit Scripturii. Atunci când, aşadar, cu voia semânâm cele viclene şi apoi fără de voie le secerăm, să ne minunam de dreptatea lui Dumnezeu!

66. Aşa cum pasărea legată de picior nu poate să zboare, aşa şi mintea este trasă spre pământ de patimi prin care este legată.

67. Atunci când mintea nu este supărată de nici un înţeles lumesc în timpul rugăciunii, se apropie de locul slobozeniei.

68. Sufletul curat este acela care s-a slobozit de patimi şi se bucură neîncetat de iubirea dumnezeiască.

69. Răzvrătirile trupeşti cele iraţionale îşi au drept pricină neglijenţa faţă de rugăciune, faţă de dieta şi faţă de programul duhovnicesc. în nenorocirea cea de după cădere a schimbării şi înstrăinării sunt ne-despărţite împrejurările care ne trag spre obişnuinţe rele. Este nevoie, aşadar, de osârdie, astfel încât să nu ne supunem siluirii robiei obişnuinţelor viclene.

70. Cel ce se luptă până la moarte pentru ţinerea poruncilor dumnezeieşti va izbândi curăţia şi cu îndrăzneală va moşteni împărăţia cea veşnică a Domnului.

Viaţa monahală

I. Cine este adevăratul monah?

1. De vreme ce trăim într-o mănăstire de obşte, trebuie cu intenţia noastră nesilită şi cu inimă bine-voitoare să ne tăiem orice voie în faţa Egumenului. Şi cu ajutorul lui Dumnezeu vom dobândi simplitatea şi se va mortifica cu totul voia noastră proprie.

150

2. Acela este într-adevăr monah adevărat care izbuteşte să ajungă la trezvie, şi are adevărata trezvie acela care este monah după inimă.

3. Monah este acela care şi-a îndepărtat mintea sa de lucrurile materiale şi se afieroseşte lui Dumnezeu prin înfrânare, dragoste, psalmodie şi rugăciune.

4. Nimeni să nu te înşele, monahule, că poţi să te mântuieşti, dacă eşti rob al plăcerii şi al slavei deşarte.

5. Monahul, întrucât a ales fecioria şi necăsătoria, are datoria de a avea totdeauna mijlocul său încins şi candela sa totdeauna aprinsă. Mijlocul încins prin înfrânare, iar candela aprinsă prin rugăciune, contemplaţie şi iubire duhovnicească.

6. De aceea spune Mântuitorul: „Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu" (vezi Matei 5,8). Atunci îl vor vedea pe El şi, comorile Lui, când se vor curăţi pe ei înşişi prin dragoste şi prin înfrânare.

7. Pentru aceasta spune iarăşi: „Vindeţi averile voastre şi daţi-le milostenie şi iată, toate ale voastre vor fi curate" (vezi Luca 11,41), pentru că nu vă veţi mai îndeletnici de acum cu cele trupeşti, ci ţinta voastră va fi să vă curăţiţi de ură şi de risipirea minţii voastre (pe care Domnul o numeşte inimă).

8. De vreme ce cu harul lui Dumnezeu ai lepădat materia şi ai părăsit lumea, părăseşte acum şi gândurile cele viclene.

9. Marile arme ale celui ce se linişteşte cu răbdare sunt înfrânarea şi dragostea, luarea aminte şi studiul duhovnicesc.

151

10. Împiedică-ţi mintea să se întoarcă în jurul celor sensibile pentru ca să nu culeagă din acestea plăceri şi întristări.

11. Nevoinţa are nevoie de răbdare şi mărinimie, pentru că iubirea de osteneală care durează mult timp alungă iubirea de plăcere.

12. Când voieşte cineva, uşor se poate izbăvi de lucruri; însă ca să se izbăvească de înţelesurile lor este nevoie de multă osteneală.

13. Atunci când mintea este mişcată de dragostea de Dumnezeu, cultivă înţelesuri bune despre Dumnezeu. Iar când este mişcată de fllavtia, atunci se întâmplă contrariul.

14. Monah este acela a cărui minte tăgăduieşte simţirea şi nu consimte nici măcar să vadă un gând de plăcere.

15. Doctor este mintea care s-a vindecat pe sine însăşi şi-i vindecă pe alţii de cele de care s-a vindecat pe sine.

16. Le leapădă pe cele prezente acela care a gustat din cele nădăjduite pentru că şi-a strămutat întregul său dor spre acelea.

17. Semn al răbdării este iubirea ostenelilor. Întru acestea are mintea curaj şi nădăjduieşte să izbândească dobândirea făgăduinţelor dumnezeieşti Şi să se izbăvească de pedepsele cele înfricoşătoare.

18. Nu există nici făptuire sigură fără contemplaţie (vedere duhovnicească), nici contemplaţie adevărată fără făptuire. Trebuie ca şi făptuirea să fie raţională, şi contemplaţia făptuitoare, încât la prima

152

să nu aibă putere răutatea, iar la a doua să fie puternică virtutea prin dispoziţia spre binefacere.

19. încheierea faptelor practice este mortificarea patimilor, în timp ce a celor cunoscătoare (gnostice) este contemplarea virtuţilor.

20. Atunci când se roagă, cei practici sunt ca şi cum ar intra prin uşile poruncilor lui Dumnezeu. Cei contemplativi, ca şi cum ar intra în curţile virtuţilor cu cântări de laudă. Primii mulţumesc întrucât s-au desfăcut din legături, în vreme ce ceilalţi pentru că şi robi i-au luat pe vrăjmaşii care i-au războit.

21. Ţarina care nu a fost bine cultivată de obicei nu-l răsplăteşte cu recoltă bogată şi cu rod curat pe agricultor. Şi acela care lucrează nevoinţa practică, dacă nu lucrează cu sârguinţă şi fără făţărnicie, nu va vedea rod al rugăciunii mult şi curat!

22. Cel practic are ca un acoperământ peste inima sa în timpul rugăciunii cunoaşterea celor sensibile, pe care nu-l poate scoate din pricina legăturii lui cu acestea. Numai contemplativul, deoarece nu este împiedicat de lucrurile sensibile, poate să vadă cu faţa descoperită în parte slava lui Dumnezeu.

23. în casa sufletului practic există plânsete, jeliri şi vaiete din pricina ostenelii. în timp ce în sufletul contemplativ (cel văzător cu duhul) se aud glasuri de veselie şi de slăvire din pricina cunoaşterii duhovniceşti.

24. Celor înzestraţi în partea raţională, contemplaţia premerge făptuirii, în timp ce la cei mai simpli

premerge făptuirea faţă de contemplaţie. Amândouă
153
se încheie în acelaşi bun sfârşit. însă mai repede se arată în aceia în care premerge contemplaţia faţă de făptuire.
25. Nevoitorul trebuie să-şi îngrădească sim ţirea sa la mâncarea de un singur fel, iar mintea sa la rugăciunea de un singur gând. Astfel, slobozita de patimi, mintea este răpită la vederea lui Hristos în timpul rugăciunii.
26. Dator este monahul să ţină necurmată lupta nevoinţei; să ia aminte la atacurile diavolului şi ca un bun navigator să treacă peste valuri după cum îl va ghida harul fără să se îndepărteze de la calea sa. Dator este să ia aminte numai la sine însuşi şi să se apropie de Dumnezeu fără să i se rătăcească gândirea ici şi colo, şi fără ca mintea sa să se lase stârnită de curiozitate.
27. Cel care a lepădat toate poftele lumeşti se face pe sine însuşi mai presus şi slobod de orice înrâurire şi robie lumească.
28. Dacă ai ales să trăieşti împreună cu fraţii duhovniceşti, leapădă-ţi încă de la uşă voile tale. Alt mod nu există ca să te afli în pace cu Dumnezeu şi cu fraţii.
29. Viaţa cu luare aminte care se izbândeşte prin harul Domnului se face maică a contemplaţiei şi a cunoaşterii dumnezeieştilor înţelesuri atunci când este unită cu smerenia.
30. Raiul nepătimirii, care este ascuns înlăuntrul nostru, este icoana aceluia care în viitor va fi primit de cei drepţi. însă nu se vor afla afară din
154
acela toţi cei ce nu au putut intra în raiul care este înlăuntrul nostru.
31. Monahului care nu se nevoieşte cu bărbăţie, ci este nepăsător în nevoinţa sa pentru virtuţi, cu dreptate i se îngăduie să cadă în ispite, ca să se trezească din nepăsarea sa. În chip silnic va fi supus patimilor împotriva cărora se luptă.
32. înainte de a începe lupta împotriva vrăjmaşului, caută o alianţă. înainte de a veni împotriva ta întristările, roagâ-te. Vei vedea atunci că Dumnezeu te aude şi te ajută mai mult decât te aştepţi tu.
33. să nu primeşti judecăţi împotriva părintelui tău duhovnicesc, nici să nu-l înlesneşti pe acela care îl atacă, să nu se mânie Domnul de lucrurile tale şi să te nimicească cu totul din ţinutul vieţii.
II. Războiul nevăzut
1. Luarea aminte este o neîncetată liniştire a inimii faţă de orice gând viclean; să ţinem necurmat numele Domnului Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, şi pe Acesta şi numai pe El continuu să-L respirăm şi să invocăm ajutorul Lui.
2. Trezvia este o stare permanentă a minţii la intrarea inimii; vede şi ascultă cu luare aminte gândurile hoaţe ce vin; adică ce spun şi ce fac demonii prin diferite imagini şi fantasme.
3. „Nu oricine îmi zice: Doamne, Doamne, va intra în împărăţia cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu” (Matei 7,21). Voia Tatălui este: „Voi, cei care îl iubiţi pe Dumnezeu să urâţi cele viclene”. Adică, împreună cu invocarea numelui Său, să urâm
155
gândurile cele viclene, şi atunci cu adevărat am făptuit voia lui Dumnezeu.
4. Pildă desăvârşită şi model pentru neamul ome nesc şi chemare înapoi din păcatul strămoşesc este Domnul şi Dumnezeul nostru, Care a luat trup şi ne-a aşezat înainte ca pe un tablou zugrăvit atotvir tuoasa Lui viaţă. împreună cu toate bunătăţile nea arătat după botezul Său, de vreme ce a urcat în pustie, şi aceasta: a început prin post războiul cel înţeles cu mintea împotriva diavolului, care s-a dus spre El, ca şi cum ar fi mers la un simplu om. Iar prin modul în care l-a biruit, Domnul ne-a învăţat şi pe noi cei ticăloşi cum să ne luptăm împotriva „duhurilor celor viclene”, aşadar cu smerenie, post, rugăciune şi trezvie. Iar aceasta s-a întâmplat cu toate că nu a avut nevoie de acestea ca Dumnezeu şi Dumnezeu al dumnezeilor.
5. Un chip al trezviei este să luăm aminte la imaginaţie, adică la „atac”, pentru că diavolul nu poate fără imaginaţie să făurească gânduri şi să i le înfăţişeze minţii pentru a o înşela.
6. Din „atac” se nasc multe gânduri viclene. Din acestea se naşte fapta păcătoasă.
7. Un alt chip este acela de a-ţi ţine inima într-o adâncă tăcere şi liniştire de orice gând şi să te rogi.
8. Un alt chip este rugăciunea neîncetată către Domnul, cu smerenie, pentru a ne veni în ajutor.
9. Un alt chip este continua pomenire a morţii şi a osândei veşnice, pentru cei ce izbutesc aceasta.

10. Trebuie ca nevoitorul luptei lăuntrice să aibă în fiecare moment al timpului aceste patru lucruri:
156
smerenie, atenţie desăvârşită, împotrivire în faţa gândurilor viclene, rugăciune.

11. începutul făptuirii, care reprezintă înaintarea după Dumnezeu, este înfrânarea, potrivit cu capacitatea şi puterea fiecăruia. Pe temeiul înfrânării mintea rămâne slobodă de ispita grijii şi a robiei trupeşti. Mintea se întoarce cu uşurinţă spre Dumnezeu şi captează orice înţeles, pentru a-l supune lui Hristos, pentru că şi împărăţia cerurilor „se ia prin stăruinţă şi cei ce se silesc pun mâna pe ea" (Matei 11,12).

12. Fiecare gând intră în inimă prin imaginaţia produsă de anumite simţuri. Când nu ne vom controla cugetarea, atunci se împrăştie în fantasme necuviincioase şi rugăciunea este neglijată. Fără de ea nimic nu putem face noi singuri. Când prin mânie (turbare) viclenii draci înmulţesc înlăuntrul nostru gândurile viclene, atunci prin silă şi stăruinţă vom ţine dumnezeiasca invocare, care îi desfiinţează pe aceştia. Aceasta este îndatorirea pe care au accentuat-o Părinţii noştri cei purtători de Dumnezeu: „Numele lui Iisus să se lipească de respiraţia ta, şi atunci vei cunoaşte folosul liniştirii (isihiei)" şi „cu numele lui Iisus războieşte-i pe vrăjmaşi".

13. Trebuie să ne ostenim ca să ne păzim comorile. Iar aceasta este paza minţii, necurmata chemare a numelui lui Iisus Hristos, desăvârşita lipsă de griji a inimii, întru care şi cugetarea în aceeaşi cinste este ţinută. în această lucrare ostenitoare este cu putinţă să ne doară puţin inima, însă nu va întârzia mângâierea harului.
157

14. Atunci se întunecă mintea şi rămâne nero ditoare, când fie formulează cuvinte lumeşti, fie le primeşte în cugetarea ei şi dialoghează cu ele, fie se preocupă în chip deşert cu lucruri sensibile, cu trupul şi cu mintea, fie se predă pe sine deşertăciunilor. Atunci îşi pierde imediat căldura şi străpungerea şi îndrăzneala către Dumnezeu şi cunoaşterea dumnezeiască. Pentru că, pe cât luăm aminte la minte, ne luminăm, şi pe cât nu luăm aminte, ne întunecăm.

15. Dacă se întâmplă şi se face împotriva ta ridicare a unei mulţimi de gânduri şi consimţi cu ele şi eşti biruit, să cunoşti că pentru un timp ai fost tăiat de la harul dumnezeiesc. Să te nevoieşti, aşadar, să nu rămâi niciodată prin nepăsarea ta departe de harul dumnezeiesc, nici măcar pentru o clipă. Dacă vei putea să-ţi biruieşti greşeala căderii şi să sari peste zidul gândirilor pătimaşe, să nu te arăţi nemulţumitor lui Dumnezeu, Care ţi-a dat acest dar. Pentru aceasta spune Apostolul: „Nu eu, ci harul lui Dumnezeu care este împreună cu mine" (vezi 1 Corinteni 15,10).

16. Să fii mulţumit mai mult de acela care te ia în râs, decât de acela care te laudă; acesta din urma nu se deosebeşte deloc de acela care te blestemă, după cum spune Scriptura.

17. Cu mult mai mult în timpul sărbătorilor şi al dumnezeieştii Liturghii şi, desigur, atunci când este vorba să se apropie cineva de dumnezeiasca împărtăşanie -, dracii îşi arată turbarea lor şi mai cu asupra de măsură. Ei provoacă mare tulburare, pentru că nu pregetă chiar şi mădularele cele de
158
ruşine să le întărâte. Cei necercaţi foarte mult se clatină de la această răutate a dracilor, deoarece cred că ei înşişi sunt răspunzători pentru aceasta, se descurajează şi se deznădăjduiesc. Noi însă nu vom primi răutatea dracilor ca responsabilitate a noastră, ci cu curaj ne vom apropia de Domnul nostru, Care se poartă cu dragoste părintească, şi îi vom dispreţui pe draci.

18. Dacă cineva este biruit, deşi se nevoieşte cu putere, să nu se mâhnească, nici să se dezamăgească, ci, de vreme ce se ridică, să se înveselească spunând cuvintele proorocului Isaia: „De vă veţi întări, iarăşi veţi fi biruiţi, dracilor vicleni. Şi orice sfat veţi sfătui, îl va risipi Domnul; căci cu noi este Dumnezeu" (vezi Isaia 8,9-10), Dumnezeu, Care îi ridică iarăşi pe cei ce au fost zdrobiţi şi Care le provoacă mare jale şi întristare vrăjmaşilor noştri, atunci când ne pocăim pentru păcatele noastre.

19. Cu toată puterea ta păzeşte-te pe tine însuţi să nu cazi; pentru că nu i se potriveşte căderea atletului puternic. Dacă însă se va întâmpla să cazi, aleargă sus şi aşază-te iarăşi la lupta cea bună; şi dacă vei cădea de mii de ori din pricina retragerii harului, tot de atâtea ori ridică-te, iar aceasta s-o faci până la moartea ta.

20. Vrăjmaşul diavol stă la pândă precum leul în ascunzătoarea lui şi meşteşugeşte pentru răul nostru curse şi mreje din gânduri necurate şi lipsite de evlavie. Dar şi noi, dacă nu dormim, vom putea să-i ridicăm mai mari şi mai înfricoşătoare curse şi mreje

159
şi capcane. Pentru că rugăciunea, psalmii, privegherea, smerita cugetare, slujirea faţă de aproapele şi milostenia, mulţumirea şi studiul cuvintelor dumnezeieşti devin cursă şi capcană şi groapă şi bici şi plasă şi ştreang pentru vrăjmaş, cu harul şi ajutorul Domnului nostru.

21. Orice consimţire cu gândul viclean pentru o dorinţă neîngăduită, cum ar fi de pildă consimţirea plăcerii, pentru orice nevoitor este păcat. Mai întâi începe gândul prin partea poftitoare să întunece mintea, apoi înclină sufletul spre plăcere, pentru că nu poate să se opună luptei. Aceasta se numeşte consimţire, care este păcat. Atunci când trece o perioadă îndelungată de timp în acest fel, se mişcă patima. Iar apoi vine încet-încet făptuirea păcatului.

22. Acela care se îngrijeşte pentru înţelepciune şi îşi doreşte fericita curăţie pe care nu va greşi cineva dacă o va numi nepătimire să-şi călească trupul său şi cu cuget smerit să cheme harul dumnezeiesc prin rugăciunea cea necurmată. în chip diferit, dacă se supune cineva iubirii de desfătări trupeşti şi celor care urmează acesteia, nu va îndepărta atacul şi lupta curviei.

23. Acela care are o minte fixată în iubirea lui Dumnezeu dispreţuieşte toate cele văzute, chiar şi trupul său, ca şi cum i-ar fi străin.

24. Când te provoacă cineva sau te umileşte întru ceva, atunci păzeşte-te de gândurile mâniei, ca nu cumva, prin întristarea care va urma, să te despartă de lucrarea iubirii şi să te ducă în ţinutul urii.
160

25. Atunci când simţi întristare şi durere, deoarece cineva te-a provocat sau te-a făcut de ruşine, să cunoşti că te-ai folosit mult, deoarece a ieşit din lăuntrul tău slava deşartă.

26. Amintirea (memoria) la început aduce în minte gândul fără împătimire şi când acesta nu este războit, atunci se mişcă patima. Dacă gândul acesta nu este nimicit prin împotrivire şi rugăciune, va pleca mintea spre consimţire. Iar după consimţire începe păcatul cu fapta.

27. Mintea respinge patimile prin împlinirea poruncilor; prin vederea duhovnicească a celor văzute respinge înţelesurile pătimaşe ale lucrurilor; prin cunoaşterea celor nevăzute respinge vederea celor văzute.

28. Dracii care ne ispitesc în vremea îngăduinţei lui Dumnezeu, fie întărâtă partea poftitoare a sufletului, fie tulbură partea irascibilă, fie întunecă partea raţională, fie provoacă dureri şi boli trupului, fie răpesc lucrurile noastre.

29. Dracii, fie ne ispitesc ei înşişi, fie îi ridică împotriva noastră pe aceia care nu se tem de Dumnezeu. Noi însă, cu privirea aţintită către pilda noastră, Domnul Hristos, îi vom respinge în ambele situaţii.

30. Când mintea începe să simtă iubirea lui Dumnezeu, atunci începe s-o necăjească duhul blasfemiei. Iar aceasta o face diavolul din invidie împotriva celui care îl iubeşte pe Dumnezeu, ca să-l aducă la deznădejde pentru aceste gânduri ale sale. De aceea este nevoie de luare aminte, şi nu de descurajare, care
161

este rodul vicleanului, iar nu al sufletului iubitor de Dumnezeu. Cel care va rămâne în chip înţelept în rugăciune va fi învrednicit de o mare înaintare.

31. Dacă voieşti să biruieşti gândurile cele viclene, ia aminte la patimi, şi cu grăbire le vei alunga din mintea ta. în cazul dorinţei trupeşti ajută postul, privegherea şi iubirea de osteneală şi îndepărtarea de desele întâlniri fără rost. în cazul mâniei şi al întristării, să fugi de iubirea de slavă, să primeşti dispreţuirea împreunată cu osândirea de sine şi să te îndepărtezi de dobândirea lucrurilor materiale, în cazul pomenirii răului, să te rogi stăruitor pen tru acela care te-a întristat şi cu ajutorul harului lui Hristos te vei izbăvi.

32. Cum trupul este înconjurat de lucruri, aşa şi mintea este înconjurată de înţelesuri. Cum trupul, prin iubirea de desfătări, păcătuieşte practic în toate cele pe care le îndrăgeşte, aşa şi mintea păcătuieşte prin gânduri şi prin înţelesurile lucrurilor. Cum lucrează trupul în lumea lucrurilor, aşa lucrează şi mintea în lumea înţelesurilor.

33. Reaua pătimire a sfinţilor este lupta dintre invidie şi virtute. Invidia se luptă să ia în stăpânire, în timp ce virtutea se luptă să rămână neînvinsă răbdând toate.

34. Lupta pentru virtute este a se nevoi cineva întru osteneli. Răsplata biruinţei pentru cei ce rabdă este nepătimirea şi slobozenia sufletului. Pentru că reaua pătimire a trupului la cei ce rabdă provoacă bărbăţia sufletului.
162

35. Aşa cum virtuţile trupeşti provoacă bucuria şi întărirea oamenilor, cele duhovniceşti atrag binecuvântarea lui Dumnezeu.

36. Dacă vrei să biruieşti gândurile pătimaşe, atunci să dobândeşti înfrânarea şi dragostea faţă de aproapele.

37. Isihia, rugăciunea, dragostea şi înfrânarea sunt carul cu patru roţi care suie mintea la Dumnezeu. Aceste patru mijloace împuţinează tulburarea rătăcirii minţii şi a prejudecăţilor care împiedică mintea, şi cu uşurinţă harul dumnezeiesc o va apropia de Dumnezeu.

38. Lucrarea proprie a minţii este să se îndeletnicească totdeauna cu cuvintele lui Dumnezeu.

39. Adună-ţi mintea din împrâştierile fără scop şi ia aminte la gândurile tale; pe cele pe care le vei afla pătimaşe războieşte-le cu adunarea întru sine şi cu rugăciunea.

40. Trei sunt lucrurile care îţi provoacă gânduri: simţirea naturală, amintirea (memoria) şi temperamentul trupului. Cele mai anevoie de stăpânit gânduri sunt acelea care vin din amintire.

41. Dacă ţinem în frâu pornirile iraţionale ale simţurilor în fortăreaţa „mulţumirii cu puţin", ne slobozim mintea de sila dorinţelor iraţionale care abat atenţia şi o întoarcem prin dreapta folosire a înţelesurilor, ca să nu fie robită silirii ce vine din folosirea abuzivă a lucrurilor, care este încălcarea cu fapta a poruncilor.

42. Prin întristări şi plăceri, prin dorinţe şi înfricoşări dracii leagă mintea de simţuri.

43. Frica Domnului biruieşte dorinţele pătimaşe, iar întristarea cea după Dumnezeu mortifică plăcerea.

44. Pofta cea încâlcită a iubirii de plăcere o stăvileşte înfrânarea şi osteneala. O micşorează isihia şi dumnezeiasca dragoste (eros) către Hristos.

45. Opreşte şi supune mânia mărinimia şi nepomenirea răului. O micşorează dragostea şi împreună pătimirea.

46. Pricina gândurilor viclene este obişnuinţa pătimaşă, care este constituită din mândrie şi aroganţă. Proprii celor de mai sus sunt făţărnicia (ipocrizia) şi viclenia, şiretenia şi ironia şi orice viciu şi minciună. Acestora le slujesc invidia, dispoziţia spre ceartă, mânia, întristarea şi pomenirea răului.

47. Pricina gândurilor rele sunt răutăţile; pricina răutăţilor este neascultarea; pricina neascultării este folosirea greşită a simţurilor. Pricina amăgirii este nepăsarea minţii în ceea ce priveşte asigurarea pazei simţirii.

48. Să-ţi osteneşti cu asupra de măsură trupul şi să te rogi necontenit, şi te vei izbăvi foarte repede de gândurile pe care le provoacă gândurile pătimaşe.

49. Pe mândrie o risipeşte rugăciunea cu lacrimi, faptul de a nu umili omul pe nimeni şi necazurile fără de voie.

50. Dracii războiesc de obicei sufletul prin gânduri, iar nu prin lucruri; lucrurile îl războiesc prin ele însele. Pricina războiului lucrurilor este auzirea şi vederea, în timp ce a războiului gândurilor, obişnuinţa şi dracii.

51. Domnul va păzi intrarea şi ieşirea sa, adică intrarea mâncărurilor şi ieşirea cuvintelor prin înfrânare. Deoarece acela care are înfrânarea intrării şi ieşirii în privinţa mâncărurilor şi a cuvintelor îndepărtează pofta ochilor şi linişteşte mânia cea iraţională.

52. Unii sunt cu foarte mare grijă faţă de intrarea mâncărurilor, însă pentru ieşirea cuvintelor arată nepăsare. Aceştia nu ştiu cum să alunge mânia din inima lor, nici dorinţa pătimaşă din trupul lor, fapte prin care se zideşte inima curată de Preasfântul Duh, Cel ce înnoieşte.

53. Lucrarea duhovnicească poate să existe şi fără lucrarea ostenitoare trupească. Aşadar, fericit este acela care cinsteşte mai mult slujirea duhovnicească decât lucrarea trupească. Pentru că prin lucrarea duhovnicească a plinit lipsa celei trupeşti, de vreme ce prin întoarcerea în sine cu luare aminte a slobozit mintea de robia materială, a supus orice înţeles ascultării de Hristos, a dobândit lucrarea harului şi dragostea cea lucrătoare de îndumnezeire, încât „ceea ce este muritor să fie înghiţit de viaţă" (2 Corinteni 5,4).

54. Nimic altceva nu vădeşte starea sufletului, pe cât răscoalele trupului care rău-pătimeşte, la care, dacă consimte, se va vădi că cinsteşte mai mult trupul decât pe Dumnezeu.

55. Pentru ca mintea să supună trupul, trebuie să îndepărteze gândurile cele iubitoare de plăcere trupească, şi atunci va putea să se îndeletnicească cu vederea duhovnicească.

165

56. împiedică-ţi mintea să se întoarcă în jurul lucrurilor sensibile ca să îndepărtezi iubirea de plăceri trupeşti, din care se iveşte întristarea şi descurajarea.

57. De voieşte cineva, cu uşurinţă se izbăveşte de lucruri; ca să se izbăvească însă de înţelesurile lor, este nevoie de multă osteneală.

58. Temeiul bogăţiei sunt banii, în timp ce temeiul virtuţii este smerenia. Aşa cum acela care nu are bani este sărac, chiar dacă nu se vede în afară, aşa şi fără smerenie nu va putea să fie virtuos acela care se nevoieşte.

59. Nu te deznădăjdui de răutăţile care vin din boala ta, tu, cel care te îngrijeşti de sănătatea sufletului tău; ci, cu cele mai energice medicamente ale iubirii de osteneală, fugi departe de deznădejde.

60. Lângă reaua pătimirea cea de voie trebuie să primească omul cu mulţumire şi pe cea fără de voie, care vine de la draci, de la pagube materiale şi de la boli. Acela care nu le va primi pe acestea cu mulţumire, ci le va respinge cu nemulţumire şi supărare, este asemenea cu acela care perverteşte gustul şi compoziţia mâncării sale.

Calea pocăinţei

1. să nu spui: „Ce să fac? Eu nu voiesc şi totuşi (uitarea) vine”. întrucât atunci când îţi aminteai de Dumnezeu, nu ai făcut ceea ce erai dator.

2. Toţi cei care am fost învredniciţi şi ne-am botezat, să cunoaştem că lucrurile bune nu I le oferim

166

lui Dumnezeu ca să primim răsplată pentru ele, ci ca să păzim curăţia botezului.

3. Orice lucru bun pe care îl făptuim ne face să ne ţinem la distanţă de răul opus, însă nu poate să ne adauge sfinţenia fără harul dumnezeiesc.

4. Dacă avem datoria să facem în fiecare zi cât de mult bine poate omul, atunci ce vom da în schimb lui Dumnezeu pentru păcatele noastre anterioare?

5. Oricât de măreaţă ar fi virtutea pe care am săvârşit-o astăzi, aceasta nu pricinuieşte răsplată, ci este certare a nepăsării din trecut.

6. Harul s-a dat în chip tainic celor ce s-au botezat în numele lui Hristos, însă lucrează în aceştia potrivit cu împlinirea poruncilor dumnezeieşti. Şi în ascuns harul nu încetează să ne ajute, însă depinde de noi să săvârşim binele după putinţă.

7. Acela care uită de adevărata cunoaştere se luptă de dragul celor potrivnice, ca şi cum acestea ar fi acelea care le sunt de folos oamenilor.

8. Porunca lui Hristos săvârşită în chip conştient, pe potriva întristării inimii, dăruieşte mângâiere, însă fiecare dintre acestea vine la vremea ei.

9. Sfat bun pentru acela care voieşte să se folosească nu este altul decât rugăciunea stăruitoare, credinţa dreaptă şi răbdarea întristărilor.

10. Cel ce este blând după Dumnezeu, deşi este dispreţuit de cei ce nu au cunoaşterea duhovnicească, este mai înţelept decât înţelepţii, iar cel smerit cu inima este mai puternic decât cei puternici. Pentru că aceştia duc jugul lui Hristos prin cunoaştere duhovnicească.

167

11. să învăţăm de la Hristos smerita cugetare şi de la David smerenia; iar de la Petru lacrimile pentru toate câte se întâmplă; să îndepărtăm deznădejdea, de vreme ce prin credinţă mergem, iar „nu prin vedere” (vezi 2 Corinteni 5,7) sau prin simţuri.

12. Acela care se sileşte să ţină luarea aminte întru sine se va bucura de roade, va dobândi înţelepciunea şi contemplaţia după har, în care se află teologia şi rugăciunea curată. Iar aceasta este ceea ce spune Apostolul: „În Duhul să umblaţi şi să nu împliniţi pofta trupului (Galateni 5,16).

13. Smerenia şi reaua-pătimire îl slobozesc pe om de orice păcat; prima desfiinţează patimile sufletului; iar cealaltă patimile trupului. De aceea spune Domnul: „Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5,8). Aceştia îl vor vedea pe Dumnezeu şi comorile Lui, când prin dragoste şi înfrânare se curăţesc pe ei înşişi. Şi cu cât îl vor vedea mai mult, cu atât vor intensifica curăţia.

14. Domnul, vrând să arate că orice poruncă o împlinim din datorie în timp ce înfierea care se săvârşeşte cu oamenii o oferă prin Sângele Său -, spune: „Când veţi face toate cele poruncite vouă, să ziceţi: Suntem slugi netrebnice, pentru că am făcut ceea ce eram datori să facem” (vezi Luca 17,10). De aceea, împărăţia

cerurilor nu este plată a lucrărilor, ci har şi dar, pe care Domnul nostru a gătit-o pentru robii Săi cei credincioşi.

15. Cel care îl cinsteşte pe Domnul săvârşeşte cele pe care El le porunceşte. Atunci însă când face
168
o greşeală sau o neascultare suportă necazurile ca drepte.

16. Steaua are însuşirea de a lumina. Iar cinstitorul de Dumnezeu şi acela care se teme de Dumnezeu are ca însuşire simplitatea şi smerenia, întrucât nici o alta nu este calitatea ucenicilor lui Hristos decât cugetul smerit şi înfăţişarea simplă (austeră).

17. Mare folos şi câştig vom avea dacă în fiecare seară vom face o cercetare a purtării noastre pentru ziua care a trecut. Şi, făcându-ne răspunzători pentru paguba pe care am pătimit-o, dacă s-a făcut din neatenţie sau nepăsare, să o îndreptăm prin pocăinţă dacă voim cu ajutorul lui Hristos să biruim răutatea.

18. în chip drept şi după fire, aşa cum le-a zidit Dumnezeu, suntem datori să mişcăm cele trei părţi ale sufletului. Mânia împotriva părţii împătimite a relei noastre obişnuinţe şi împotriva diavolului. Partea poftitoare s-o întoarcem spre Dumnezeu şi spre virtute. Partea raţională s-o aşezăm conducătoare a celorlalte două cu înţelepciune şi pricepere, încât să le dea acestora porunci, să le sfătuiască, să le pedepsească şi să le stăpânească.

19. Pentru schimbările din viaţa duhovnicească Sfinţii Părinţi ne aduc înainte pilda lunii care creşte şi iarăşi se micşorează, fără să se schimbe în firea ei. întocmai aceasta se întâmplă şi cu cei ce se pocăiesc. Transformabilitatea şi schimbările, fireşti sau dobândite, provoacă întristare şi descurajare. Creşterile şi descreşterile lunii reprezintă un model al omului, care uneori făptuieşte cele bune, iar alteori păcătuieşte şi apoi, prin pocăinţă, se reîntoarce la viaţa
169
virtuoasă. Diferitele decăderi fizice în viaţa de nevo inţă nu pun problema vinovăţiei, sau a trădării, sau a cedării luptei, ci se datorează falselor simţiri ale omului celui vechi şi obişnuinţelor vieţii de dinainte şi, prin urmare, omul nu ar trebui să-şi piardă cu rajul său.

20. Am ascultat câţiva fraţi, care se îmbolnăvesc neîncetat şi nu pot să ţină postul, şi mi-au spus: „Cum vom putea fără post să ne izbăvim de diavol şi de patimi?”. Către aceştia trebuie să spunem că nu numai prin abţinerea de la hrană, ci şi prin strigătul inimii veţi putea să scoateţi patimile şi atacurile celui viclean. Pentru aceasta şi Scriptura spune: „în necaz (întristări) am chemat pe Domnul şi m-a auzit şi m-a scos întru desfătare” (Psalmi 117,5). Dacă, aşadar, nu ai primit harisma înfrânării, să ştii că Domnul te va auzi dacă îl chemi prin rugăciune şi cu nădejde.

21. Pe aceia care trăiesc în lume şi sunt aproape de pricinile patimilor, dracii îi războiesc şi îi luptă ca să-i arunce în păcatul care se face cu fapta. Pe monahi, întrucât au puţine lucruri materiale, îi luptă prin gânduri. Iar al doilea război este mult mai înfricoşător decât primul. Pentru că războiul prin lucruri are nevoie de timp, de loc şi de ocazii, în timp ce războiul minţii este mai liber şi cu greutate i se poate face faţă. Pentru această luptă netrupească ne-a fost dată ca armă rugăciunea curată, de aceea s-a şi poruncit ca să se facă neîncetat. Această rugăciune face mintea puternică pentru luptă deoarece se poate săvârşi şi fără trup.
170

22. Potrivit Sfântului Grigorie Teologul, orice suflet raţional este alcătuit din trei părţi. Virtutea părţii raţionale o numeşte chibzuinţă şi pricepere şi înţelepciune. Virtutea părţii irascibile (mâniei) o numeşte bărbăţie şi răbdare. Iar virtutea părţii poftitoare o numeşte iubire, curăţie şi înfrânare. Virtutea dreptăţii este răspândită în toate acestea şi le face să lucreze corespunzător şi la vremea potrivită. Prin chibzuinţă războieşte puterile cele potrivnice şi-şi apără virtuţile. Prin întreaga înţelepciune (curăţie) nevoitorul vede lucrurile în chip nepătimaş, în final, prin iubire se convinge să-i iubească pe toţi oamenii ca pe sine însuşi.

23. Lucrarea chibzuinţei este să mişte totdeauna partea irascibilă a sufletului, ca să ţină neîntreruptă lupta interioară împotriva patimilor şi a atacurilor dracilor şi să ne osândim pe noi înşine. Lucrarea înţelepciunii este aceea de a îndemna partea raţională a sufletului spre trezvie şi spre contemplaţia duhovnicească. Lucrarea dreptăţii este de a conduce partea poftitoare a sufletului spre virtute şi spre Dumnezeu, în timp ce lucrarea bărbăţiei este de a guverna şi a controla cele cinci simţuri, ca să nu se întineze prin ele atât omul nostru interior, adică inima, cât şi cel exterior, adică trupul.

24. Partea irascibilă a sufletului (mânia) este ţinută în frâu prin iubire; partea poftitoare este uscată prin

înfrânare; iar părţii raţionale dâ-i aripi prin rugăciune. în acest fel mintea nici nu se întunecă, nici nu se înşală.
171
25. Când partea raţională a sufletului se îndeletniceşte cu osârdie şi cu statornicie cu contemplaţia virtuţilor, iar partea pătimitoare se întoarce cu încordare spre această contemplaţie şi spre dătătorul ei Hristos, în timp ce partea irascibilă se în trarmează împotriva dracilor, atunci puterile noastre duhovniceşti lucrează potrivit firii.

26. De vreme ce sufletul este mai presus de trup, şi incomparabil mai presus decât lumea este Dumnezeu Ziditorul, acela care cinsteşte trupul mai mult decât sufletul şi lumea mai mult decât pe Dumnezeu, Care a zidit-o pe ea, acesta nu se deosebeşte întru nimic de închinătorii la idoli.

27. să nu-ţi întinezi trupul cu fapte de ruşine şi să nu-ţi murdăreşti sufletul cu gânduri viclene. Şi atunci pacea lui Dumnezeu va veni la tine şi-ţi va aduce iubirea.

28. Când sufletul începe să-şi simtă sănătatea, atunci nici în somn nu mai este ispitit de fantasmele cele necuviincioase şi tulburătoare.

29. Toate cuvintele Domnului cuprind aceste patru elemente: poruncile, dogmele, ameninţările şi făgăduinţele. Şi pentru acestea răbdăm orice călire, adică postiri, privegheri, culcări pe pământ, osteneli şi cazne în slujiri, jigniri, necinstiri, chinuri, morţi şi cele asemenea. Pentru cuvintele Tale spune David eu am păşit pe căi aspre (vezi Psalmi 16,4).

30. Pentru toate cele pe care le facem, Dumnezeu cercetează scopul, dacă le facem pentru El sau din altă pricină.
172
31. Aproape orice păcat se face de dragul plăcerii, iar ştergerea ei se face prin reaua-pătimire şi prin întristarea care se provoacă în chip voit prin pocăinţă., fie în modul pe care îl iconomiseşte dumnezeiasca pronie. Pentru că, dacă ne-am fi judecat pe noi înşine, nu am mai fi judecaţi de Dumnezeu; şi atunci când suntem încercaţi de Domnul cu întristări, ne ceartă ca să nu fim judecaţi împreună cu lumea, după Scriptură.

32. Acela care este preocupat de păcatele altora sau îl osândeşte pe fratele său numai după bănuieli încă nu a pus început pocăinţei sale, nici nu cercetează ca să afle propriile lui păcate, care sunt cu adevărat mai grele decât plumbul cel foarte greu, nici nu a înţeles încă cum se face omul nesimţit.

33. Cu adevărat vrea să se mântuiască acela care nu se împotriveşte „medicamentelor vindecătoare"; iar acestea sunt durerile, întristările pe care ni le trimite Dumnezeu prin mulţimea necazurilor. însă acela care se împotriveşte nu ştie nici ce negustoreşte aici, nici ce ar fi câştigat prin acestea plecând din lumea aceasta.

34. Să nu-ţi doreşti să-ţi placi ţie însuţi şi nu-l vei urî pe aproapele tău. să nu fii iubitor de sine (filavtos) şi vei deveni iubitor de Dumnezeu.

35. Curăţeşte-ţi mintea de mânie, de pomenirea răului şi de gândurile cele de ruşine şi atunci vei putea să simţi că Dumnezeu locuieşte înlăuntrul tău.

36. Acela care crede are frica dumnezeiască; şi tot cel ce are frica dumnezeiască se smereşte, se face blând pentru că a dobândit deprinderea de a-şi ţine
173
nelucrătoare mişcările iraţionale ale mâniei şi al poftei. Cel blând ţine poruncile; iar cel ce ţine porun cile se curăţeşte, şi cel ce se curăţeşte primeşte lucrarea harului ca lumină; iar acela care este luminat primeşte „întru simţire" prezenţa lui Hristos.

37. Doctorii care vindecă trupurile nu dau acelaşi medicament tuturor. Aşa şi Dumnezeu, Care vindecă bolile sufletului, nu cunoaşte numai un sin gur mod de vindecare (terapie), care să se potrivească tuturor, ci, dând fiecărei boli medicamentul potrivit, produce vindecarea.

38. Pe sufletul care s-a urâţit cu totul din pricina necurăţiei păcatului îl curăţeşte reaua-pătimire şi înfrânarea cu totul de la legăturile cu cele materiale, deoarece sufletul s-a legat împreună cu paguba pătimită de la acestea. Din acest motiv Dumnezeu, în acord cu dreapta Lui judecată, îi îngăduie diavolului să-i asuprească cu încercări pe oameni ca să-i conducă spre pocăinţă.

39. Măsura pe care o ai la înfruntarea trupului tău o va folosi Dumnezeu în chip invers[13] la răsplătirea ta.

40. Acela care s-a slobozit de patimi a aflat harul lui Dumnezeu. Iar acela care s-a învrednicit şi a primit

cunoaşterea duhovnicească a aflat mare milă.

41. De folos sunt numai convorbirile duhovniceşti. înainte de toate celelalte, cea mai de cinste este isihia. Isihia şi rugăciunea sunt cu adevărat

[13] în sensul că, cu cât va pătimi trupul mai mult aici, cu atât mai mult îl va răsplăti Domnul în împărăţia Sa cu desfătări.

174

cele mai mari arme ale virtuţii. Prin acestea reuşeşte să se curăţească mintea, care dobândeşte străvederea.

42. Sârguinţa sufletului este reaua-pătimire şi smerenia. Prin acestea două Dumnezeu iartă toate păcatele.

43. Omul înţelept se îngrijeşte de sine însuşi şi prin ostenelile cu voia le îndepărtează pe cele fără de voie.

44. întristarea cea după Dumnezeu curăţeşte inima şi îndepărtează din ea întinăciunile plăcerilor.

45. întristarea limitează plăcerea, iar dorinţa pătimaşă este uscată de frica chinurilor iadului.

46. Obişnuinţa virtuţii şi a răutăţii ne îndeamnă să cugetăm, să spunem şi să făptuim cele bune sau cele rele.

47. Mintea cea înţeleaptă îşi ţine în frâu sufletul, îşi osteneşte trupul şi îşi supune patimile.

48. Pe sufletul cel rănit îl mântuiesc (izbăvesc) reaua-pătimire şi smerenia, şi îl slobozesc din patimi.

49. Să vă îndeletniciţi neîncetat cu lecturi şi studiu duhovniceşti pentru că iubirea de osteneală în privinţa acestora distruge patimile.

50. Ţine poruncile şi vei afla pace, iubeşte-L pe Dumnezeu şi vei fi învrednicit de cunoaşterea duhovnicească.

51. Este om înţelept acela care primeşte sfat, şi mai cu seamă sfatul părintelui duhovnicesc, care sfătuieşte după Dumnezeu.

52. Acela care urăşte răul cade în acesta de puţine ori. însă acela care este alipit de cauzele răului cade în acesta de multe ori.

175

53. Nici trupul nu poate să se curăţească fără post şi priveghere, nici sufletul fără milostivire şi adevăr; dar nici mintea fără convorbirea cu Dum nezeu şi contemplarea Lui.

54. Nu te mânia pe acela care te operează fără să vrei prin certările sale; priveşte la neplăcerea pe care a scos-o din tine, l-a felul cum te-a miluit şi fericeşte-l pe acela care ţi s-a făcut aducător al acestui folos.

55. Este de folos ca nevoitorul să aibă cuget smerit despre sine şi despre lucrarea sa, însă să făptuiască mai presus de slăbiciunea şi de lipsa sa de curaj. în acest fel şi pentru oameni va fi vrednic de laudă, şi lui Dumnezeu va fi lucrător, care nu se ruşinează de lucrarea lui.

56. Amestecă înfrânarea cu simplitatea şi uneşte împreună cu smerita cugetare adevărul şi atunci te vei face comesean al dreptăţii la masa căreia iubeşte să servească orice altă virtute.

57. Adevărul fără smerita-cugetare este orb. De aceea se şi foloseşte de contrazicere ca de un conducător al său.

58. Când acela care mănâncă cinsteşte mai mult mâncarea decât voluptatea, atunci vine harul lacrimilor şi începe să-l îndulcească şi să-l facă să uite orice altă dulceaţă.

59. De la acela care urmăreşte viaţa uşoară lacrimile se întorc. însă izvorăsc de la acela care iubeşte „calea cea îngustă şi cu necazuri” (Matei 7,14).

60. Dintre virtuţile care depind de noi, cele în acord cu puterea noastră sunt rugăciunea şi tăcerea. Dintre

176

acelea care nu depind de noi, ci în principal de construcţia trupului, sunt postul, privegherea şi slujirea pentru nevoile fraţilor.

61. Casă a sufletului este răbdarea, deoarece înlăuntrul acesteia trăieşte în siguranţă. Bogăţia lui (a sufletului) este smerenia, deoarece se hrăneşte din acestea.

62. Acela care se teme de Domnul are totdeauna ca însoţitoare smerita-cugetare şi prin aducerile ei aminte ajunge la dragostea dumnezeiască şi la mulţumire. îi aduce în minte viaţa pe care a avut-o mai înainte şi diferitele păcate săvârşite şi ispitele pe care le-a întâmpinat din vremea tinereţii şi cum din toate acestea l-a izbăvit Domnul; împreună cu frica de Dumnezeu dobândeşte şi dragostea, mulţumind totdeauna cu smerenie Binefăcătorului şi Chivernisitorului vieţii noastre.

63. Smerenia şi reaua-pătimire îl slobozesc pe om de orice păcat, după cum una taie patimile sufletului, iar cealaltă patimile trupului. Aceasta a făcut şi fericitul David şi se ruga lui Dumnezeu zicând: „Vezi smerenia mea şi osteneala mea şi-mi iartă toate păcatele mele” (Psalmi 24,19).

64. Frica de Dumnezeu este de două feluri. Aceea care se naşte în noi din ameninţările pedepselor iadului. Şi aceea care este unită cu iubirea însăşi, şi aduce totdeauna în suflet evlavia, ca să nu sfârşească nevoitorul în dispreţuirea lui Dumnezeu din pricina îndrăznelii pe care o dă iubirea. Pe al doilea fel îl are înăuntru sufletul care totdeauna îl iubeşte
177
pe Dumnezeu şi nu se teme, întrucât se află necontenit sub acoperământul harului.

65. Dintre virtuţi unele sunt trupeşti, iar altele sufleteşti. Trupeşti sunt: postul, privegherea, vieţuirea cu asprime faţă de sine, slujirea etc. Virtuţi sufleteşti sunt: iubirea, mărinimia, blândeţea, înfrânarea, rugăciunea etc. Aşadar, dacă dintr-o anumită nevoie sau împrejurare trupească de pildă, boala sau ceva asemănător — ni se întâmplă să nu putem săvârşi virtuţile trupeşti pe care le-am amintit, avem iertare de la Dumnezeu, Care cunoaşte pricinile. Dacă însă nu săvârşim virtuţile sufleteşti, nu ne vom putea îndreptăţi prin nici o apărare.

66. Patru sunt modurile generale ale părăsirii de către pronia dumnezeiască: modul iconomie aşa cum s-a întâmplat în cazul Pătimirilor Domnului astfel încât prin păruta Lui părăsire să fie mântuiţi oamenii, care fuseseră părăsiţi; apoi este modul cercător, să se dovedească cum II iubesc pe Dumnezeu iubitorii de Dumnezeu aşa cum s-a întâmplat cu Iov şi cu Iosif să se facă cunoscut primul ca pildă a bărbăţiei, iar celălalt a curăţiei; al treilea mod este cel pedagogic (pedepsitor) aşa cum s-a întâmplat cu Apostolul Pavel ca să păzească cu smerită-cugetare bogăţia harului primit; în sfârşit, modul iconomiei după scârbire aşa cum s-a întâmplat cu iudeii -, astfel încât prin pedeapsă să se înmoaie şi să se plece spre pocăinţă. Toate aceste moduri sunt mântuitoare şi pline de bunătate şi de dumnezeiasca iubire de oameni (filantropie).
178

67. Dobândirii credinţei îi urmează acestea: frica de Dumnezeu, înfrânarea faţă de plăceri, răbdarea ostenelilor, nădăjduirea în Dumnezeu, nepătimirea şi dragostea.

68. Acela căruia Dumnezeu i-a dăruit credinţa, de la acela cere înfrânare. Aceasta, când persistă mult timp, naşte răbdarea, care este obişnuinţa ce a fost cucerită cu multă osteneală şi durere.

69. Nimic altceva nu este mai înfricoşat decât pomenirea morţii, nici mai minunat decât pomenirea lui Dumnezeu. Prima produce întristarea cea mântuitoare, în vreme ce a doua dăruieşte bucurie, aşa cum spune proorocul: „Adusu-mi-am aminte de Dumnezeu şi m-am veselit” (Psalmi 76,4). Iar înţeleptul spune: „Adu-ţi aminte de sfârşitul tău şi nu vei păcătui niciodată” (înţelepciunea lui Isus Sirah 7,38). Este cu neputinţă s-o câştigăm pe cea de a doua dacă nu avem pomenirea neîntreruptă a morţii. Pomenirea morţii este nădejdea mântuirii.

70. Acela care crede curat în Dumnezeu se teme de iad. Cel care se teme de iad se înfrânează de la patimi. Cel care se înfrânează de la patimi rabdă întristările. Cel care rabdă întristările, de oriunde ar veni ele, va dobândi nădejdea în Dumnezeu. Nădejdea în Dumnezeu desparte mintea de orice alipire pământească. Atunci când mintea se va despărţi de cele pământeşti, va dobândi iubirea pentru Dumnezeu.

71. Trei sunt acelea care ne îndeamnă spre cele rele: patimile, dracii şi reaua intenţie. Patimi sunt orice preferinţă iraţională de pildă, atunci când este desconsiderat programul nostru duhovnicesc — mânia
179
sau întristarea împotriva cuiva care chipurile nea nedreptăţit sau ne-a provocat o ispită. Dracii, care pândesc momentul potrivit să ne afle în nepăsare şi atunci dintr-o dată ne atacă duşmăneşte. Reaua intenţie, din pricina căreia, deşi cunoaştem binele, preferăm mai degrabă răul.

72. Plăcerea şi întristarea, dorinţa pătimaşă şi frica şi cele ce urmează acestora nu au fost create de la început împreună cu firea omenească, pentru că atunci ele ar fi contribuit şi la plinirea scopului firii. Acestea sunt roade şi produse ale călcării legii şi s-au legat împreună cu partea iraţională a firii. După cădere s-a făcut vădită asemănarea omului cu vieţuitoarele cele necuvântătoare. Aşadar, în chip înţelept Dumnezeu ne-a predat iadului ispitelor ca să ne trezim.

73. Vechiul Testament a fost învăţarea pedagogică a omului exterior. Noul Testament învaţă curăţia inimii şi a minţii. Smulge din rădăcini toate patimile şi ne dăruieşte bucurie, străpungere, întristarea cea bună, lacrimi şi cunoaşterea conştientă a sinelui propriu, pomenirea morţii, adevărata smerenie, iubirea

curată pentru Dumnezeu şi pentru oameni.

74. în sufletele celor smeriţi Se va odihni Domnul, în vreme ce în inima celor mândri se odihnesc patimile, necinstea şi îndărătnicia. Pentru că nimic altceva nu le va întări împotriva noastră cât gândurile de mândrie; iar modul dezrădăcinării lor este fericita smerenie. Armă potrivită şi dătătoare de nădejde în orice ispită şi război al patimilor este
180
rugăciunea, care se lucrează cu luare aminte şi cu întoarcerea spre cele dinlăuntru.

75. Cine este înţelept şi puternic şi voieşte să se numească prieten al lui Dumnezeu, încât să se îngrijească cu toată puterea lui să-şi înfăţişeze sufletul Domnului, aşa cum l-a primit, curat şi integru (cinstit), şi astfel să se fericească în ceruri de către îngeri? De câtă luare aminte este nevoie mai ales monahului ca să nu se abată de la cale!

76. întristarea cea după Dumnezeu curăţeşte inima. Pe aceasta o naşte frica de chinurile iadului.

77. Mintea, care stăpâneşte peste patimi, lucrează negreşit din dumnezeiasca frică, întrucât crede în Dumnezeu pentru toate cele ce le nădăjduieşte şi pentru câte El a făgăduit.

78. Etapele vindecării (terapiei) sunt următoarele: cel înfrânat se îndepărtează de îmbuibarea stomacului, cel neagonisitor îndepărtează lăcomia, cel liniştit multa vorbire, cel ce a dobândit curăţia iubirea de plăceri, cel cuviincios curvia, cel cumpătat iubirea de arginţi, cel blând tulburarea, cel ascultător iubirea de ceartă, cel rugător lucrul neprevăzut, cel sărac multa bogăţie bănească, cel mărturisitor lepădarea de credinţă, iar mucenicul idolatria (închinarea la idoli).

79. Cel ce voieşte să treacă marea împătimirii cea înţeleasă cu mintea, în care se află omul cel vechi cu isprăvile sale, trebuie să-şi smerească cugetarea, să fie mărinimos, să privegheze şi să se înfrâneze. Dacă nu va pune în lucrare aceste moduri practice,
181
nu este cu putinţă să o treacă; va întâlni numai tul burare şi deznădăjduire.

80. Primul lucru este să nu cadă nimeni în greşeală nicăieri; al doilea, să nu ascundă din pricina ruşinii greşeala sa, nici iarăşi să nu se laude pentru aceasta, ci mai curând să se smerească, iar când îl judecă oamenii, să se judece şi el pe sine însuşi şi să primească cu bucurie epitimia (mustrarea). Dacă nu se va face aceasta, orice prinos va face lui Dumnezeu, va fi neputincios.

81. Fără credinţă, nădejde şi dragoste, nici un rău nu poate fi cu totul desfiinţat, nici vreun bine să se izbândească. Credinţa îl convinge pe nevoitor să-şi întoarcă mintea spre Dumnezeu. Nădejdea i se face chezaşă nemincinoasă a ajutorului dumnezeiesc. Dragostea îl face cu totul nemişcat din iubirea de Dumnezeu chiar şi atunci când este războit.

82. să vorbeşti cu blândeţe, şi în acest fel nu va îngădui Dumnezeu ca să te umileşti şi să te smereşti. Dacă te porţi cu dragoste, atunci toţi se vor purta faţă de tine ca prietenii. Purtarea făţarnică să o îndepărtezi, ca să nu îngăduie pronia dumnezeiască să cazi în diverse poticneli. Dacă toate le vei lăsa cu credinţă în seama proniei dumnezeieşti, nu vei cădea în ispită.

Rugăciunea

1. Cel care nu are rugăciune izbăvită de gândurile viclene, acela este ca şi cum ar merge la război fără armă. Rugăciune o înţeleg pe aceea care se
182
face neîncetat în adâncul sufletului, astfel încât, prin chemarea lui Hristos, satana, care luptă în ascuns, să fie biciuit şi ars.

2. Diavolul, ca un leu care răcneşte, merge împreună cu puterile sale, căutând pe cine să înghită. Aşadar, luarea aminte la inimă, trezvia, împotrivirea faţă de gândurile viclene şi rugăciunea către Iisus Hristos, Dumnezeul nostru, să nu înceteze niciodată. Pentru că un ajutor mai bun în afara lui Iisus nu vei afla în toată viaţa ta. Numai Domnul, ca Dumnezeu ce este, cunoaşte vicleniile, meşteşugurile şi uneltirile dracilor.

3. să ne ostenim ca David, strigând: „Doamne Iisuse Hristoase”. Să răguşească gâtul nostru şi să nu se obosească ochii minţii noastre a nădăjdui în Domnul Dumnezeul nostru.

4. împotrivirea întru cuvânt astupă gura vicleanului[14], în timp ce chemarea lui Iisus Hristos alungă din inimă orice lucru viclean şi vătămător şi tămăduieşte raţiunea care dormitează. Orice atac viclean are în imaginaţie forma unui anumit lucru sensibil ca să provoace lovirea; fie a persoanei care ne-a întristat, fie o altă formă de iubire de plăcere sau de lăcomie, care vădeşte gândurile noastre pătimaşe şi că mintea nu a

fost cu luare aminte. Atunci chemarea stăruitoare şi rugăciunea se impun pentru slobozirea minţii din robie.

[14] în sensul că respinge gândul păcătos, pe care cel viclean îl aruncă în minte.

183

5. în timpul rugăciunii diavolul se tulbură. Aşadar, el foloseşte spre apărarea sa, chipurile, diferite amintiri utile ca să robească mintea şi s-o despartă de chemarea şi pomenirea dumnezeiască, încât rugăciunea să rămână neroditoare. Orice gând şi aducere aminte greşită în momentul rugăciunii împiedică şi robeşte mintea.

6. Dacă doreşti să te rogi aşa cum trebuie, să nu întristezi nici un om. Altfel, zadarnic te rogi.

7. „Lasă darul tău spune Domnul în faţa altarului şi mergi întâi şi te împacă cu fratele tău" (vezi Matei 5,24) şi apoi vino să te rogi fără tulburare. Pentru că pomenirea răului opacizează raţiunea celui ce se roagă şi întunecă rugăciunile lui.

8. Când diavolul se foloseşte de multe mijloace şi nu poate să împiedice rugăciunea dreptului, atunci se retrage pentru puţină vreme şi apoi se răzbună pe el pentru că se roagă. Sau îl provoacă, să-l facă să se mânie, distrugându-i starea lui cea bună a minţii, care s-a creat prin rugăciune, sau, întrucât îl întărâtă la plăcerea cea iraţională, îi întinează mintea.

9. Atunci când te rogi aşa cum trebuie, să le aştepţi pe acelea care nu trebuie, şi să stai bărbăteşte ca să păzeşti rodul rugăciunii. Pentru că dintru început la acestea ai fost rânduit, ca să lucrezi şi să păzeşti. Aşadar, de vreme ce ai lucrat, nu lăsa nepăzit ceea ce ai făcut; dar dacă vei lăsa nepăzit, nu te-ai folosit deloc de la rugăciunea ta.

10. Tot războiul care se face între noi şi dracii necuraţi nu se poartă pentru altceva decât pentru rugăciunea duhovnicească. Fiindcă foarte urâtă şi

184

supărătoare li se face acestora rugăciunea, în timp ce pentru noi este aducătoare de mântuire, de bună plăcere şi mulţumire.

11. Când diavolul cel zavistnic nu poate să tulbure memoria în timpul rugăciunii, atunci provoacă în trup akedie, nepăsare sau imaginaţie, chipurile, de la Dumnezeu. Mintea cea necercată primeşte amăgirea, şi în acest fel este întreruptă legătura cu Dumnezeu, chiar atunci când simţea că a început să se roage.

12. Nu se fură Domnul numai cu limba ca să se mântuiască omul, aşa cum s-a făcut cu tâlharul de pe cruce; ci se fură şi cu gândul. Pentru că femeia cu scurgere şi-a spus în sinea ei: „De mă voi atinge măcar de marginea hainei Lui, mă voi izbăvi" (vezi Marcu 5,28); de asemenea, slujitorul lui Avraam L-a rugat prin cugetarea sa pe Dumnezeu pentru Rebecca.

13. Sfinţii Părinţi numesc rugăciunea armă duhovnicească şi nu este cu putinţă ca fără aceasta să iasă cineva la război; altfel va fi târât rob în patria vrăjmaşilor. Rugăciune curată nu se poate dobândi de cineva dacă nu stăruie cu răbdare pe lângă Dumnezeu cu inimă curată şi fără răutate. Pentru că El este Cel ce dă rugăciune celui ce se roagă şi-l învaţă pe om cunoaşterea.

14. Cel ce-L iubeşte cu adevărat pe Dumnezeu se roagă în chip neîmprăştiat. Iar cine se roagă în acest mod, acela îl iubeşte cu adevărat pe Dumnezeu. Nu se roagă neîmprăştiat acela care-şi are mintea alipită de ceva din cele pământeşti. Şi dacă nu va dispreţui acel lucru, este cu neputinţă să se izbăvească de patimă.

185

15. Mintea care se uneşte cu Dumnezeu şi rămâne în El cu rugăciune şi dragoste se face înţeleaptă, bună şi puternică, iubitoare de oameni, milostivă şi mărinimoasă şi, prin urmare, are în sine toate însuşirile dumnezeieşti. Când însă se depărtează de Dumnezeu, fie se face animalică, aşa cum se face şi iubitoare de plăcere, fie sălbatică, luptându-se cu oamenii pentru cele materiale.

16. Fapta minţii este rugăciunea unită cu contemplaţia duhovnicească şi contemplaţia duhovnicească unită cu rugăciunea.

17. Aşa cum mâncarea fără sare este groaznică pentru gâtlej, în acelaşi fel se arată minţii rugăciu nea fără străpungerea inimii.

18. Nu poate mintea în timpul rugăciunii să spună cu îndrăzneală către Dumnezeu: „Rupt-ai legăturile mele. Ţie-Ţi voi aduce jertfă de laudă" (vezi Psalmi 115,7-8), dacă, prin dorirea celor dumnezeieşti nu se smulge din laşitate, din trândăvie, din multa dormire şi din celelalte patimi.

19. Nu poate să aibă dragoste pentru rugăciune acela care nu a tăgăduit orice lucru material.

20. Toate virtuţile ajută mintea să dobândească dragostea dumnezeiască; însă mai mult decât toate ajută

rugăciunea curată, deoarece prin aceasta mintea prinde aripi şi zboară către Dumnezeu şi iese în afara tuturor existenţelor şi nici un pretext sau atac vrăjmaş nu mai poate s-o robească.

21. Dacă cuvintele rugăciunii nu pătrund în adâncul sufletului, nu vor da drumul lacrimilor să se reverse întru arătarea feţei.

186

22. Tot ceea ce faci împotriva fratelui tău, care te-a nedreptăţit, toate ţi se vor face piedică în timpul rugăciunii.

23. Rugăciune desăvârşită fără chemare (invocare) mintală nu există. Dacă mintea va reuşi aceasta prin silire, va provoca inimii durere şi întristare, însă „inima înfrântă şi smerită Dumnezeu nu o va urgisi” (Psalmi 50,18).

Dragostea

1. Desăvârşita dragoste este născută din nepătimire, nepătimirea este născută de nădejdea în Dumnezeu; pe nădejde o naşte răbdarea şi mărinimia. Pe acestea le naşte înfrânarea; înfrânarea este născută de frica dumnezeiască. Pe aceasta o naşte credinţa în Dumnezeu.

2. Cel care-L iubeşte pe Dumnezeu îl iubeşte, fără doar şi poate, şi pe aproapele său. Un astfel de om se scârbeşte de lăcomie; îşi economiseşte banii săi potrivit voii lui Dumnezeu şi îi împarte acelora care au nevoie.

3. Cel care face milostenie imitându-L pe Dumnezeu nu face deosebire între cel bun şi cel rău, între drept şi nedrept, în ceea ce priveşte cele necesare vieţii. împarte la fel tuturor potrivit nevoilor lor, chiar dacă îl cinsteşte mai mult pe cel drept decât pe cel rău pentru buna lui intenţie.

4. Dispoziţia iubitoare nu se poate constata numai în cazul dăruirii banilor, ci cu mult mai mult în dăruirea cuvântului mântuitor şi în slujirea trupească.

187

5. Suflet curat este acela care s-a slobozit d patimi şi se bucură neîncetat întru dragostea dum nezeiască.

6. Dacă voieşti să nu cazi din dragostea lui Dum nezeu, nici pe fratele tău să nu-l laşi să se culce mâhnit de tine, nici tu să te culci mâhnit împotriva lui.

7. „Eu însă vă spun”, a zis Domnul, „iubiţi pe vrăjmaşii voştri, faceţi bine celor ce vă urăsc pe voi, rugaţi-vă pentru cei ce vă fac necazuri” (vezi Luca 6, 27-28). Pentru ce a poruncit acestea? Şi adaugă: „Nu vă împotriviţi celui rău; iar cui te loveşte peste obrazul drept, întoarce-i şi pe celălalt; şi celui ce voieşte să se judece cu tine şi să-ţi ia haina, lasă-i şi cămaşa. Iar de te va sili cineva să mergi o milă, mergi cu el două” (vezi Matei 5,39.41). De ce a poruncit acestea Domnul nostru? Ca să ne păzească de mânie, de tulburare şi de întristare şi ca să se înveţe şi acela de la a voastră răbdare a relelor; şi iarăşi pe toţi să vă conducă la jugul iubirii.

8. Nu are iubire desăvârşită acela care-şi schimbă dispoziţia faţă de oameni potrivit cu caracterul acestora; pe unul, de pildă, îl iubeşte şi pe altul îl urăşte, sau pe acelaşi om uneori îl iubeşte, iar alteori îl urăşte pentru aceleaşi pricini.

9. Acela care nu leapădă de la sine slava lumească şi dispreţuirea, bogăţia şi sărăcia, plăcerea şi întristarea nu a dobândit încă dragostea desăvârşită. Pentru că iubirea desăvârşită nu le dispreţuieşte numai pe acestea, ci şi viaţa prezentă şi chiar moartea.

188

10. Dacă pui în lucrare cu adevărat porunca iubirii aproapelui, nu-i arăta niciodată acestuia mâhnire pentru oricare lucru te-ar fi întristat. Altfel, va fi vădit că cinsteşti mai mult lucrurile trecătoare decât dragostea şi, revendicându-le pe acestea, te lupţi împotriva fratelui tău.

11. De vreme ce dragostea arată răbdare şi bunătate, cel care se împuţinează cu sufletul pentru cele întristătoare care i se întâmplă şi de aceea se face rău şi întrerupe dragostea pentru aceia care l-au întristat cum oare nu va decădea din scopul proniei dumnezeieşti?

12. Nu dispreţui porunca iubirii, pentru că prin aceasta vei deveni fiu al lui Dumnezeu. Iar încălcând-o, te vei afla fiu al gheenei.

13. Să nu te afli cu uşurinţă în starea de a respinge iubirea duhovnicească, pentru că nu a rămas între oameni altă cale de mântuire.

14. Acela care a putut să dobândească iubirea desăvârşită şi să-şi armonizeze întreaga viaţă potrivit cu aceasta, acesta îl cheamă pe Domnul Iisus prin luminarea Sfântului Duh.

15. Tot scopul poruncilor Mântuitorului este să slobozească mintea de împrăştiere şi de ură şi să o aducă la iubirea Lui şi a aproapelui, din care se naşte lumina lucrătorilor sfintei cunoaşteri.

16. îngrijeşte-te, pe cât poţi, să iubeşti pe fiecare om. Dacă aceasta nu o poţi face încă, cel puţin să nu urăşti pe nimeni. Dar nici aceasta nu o poţi face dacă nu vei dispreţui lucrurile lumii.

189

17. Lucrarea şi dovada iubirii desăvârşite faţă de Dumnezeu este dispoziţia curată prin împreuna pătimirea de voie cu aproapele. „Pentru că cel ce nu iubeşte pe fratele său, pe care l-a văzut, pe Dum nezeu, pe Care nu L-a văzut, nu poate sâ-L iubească" (1 Ioan 4,20).

18. Numai dragostea uneşte existenţele create cu Dumnezeu şi între ele însele prin unirea de voie.

19. Dragoste adevărată are acela care nu suferă să asculte insinuări, nici osândiri vădite împotriva aproapelui.

20. Este vrednic de cinste în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor acela care nu face nimic care să desfiinţeze dragostea.

21. Dragoste egală faţă de toţi are oricine nu-i invidiază pe cei evlavioşi şi vrednici, şi îi sprijină cu ajutor pe cei necinstiţi şi vicleni.

22. Atunci când auzi un cuvânt folositor, să nu-l judeci pe acela care învaţă, ca să nu te lepede pe tine harul şi să te lipseşti de o povaţă folositoare.

23. Nevoieşte-te să-l iubeşti pe orice om la fel şi vei alunga împreună toate patimile tale.

24. Cu adevărat milostiv este nu acela care dăruieşte cu voia cele de prisos, ci acela care lasă chiar şi pe cele necesare acelora care i le răpesc.

25. Cine este înţelept şi cuminte şi voieşte să se numească prieten al lui Dumnezeu, încât să se îngrijească cu toată puterea sa să-şi înfăţişeze sufletul Domnului, în aşa chip cum l-a primit de la El, adică curat, fără răni, cu totul fără de prihană, şi pentru

190

aceasta să fie încununat în ceruri şi să fie lăudat de către îngeri?

26. Acela care a lepădat în mod sincer lucrurile lumeşti şi-l slujeşte cu dragoste nefăţarnică pe aproapele său se slobozeşte grabnic de orice patimă şi se împărtăşeşte de dragostea dumnezeiască şi de cunoaşterea duhovnicească.

27. Dacă acela care are toate harismele Sfântului Duh, şi nu are dragoste, nu are nici un folos potrivit spuselor Apostolului Pavel -, câtă grijă trebuie să depunem ca să o dobândim?

28. Acestea spun cei ce au fost învredniciţi să aibă dragostea desăvârşită: „Cine ne va despărţi pe noi de dragostea lui Hristos? Necazul sau strâmtorarea, sau prigoana, sau lipsa de îmbrăcăminte, sau primejdia, sau sabia? Pentru Tine suntem omorâţi toată ziua; socotiţi am fost ca nişte oi de junghiere. Dar în toate acestea suntem mai mult decât biruitori prin Acela care ne-a iubit" (Romani 8,35-37).

29. Prietenul credincios nu se poate da în schimb pentru nimic, întrucât interesele prietenului le consideră ca fiind ale sale şi suferă împreună cu el, răbdând până la moarte.

30. în vremea bunăstării şi a lipsei de griji există mulţi prieteni. în vreme de ispită este mare problemă să găseşti unul.

31. Milostenia vindecă partea irascibilă (mânia) sufletului; postul usucă dorinţa pătimaşă; rugăciunea curăţeşte mintea şi o face potrivită să primească vederea duhovnicească. Deoarece potrivit cu puterile sufletului ne-a dăruit Domnul şi poruncile Sale.

191

32. Aşa cum amintirea focului nu încălzeşte trupul, la fel credinţa fără de dragoste nu aduce în suflet luminarea cunoaşterii duhovniceşti.

Că să toria şi familia

1. Pentru că nunta (căsătoria) nu a fost poruncită ca să ne destrăbălăm, nici ca să curvim, ci ca să ne curăţim şi să ne înţelepţim. Ascultă-l, aşadar, pe Pavel, care spune: „Din cauza desfrânării, fiecare să-şi aibă femeia sa şi fiecare femeie să-şi aibă bărbatul său" (vezi 1 Corinteni 7,2). Aşadar, două sunt lucrurile pentru care a fost poruncită căsătoria: şi ca să ne curăţim şi să ne înţelepţim, şi ca să devenim părinţi; dintre acestea două, prima este pricina curăţiei şi a înţelepţirii. întrucât, prin urmare, a intrat în om dorinţa pătimaşă, s-a poruncit şi căsătoria, împiedicând lipsa de măsură şi înduplecându-l pe bărbat să aibă doar o singură femeie. Pentru că naşterea de prunci nu este făcută în mod necesar de căsătorie, ci de acel cuvânt

al lui Dumnezeu, care spune: „Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pământul” (vezi Facerea 1,28). Iar acest lucru este adeverit de cei ce au încheiat o căsătorie, dar nu au devenit părinţi”. Aşadar, prima este această pricină, pricina curăţiei şi a înţelepciunii, şi mai ales acum, când întreg pământul s-a umplut de neamul omenesc. Desigur, la începuturi dobândirea copiilor era un lucru de dorit, deoarece fiecare dorea să lase o amintire şi o continuitate în viaţa sa. Pentru că încă nu existau nădejdi pentru înviere ci stăpânea

moartea şi cei ce mureau credeau că după aceea se va pierde viaţa de aici, a dat Dumnezeu mângâierea prin copii, încât să rămână imagini vii ale celor ce au murit şi să se menţină neamul oamenilor şi să fie pentru cei ce este vorba să moară şi pentru rudeniile lor, urmaşii acelora, o foarte mare mângâiere[15].

2. Mai întâi află care este pricina căsătoriei şi din ce motiv a fost introdusă în viaţa noastră şi nu căuta nimic mai mult. Care este, aşadar, pricina căsătoriei şi din ce motiv a dat-o Dumnezeu? Ascultă-l pe Pavel care spune: „Ca să fie îndepărtată curvia, fiecare bărbat să-şi aibă femeia lui”. Nu spune: „ca să vă izbăviţi de sărăcie, sau ca să dobândiţi bogăţie”, dar ce? Ca să fie îndepărtate curviile, ca să ţinem în frâu dorinţa pătimaşă, ca să trăim împreună cu înţelepciune, în curăţie, ca să fim plăcuţi lui Dumnezeu, mulţumindu-ne cu soţia noastră. Aceasta este calea căsătoriei, acesta este rodul, acesta câştigul. Aşadar, să nu le lăsăm pe cele mai mari şi să le cerem pe cele mai mici; pentru că bogăţia este cu mult mai mică decât curăţia şi înţelepciunea. De aceea numai un singur lucru să avem în vedere, trebuie să ne căsătorim ca să înlăturăm păcatul să ne izbăvim de curvie. Pentru aceasta trebuie să se facă căsătorie, ca să ne ajute în nevoinţa pentru curăţie şi înţelepciune. Şi se va întâmpla aceasta, dacă ne vom lua astfel de femei care ne pot oferi

[15] Sfântul Ioan Gură de Aur, Colecţia Părinţi Greci ai Bisericii, în limba greacă, prescurtat EPE, vol. 28, pp. 107-109.

multă evlavie, multă curăţie şi înţelepciune, precum şi multă nobleţe în purtări[16].

3. Cred că fecioria este cu mult mai de cinste decât căsătoria; însă din această pricină nu aşez căsătoria între lucrurile rele, ci dimpotrivă, o laud foarte mult. Deoarece este liman al curăţiei şi înţelepciunii pentru aceia care vor să trăiască în cumpătare, câtă vreme nu este lăsată firea să se sălbăticească. Fiindcă, de vreme ce a pus ca un stăvilar unirea trupească legiuită şi primind prin aceasta valurile dorinţei, ne dăruieşte multă linişte şi ne păzeşte de rele[17].

4. Bun lucru este căsătoria pentru că îl ţine pe bărbat curat şi înţelept şi nu-l lasă să moară, de vreme ce-l împiedică să se prăbuşească în curvie. Aşadar, să n-o condamni, pentru că aduce mult câştig prin aceea că nu lasă mădularele lui Hristos să se facă mădulare ale curviei şi prin aceea că nu îngăduie ca templul cel sfânt să se facă spurcat şi necurat[18].

5. Căsătoria a fost dată şi din pricina naşterii de prunci, dar cu mult mai mult ca să se stingă aprinderea firii. Iar martor pentru aceasta ne este Pavel, care spune: „Dar pentru îndepărtarea curviei fiecare să-şi aibă femeia sa”, nu pentru naşterea de prunci. Şi iarăşi porunceşte să vină întru unire nu ca să se facă părinţi de mulţi copii, ci pentru ce? „Ca să nu vă ispitească satana” (vezi 1 Corinteni 7,5), spune.

[16] Ibidem, vol. 28, p. 181.

[17] Ibidem, vol. 29, p. 473.

[18] Ibidem, vol. 29, p. 523.

Iar în continuare nu a spus dacă nu doresc prunci, dar ce? „Dacă însă nu pot să se înfrâneze, să se căsătorească” (vezi 1 Corinteni 7,9). La început însă, aşa cum am spus, căsătoria a avut aceste două pricini, mai târziu însă, când s-a umplut de oameni şi pământul, şi marea, şi toată lumea, a rămas doar o singură pricină pentru căsătorie, aceea de a se îndepărta curvia şi destrăbălarea[19].

6. Pentru că rău lucru nu este căsătoria, ci rău este adulterul, rău lucru este curvia, în vreme ce căsătoria este medicamentul care îndepărtează curvia. Să nu o necinstim, aşadar, prin fasturi diavoleşti, ci aceea care s-a făcut atunci în Cana Galileii să facă şi aceia care se căsătoresc acum, adică să-L aibă pe Hristos în mijlocul lor. Şi cum, spune, poate să se facă aceasta? Prin preoţi- „Pentru că acela care vă primeşte pe voi”, spune, „pe Mine mă primeşte”. Dacă, aşadar, îl îndepărtezi pe diavol şi-i inviţi pe sfinţii slujitori ai lui Hristos, se va afla de faţă negreşit împreună cu aceştia şi Hristos împreună cu Maica Sa şi cu fraţii Săi. „Că oricine va face voia Tatălui Meu celui din ceruri, acela îmi este frate şi soră şi mamă” (Matei 12,50)[20].

7. Să nu ne aflăm nepăsători faţă de mântuirea noastră şi să nu-i oferim diavolului sufletul nostru. Căci

cu adevărat de aici vin nenumăratele nenorociri ale familiilor şi nenumăratele conflicte; de aici se pierde încet-încet dragostea şi slăbeşte dorul de

[19] Ibidem, vol. 29, pp. 505-507.

[20] Ibidem, vol. 28, p. 99.

soţie. Pentru că aşa cum bărbatului chibzuit (înţelept) îi este cu neputinţă vreodată să-şi treacă cu vederea sau să-şi dispreţuiască soţia, tot aşa îi este cu neputinţă bărbatului destrăbălat şi curvar să-şi iubească femeia, chiar şi dacă ar fi cea mai frumoasă dintre toate. Din curăţie şi înţelepciune se naşte dragostea şi din dragoste bunătăţi nemărginite. Aşadar, să le consideri de piatră pe celelalte femei, de vreme ce cunoşti că după căsătorie, dacă priveşti cu ochi desfrânat altă femeie, eşti răspunzător pentru acuzaţia de adulter. Aceste cuvinte să le repeţi în fiecare zi întru tine; şi dacă vei vedea că ţi se aprinde dorinţa pentru o altă femeie şi din această pricină să ţi se pară în continuare plictisitoare femeia ta, mergi în cămara ta dacă ai deschis cartea şi l-ai luat mijlocitor pe Apostolul Pavel repetând necontenit aceste cuvinte, stinge cu totul flacăra patimii.

Şi astfel şi femeia ta îţi va fi iarăşi foarte dorită, de vreme ce nici o dorinţă pătimaşă nu unelteşte pe ascuns spre vătămarea dorinţei tale faţă de ea. Şi nu numai femeia ta îţi va deveni mai dorită, ci şi tu vei arăta aşa cum eşti acum mult mai înţelept şi mai liber[21].

8. Pentru că dacă semenul tău, având acelaşi trup, având aceeaşi dorire, împins de aceeaşi nevoie, nu vede nici o altă femeie, ci se hotărniceşte numai la cea a lui, ce îndreptăţire vei avea tu înfăţişându-ţi dorinţa pătimaşă?[22]

[21] Ibidem, vol. 28, pp. 115-117.

[22] Ibidem, vol. 28, p. 143.

9. „Taina aceasta mare este." (Efeseni 5,32)

Spune-mi însă, în ce chip este mare? Pentru că fata, în timp ce şi-a petrecut tot timpul ei în cămară şi nu şi-a văzut niciodată mirele, din prima zi atât de mult îl doreşte şi îl primeşte ca pe propriul ei trup; de asemenea bărbatul ei, care niciodată n-a văzut-o, care niciodată nu a discutat împreună cu ea, şi el o aşază pe ea deasupra tuturor, şi decât prietenii mai presus, şi decât rudeniile, şi chiar mai presus decât părinţii săi. Părinţii iarăşi, dacă li s-ar lua din bani să facem o presupunere -, se mâhnesc, se întristează, îl trag la judecată pe cel ce le-a furat din bani, în timp ce omului pe care de multe ori nu l-au văzut, nici nu l-au cunoscut vreodată, îi încredinţează aceluia şi pe fata lor, şi o zestre din mulţi bani. Şi se bucură pentru ceea ce fac şi nu consideră a fi pagubă ceea ce s-a făcut, ci văzându-şi fata lor a fi condusă departe de ei, nu-şi amintesc de legătura de familie, nu se întristează, nu se mâhnesc, ci chiar mulţumesc şi socotesc că este un lucru binecuvântat să vadă că fata lor este condusă afară din casă şi împreună cu ea şi mulţi bani.

Aşadar, toate acestea având-le în mintea sa Pavel aşadar că amândoi, părăsindu-şi părinţii, se unesc între ei şi că această unire se face mai puternică decât obişnuinţa unui timp atât de îndelungat — şi înţelegând că acest lucru nu este omenesc, ci că Dumnezeu a însământat în aceştia iubirile şi i-a făcut pe cei ce dau şi pe cei ce se dau să făptuiască aceasta cu bucurie, spune: „Taina aceasta mare este"[23].

[23] Ibidem, vol. 28, pp. 171-173.

10. Cu adevărat, sigur, cu adevărat este taina şi desigur taină mare, pentru că, de vreme ce i-a părăsit pe tată, pe mama care l-a născut, pe acela care l-a crescut, pe aceea care a suferit durerile naşterii, pe aceea care s-a chinuit şi pe aceia care i-au făcut atâtea binefaceri, pe acela cu care a legat prietenii, se lipeşte de aceea pe care n-o cunoaşte şi care nu are nimic comun cu el şi o cinsteşte dintre toţi mai mult pe ea. Cu adevărat este taină![24]

11. Să căutăm un singur lucru: virtutea sufletului şi nobleţea modurilor noastre de vieţuire, ca să ne bucurăm de pace ca să trăim în unire şi dragoste veşnică. Pentru că cel ce şi-a luat femeie bogată, şi-a luat mai degrabă stăpână a casei decât soţie. Pentru că şi fără aceasta femeile sunt pline de mândrie şi cu uşurinţă cad în iubirea de slavă lumească, dar dacă se adaugă şi acest lucru (bogăţia), cum vor fi supuse soţilor lor?

Dimpotrivă, acela care şi-a luat femeie de aceeaşi cinste sau mai săracă şi-a luat ajutor şi împreună-nevoitor şi şi-a băgat în casă toate bunătăţile. Deoarece nevoia sărăciei o îndeamnă să poarte de grijă cu multă atenţie de bărbatul ei, să se supună şi să asculte întru toate, şi alungă orice pretext de dihonie şi ceartă,

precum şi aroganţa şi jignirea, şi se face căsătoria legătură a păcii, unirii, iubirii şi armoniei.

Să nu căutăm să avem bani, ci să avem pace; să ne bucurăm de mulţumirea de a fi împreună. Pentru aceasta este căsătoria, nu ca să umplem casele de

[24] Ibidem, vol. 21, p. 213.

război şi luptă, nu ca să avem dihonii şi certuri, nu ca să ne încăierăm între noi şi să ne facem viaţa de netrăit, ci ca să ne bucurăm de ajutor, să avem liman şi adăpost şi mângâiere pentru relele neprevăzute şi ca să vorbim împreună cu femeia noastră în mod plăcut[25].

12. Având, aşadar, toate acestea în mintea noastră, să nu ne gândim la bani, ci la modurile bune de vieţuire, la curăţie şi înţelepciune. Pentru că o femeie cuminte şi cu nobleţe în felul de a fi şi cumpătată, chiar dacă este săracă, va putea să se folosească de sărăcie mai bine decât de bogăţie[26].

13. Căci frumuseţea trupului, atunci când nu se corelează cu virtutea sufletului, ar putea să-l robească pe bărbat pentru douăzeci sau treizeci de zile, mai departe însă nu va înainta, ci, de vreme ce-şi arată răutatea, va destrăma toată dragostea. Acele femei însă care strălucesc din pricina frumuseţii sufleteşti, cu cât trece timpul şi se face cunoscută frumuseţea lor, cu atât mai fierbinte se face dragostea în bărbaţii lor şi aprind iubirea lor pentru ele.

Iar atunci când există aceasta şi între ei se află prietenie fierbinte şi curată, se îndepărtează orice fel de curvie şi nici nu va pătrunde vreodată gând de adulter în acela care-şi iubeşte femeia sa, ci, prin aceea că se mulţumeşte totdeauna cu femeia sa, smulge de la Dumnezeu, prin înţelepciunea sa, orice bunăvoinţă şi ocrotire pentru toată casa sa. în acest fel

[25] Ibidem, vol. 28, pp. 177-179.

[26] Ibidem, vol. 28, p. 181.

şi-au luat femei cei ce au fost curajoşi, dintre bărbaţii cei vechi, căutând nobleţea sufletului, iar nu bogăţia de bani[27].

14. Şi tu, aşadar, fie mire, fie mireasă de cauţi, înainte de toate să cauţi acestea: dacă este cinstitoare de Dumnezeu, dacă se bucură de bunăvoinţa lui Dumnezeu. Pentru că, dacă există acestea, vor urma şi celelalte; dacă însă nu există acestea şi dacă încă cu mare uşurinţă se află la aceştia bunurile materiale, nu există nici un câştig[28].

15. Am spus acestea nu ca să le ascultaţi; nici pentru ca să le ascultaţi şi să le lăudaţi numai, ci şi ca să le urmaţi. Şi părinţii, desigur, să urmeze purtării de grijă pe care a arătat-o patriarhul Avraam, ca să ia o femeie simplă, fără să urmărească bani, nici origine strălucită, nici frumuseţea trupului, nici nimic altceva, ci numai nobleţea sufletului; iarăşi, mamele în acest chip să-şi crească şi să-şi educe fetele. De asemenea mirii, pe care este vorba sâ-i luaţi, să-i luaţi cu multă cuviinţă... şi rugându-L în toată vremea pe Dumnezeu să Se facă mijlocitor în toate acţiunile voastre.

Pentru că, dacă în acest fel vom rândui căutările noastre, nu va exista niciodată divorţ, nici bănuială de adulter, nici pretexte de gelozie, nici dispute şi certuri, ci ne vom desfăta de multă pace şi de multă unire; iar când există aceasta, vor urma negreşit şi alte virtuţi. întrucât, aşa cum atunci când

[27] Ibidem, vol. 28, pp. 181-183.

[28] Ibidem, vol. 28, p. 203.

femeia se află în dihonie cu bărbatul ei, nu se face nimic potrivit în casă chiar şi dacă vin alte lucruri favorabile tot aşa, când există unire şi pace, nu se întâmplă nimic neplăcut, chiar şi dacă zilnic sunt provocate nenumărate furtuni.

Dacă în acest mod se fac căsătoriile, vom putea cu mare uşurinţă să conducem şi copiii spre virtute. Pentru că atunci când mama este cuviincioasă şi înţeleaptă şi are orice virtute, negreşit va putea şi pe bărbatul ei să-l cucerească şi să-l supună iubirii ei. Şi, de vreme ce l-a cucerit, îl va avea cu multă mărinimie ajutor pentru îngrijirea copiilor şi astfel îl va atrage şi pe Dumnezeu la aceeaşi îngrijire. Iar când el ajută la această bună strădanie şi exercită sufletele copiilor, nu se va întâmpla atunci nimic neplăcut, ci lucrurile casei vor merge bine, de vreme ce şi dregătorii săi vor simţi în acest fel[29].

16. Vom avea foarte mare grijă, astfel încât de la început să luăm o femeie care să poată cu uşurinţă să se adapteze lângă noi şi să trăiască în armonie cu propriile noastre principii şi moduri de viaţă. Şi luând o

astfel de femeie, nu numai că vom câştiga aceasta adică nu ne vom despărţi niciodată -, ci şi o vom iubi foarte tare pe aceea pentru care a poruncit Apostolul Pavel. Pentru că, de vreme ce a spus: „bărbaţilor, să iubiţi pe femeile voastre”, nu s-a oprit doar aici, ci ne-a dat şi măsura iubirii: „aşa cum Hristos a iubit Biserica”. Şi în ce fel, spune-mi, a iubit-o Hristos pe aceasta? „S-a dat pe Sine însuşi

[29] Ibidem, vol. 28, p. 209

pentru ea” (vezi Efeseni 5,24). încât şi dacă va trebui să moară de dragul femeilor, să nu lepădăm aceasta. Pentru că, dacă Domnul a iubit-o atât de mult pe roaba sa (Biserica), încât chiar şi viaţa Sa să Şi-o pună pentru ea, cu atât mai mult trebuie şi tu să o iubeşti astfel pe cea împreună-roabâ cu tine[30].

17. „Bărbaţilor, să iubiţi pe femeile voastre aşa cum şi Hristos a iubit Biserica”. Ai văzut măreţia ascultării? Ascultă şi măreţia iubirii. Voieşti să te asculte femeia ta precum Biserica pe Hristos? Ai grijă de ea aşa cum Hristos are grijă de Biserică; fie chiar şi dacă ar trebui să fii rănit de mii de ori, fie chiar şi dacă ar trebui să suferi şi să pătimeşti orice, fără să încerci să eviţi.

Să nu te întorci de la femeia ta din pricina lipsei ei de frumuseţe. Ascultă Sfânta Scriptură, care spune: „Mică este între cele zburătoare albina şi începutul dulceţilor este rodul ei” (vezi înţelepciunea lui Sirah 11,3). Femeia este făptura lui Dumnezeu; nu o ocărăşti pe ea, ci pe Cel ce a zidit-o[31]!

18. Nu poţi, zice, să spui că pe tine te-a zidit Dumnezeu şi pe ea nu, ci un oarecare altul mai prejos decât Acela. Unul şi Acelaşi v-a adus în existenţă pe amândoi. încât, chiar dacă nimic altceva nu vei cinsti decât lucrul acesta, ţi-ai păzit dragostea faţă de ea[32].

19. Şi nu numai din această pricină trebuie să ne iubim femeia noastră aşadar pentru că este

[30] Ibidem, vol. 28, p. 163.

[31] Ibidem, vol. 21, pp. 199, 203.

[32] Ibidem, vol. 28, pp. 137-139.

parte a noastră şi a fost creată din noi dar şi pentru că Dumnezeu a hotărât lege pentru acest lucru, spunând următoarele: „De aceea va lăsa orice bărbat pe tatăl său şi pe mama sa şi se va alipi de femeia sa şi vor fi amândoi un trup” (vezi Efeseni 5,31). Tocmai din acest motiv ne-a învăţat şi Pavel această lege, ca să ne îndemne de pretutindeni spre iubirea aceleia (a femeii). Şi ia aminte ce înţelepciune apostolică. Pentru că nici din legile dumnezeieşti, nici din cele omeneşti nu ne îndeamnă spre iubirea femeilor, ci le fixează pe acestea două luând şi din primele, şi din celelalte, astfel încât acela care este mai presus şi are mai multă credinţă să fie îndemnat la iubirea aceleia prin legile lui Dumnezeu, în timp ce acel bărbat care este mai slab, să se înveţe din legile oamenilor şi ale firii[33].

20. Acela care îşi iubeşte cu adevărat femeia, chiar dacă nu este foarte ascultătoare, pe toate poate să le ia asupra sa. Este lucru atât de greu şi de neplăcut unirea, atunci când soţii nu sunt uniţi prin „tirania” iubirii[34].

21. Dacă însă spui că ea pătimeşte de o boală de netămăduit şi că, cu toate că o îngrijeşti foarte mult, continuă să aibă propriile ei obişnuinţe, nici aşa nu trebuie să o alungi, pentru că nici mădularul care pătimeşte de boală de nevindecat nu se taie. Iar aceasta este propriul tău mădular, pentru că spune: „cei doi vor fi un singur trup” (Efeseni 5,31). Iar în cazul mădularului nu vom avea nici un câştig din vindecare

[33] Ibidem, vol. 29, p. 215.

[34] Ibidem.

(terapie), când boala sa ajunge să fie de nevindecat; însă în cazul femeii chiar dacă va continua să bolească în chip de nevindecat ni se va pregăti o mare răsplată atunci când o vom învăţa şi o vom educa (certa). Şi dacă ea nu va învăţa nimic din învăţătura noastră, pentru răbdarea noastră vom primi mare răsplată de la Dumnezeu pentru că, din pricina fricii Sale, am arătat o atât de mare răbdare şi am suferit cu blândeţe răutatea ei şi ne-am susţinut mădularul nostru. Pentru că femeia este mădularul nostru necesar şi din această pricină trebuie să o iubim foarte mult. Tocmai acest lucru învăţând iarăşi Apostolul Pavel spunea: „Aşadar, bărbaţii sunt datori să-şi iubească femeile, aşa cum îşi iubesc propriile lor trupuri. Căci nimeni vreodată nu şi-a urât trupul său, ci fiecare îl hrăneşte şi îl încălzeşte, precum Hristos Biserica, pentru că suntem mădulare ale trupului Lui, din carnea Lui şi din oasele Lui (Efeseni 5, 28-30)[35].

22. însă nici bărbatul, întrucât are stăpânirea, să nu se îndemne la ocări şi la loviri, ci să o îndrume, să

o sfătuiască, să o convingă prin cuvinte, întrucât este nedesăvârşită. Să nu întindă niciodată mâinile să o lovească acestea nu se potrivesc unui suflet slobod —, însă nici să nu folosească ocări, nici jigniri, nici mustrări, ci s-o îndrume[36].

23. să faceţi rugăciuni comune; fiecare să meargă la biserică şi din cele spuse şi citite acolo şi bărbatul să pretindă de la femeie în casa lor, şi aceea

[35] Ibidem, vol. 28, pp. 167-169.

[36] Ibidem, vol. 21, p. 229.

de la bărbat. Dacă sunteţi săraci, adu înainte pilda sfinţilor bărbaţi, a lui Pavel şi a lui Petru, care au izbutit în propăşire mai mult decât toţi împăraţii şi bogaţii, şi cum au trăit întru foame şi întru sete. să o înveţi că nimic nu este înfricoşător din toate cele ce se întâmplă în viaţă, decât numai să se împotrivească cineva lui Dumnezeu[37].

24. Dacă bărbatul nu poate să se înfrâneze, iar eu voiesc înfrânare? Eşti nevoită să-l urmezi pe bărbat. Pentru că, dacă nu voieşti să faci aşa, lanţul, care te leagă din pricina căsătoriei te trage după sine şi te aduce spre acela cu care ai fost legată de la început38. Căci aceea care se nevoieşte cu înfrânarea fără voia bărbatului ei nu numai că se lipseşte de răsplăţile înfrânării, ci este vinovată şi de adulterul aceluia şi mult mai răspunzătoare decât el. De ce? Deoarece ea l-a aruncat în prăpastia pierzării, întrucât l-a lipsit de unirea trupească legiuită. Căci, dacă nu este îngăduit nici pentru puţin să facă aceasta, dacă el nu voieşte acest lucru, ce iertare va fi cu putinţă să aibă aceea care îl lipseşte pe soţ cu totul de această mângâiere.

25. Aşadar, când toată această lume a fost creată şi toate au fost rânduite pentru odihna şi folosul nostru, l-a făurit Dumnezeu pe om, datorită căruia a fost zidită şi lumea. De vreme ce a fost făurit omul, a trăit în Rai şi nu a existat nici un motiv pentru căsătorie. A trebuit să se facă şi un ajutor pentru

[37] Ibidem, vol. 21, p. 239.

[38] Ibidem, vol. 29. p. 609.

el, şi s-a făcut, şi nici aşa nu s-a considerat căsătoria necesară. Şi nici măcar nu se arăta vreo necesitate, ci ei trăiau fără căsătorie, locuind în Rai ca în cer şi bucurându-se de plăcerea ce vine din vederea lui Dumnezeu. Dorinţa unirii trupeşti şi a concepţiei, şi dureri şi naşteri şi tot felul de stricăciune fuseseră alungate din sufletul lor. Precum apa, care izvorăşte dintr-un izvor curat, aşa trăiau în acel spaţiu, împodobiţi cu fecioria.

însă, întrucât au făcut neascultare de poruncile lui Dumnezeu şi s-au făcut pământ şi cenuşă, au pierdut împreună cu acea viaţă fericită şi frumuseţea fecioriei, care i-a părăsit împreună cu Dumnezeu. Din momentul în care au devenit robi ai diavolului şi şi-au scos veşmântul împărătesc şi podoaba cerească şi au primit stricăciunea morţii şi blestemul şi durerea şi viaţa trăită cu osteneală, de atunci se introduce împreună cu acestea în viaţa lor şi căsătoria, acest veşmânt muritor de rob.

Pentru că spune: „Cel ce s-a căsătorit se îngrijeşte de lucrurile lumii” (1 Corinteni 7,33). Vezi de unde îşi are începutul căsătoria? De la neascultare, de la blestem, de la moarte. Căci acolo unde există moarte, există şi căsătorie. Dacă aceea nu există, nici cealaltă nu urmează[39].

26. Este bine să se căsătorească omul? Şi eu primesc aceasta; deoarece căsătoria este neprihănită, şi patul neîntinat. Este bună însă pentru cei înţelepţi, iar nu pentru cei nesăţioşi şi pentru cei care

[39] Ibidem, vol. 29, p. 493.

voiesc să cinstească trupul mai mult decât trebuie. Când căsătoria este numai aceasta, adică nuntă şi unire a soţilor şi dorire de prunci care să ne moştenească, atunci căsătoria este bună pentru că creează mai mulţi oameni care urmează voia lui Dumnezeu, însă atunci când se aprind dorinţele trupeşti şi este hoinăreală prin spini şi, într-un oarecare mod, se constituie în drum spre răutate, atunci spun şi eu că nu este bine să se căsătorească cineva[40].

27. A introdus Domnul dorinţa trupească de dragul naşterii de prunci[41].

28. Dumnezeu cel iubitor de oameni, Care Se îngrijeşte de mântuirea noastră, a împărţit viaţa oamenilor în două chipuri, aşadar în viaţa de căsătorie şi în feciorie; încât acela care nu poate să sufere nevoinţa (lupta) fecioriei să se căsătorească cu femeie, cunoscând faptul că i se va cere cuvânt pentru înfrânare, sfinţire şi pentru asemănarea cu sfinţii care au avut soţie şi au crescut prunci[42].

29. Firile bărbatului şi femeii au fost zidite la fel şi sunt egale faptele ambelor firi, egale răsplăţile, egală şi osânda. Să nu se pretexteze aşadar că femeia este mai slabă pentru că, dacă trupeşte este mai slabă, sufletul ei are aceeaşi putere cu cel al bărbatului... şi femeia nu are mai puţin decât bărbatul caracterul „după chipul şi după asemănarea lui Dumnezeu". Femeia îl depăşeşte cu mult pe bărbat

[40] Ibidem, vol. 5, p. 442.

[41] Ibidem, vol. 52, p. 670

[42] Ibidem, vol. 8, p. 95.

în ceea ce priveşte rezistenţa în faţa durerilor şi răbdarea[43].

30. Virtutea femeii şi a bărbatului este comună, întrucât de aceeaşi cinste este zidirea celor doi, astfel încât să fie aceeaşi răsplată. Ascultă Cartea Facerii, care spune: „Şi a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat şi femeie" (Facerea 1,27). Iar acelora a căror fire este comună, acelora le sunt comune şi lucrările; iar acelora a căror făptuire este egală, aceia au şi aceeaşi răsplată[44].

31. Cunoscând Dumnezeu, Cel care mai dinainte le cunoaşte pe toate, că se va face călcător al poruncii dumnezeieşti (Adam) şi că din nestricăciune va cădea în stricăciune, a zidit din el neamul femeiesc, ajutorul său, asemenea cu el; aşadar, ajutor care prin naşterea de prunci după călcarea legii -, va contribui prin urmaşi la înveşnicirea neamului omenesc[45].

32. Căci răzvrătirea trupului, care este fără de voie şi se împotriveşte în chip vădit legii minţii, şi chiar dacă de cei înţelepţi este robită prin silire şi este lăsată numai pentru naşterea de prunci, cu toate acestea aduce cu sine osânda cea dintru început pentru că este şi se numeşte stricăciune şi negreşit naşte pentru stricăciune -, şi este mişcarea pătimaşă a

[43] Sfântul Vasile cel Mare, Despre Facerea omului.

[44] Sfântul Vasile cel Mare, Omilie la Psalmul 1,2.

[45] Sfântul Ioan Damaschinul, Expunerea exactă a credinţei.

aceluia care nu are conştiinţa cinstei pe care a primit-o firea de la Dumnezeu, ci l-a asemănat cu necuvântătoarele[46].

33. Atunci când l-a făcut Dumnezeu pe bărbat, femeie în lume nu se afla. A luat atotbunul Dumnezeu o coastă de la bărbat şi a făcut femeia, precum femeile care sunt astăzi, şi a dat-o spre a-i fi mângâiere. Dumnezeu a făcut-o pe femeie egală cu bărbatul, iar nu inferioară.

— Aici cum le aveţi pe femei?

le avem ca inferioare.

e nedrept, fraţii mei! Iar dacă voiţi să fiţi bărbaţii mai buni decât femeile, trebuie să faceţi şi fapte mai bune decât acelea. Priveşte, şi femeile fac cele bune, şi merg în Rai, iar noi mergem în iad. La ce ne foloseşte că suntem bărbaţi şi facem lucrurile cele mai rele? Mai bine să nu fim[47].

34. Trebuie şi tu, o, bărbate, să nu o tratezi pe femeia ta ca pe o sclavă, pentru că făptură a lui Dumnezeu este ea, aşa cum eşti şi tu. Pe cât S-a răstignit Dumnezeu pentru tine, pe atât şi pentru ea. Tată îl numeşti şi tu pe Dumnezeu, Tată îl numeşte şi ea. Aveţi un Botez, o credinţă, Preacuratele Taine cu care te împărtăşeşti şi tu, şi ea. Nu o are Dumnezeu pe femeie mai prejos decât pe tine, de aceea a făcut-o din mijlocul bărbatului, ca să fie bărbatul ca un împărat, iar femeia ca un vizir, aşadar să fie bărbatul precum capul, iar femeia precum trupul.

[46] Sfântul Grigorie Palama, EPE, vol. 9, p. 428.

[47] Sfântul Cosma Etolianul, Didahii, Al. 23.

Pentru aceasta nu a făcut-o pe femeie din cap, pentru ca să nu-l dispreţuiască pe bărbat. De asemenea, iarăşi, nu a făcut-o din picioare pentru ca să n-o dispreţuiască bărbatul pe femeie[48].

[48] Ibidem.

Redactor: Dragoş Dâscă Corector: Lia Gociu Tehnoredactor: Gabriela Radu Design copertă: Lucian Dragomir Prelucrare imagini: Mariarta Cojocaru DTP: Leonard Lunguleac

Editura Doxologia, Cuza-Vodă 51, 700038, IAŞI Tel.: (0232)216693; (0232)218324; Fax: (0232)216694

www.doxologia.ro, E-mail: editura@doxologia.ro

Cel care caută simplitatea şi voieşte să o cucerească să înceapă să dezrădăcineze cu grăbire şi curaj egoismul cel blestemat şi totodată urzeala interesului personal şi a mulţumirii de sine, întunericul vicleniei şi cele ce se leagă de aceasta, şi să îmbrăţişeze în chip absolut credinţa în Dumnezeu.

Acesta (Dumnezeu), la rândul Său, Se va îngriji de noi şi ne va sprijini; ne va dărui, desigur, şi puterea de a învinge ipocrizia, prefăcătoria, formalismul, toate aceste răutăţi dezastruoase, care ne primejduiesc zi de zi.